

İKİ AYLIK SOSYALİST SİYASİ KÜLTÜR DERGİSİ. FİYATI 2.000.000. TL.

KIZILCIK

MAYIS/HAZ.

2002

12

Dağlarca ve şiiri

“İmparatorluk”
eleştirisi

Kriz bitti mi?

Türkiye ve AB

Nejat
Yavaşoğulları
ile söyleşi

Sosyalist solun
“açmazı”?!

Fransa’da
olanlar

Futbol: Sokaktan
borsaya

Venezuela’da
sınıf savaşı

Ben bir
SOSYAL DEMOKRATIM.

Demek o yüzden
DEMOKRATLAŞTIGINDA
SOSYAL,
SOSYALLEŞTIGINDE ise
DEMOKRAT
olamıyorsun!

Behiç Ak

Bu sayıda

Kapak: Hint Minyatürü.
"Saçlarını tarayan genç kız."
17. Yüzyıl Moğol Ekolü.

- 2** Behiç Ak
- 5** Nasıl Yapmalı?
- 7** HADEP aynadır
- 8** Hayat Ağacı
- 9** Tan Oral
- 12** Kriz bitti mi?
İzzettin Önder
Türkiye gibi ülkeler için krizin
"başlaması"da, "bitmesi"de söz konusu değil
- 16** Hedefler ya tutarsa!
Oğuz Oyan
IMF reçeteleriyle, ne yapılırsa yapılsın
felaket senaryolarının sonu gelmez.
- 18** Yeni Roma, eski ihanet ve Filistin
Merdan Yanardağ
- 21** Karadelik
Fransada "sol"un rövanşı tutarsa ne olur?
- 23** Hümanizma hala işe yarıyor mu?
Alain Accardo
- 25** Girmek ya da girmemek!
Tektaş Ağaoğlu
AB'cilik Ulus-devletçilik; Ulus-devletçilik de AB'cilik
- 29** Bu filmi daha önce görmemiş miydik?
Gaye Yılmaz
- 32** Sosyalist sol "açmazda" mı?
Hüseyin Hasançebi
- 35** Yine küreselleşme üzerine
Yalçın Yusufoglu
- 41** Post-Marksizmin
manifestosu: "İmparatorluk"
Mehmet Özgen
Micheal Hardt ve Antonio Negri'nin
İmparatorluk tezinin eleştirisi
- 47** Türbansızlar kim?
- 48** Futbol: Sokaktan borsaya
Can Kayabal
- 52** KESK Genel Kurulu
Zübeyde Tüfekçi-Atay
- 54** Venezuela'da sınıf savaşları
Zeki Yavuz
- 57** Dağlarca'nın kendi yapıtlarıyla konuştukları
Konur Ertop
- 59** Nejat Yavaşoğulları ile söyleşi
- 61** Beyazperdede kara derililer
Refik Zerengil

YAYIN KURULU : Ali Rıza Tura, Cahit Mete, Can Kayabal, Elif Yertli, Hüseyin Hasançebi, Mehmet Özgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Ankel.

Sahibi ve Sorumlu Yazışmaları Md.: Can Kayabal. **İrtibat adresi (büro)**: Rıhtım Cd. Uzunhafız Sk. 21/2 Kadıköy-İST. **Tel:** (0216) 418 92 82, **Fax:** 346 83 44, **Posta Çeki Hesap No:** 1052647-Züleyha Yıldız. **Grafik Düzenleme:** Genajans. **Tel:** 336 53 17. **e-posta:** genajans@superonline.com **Basıldığı yer:** Engin Yayıncılık

21.5 daha iyi değil mi? Ondan iyisi? Can sağlığı! "İnsanca yaşamak" diyorlar. Fiyatı, yere güne göre değişiyor... Küreselleşmeye karşı sosyal-küreselleşmecilik neye yarıyor? Fransa'da Le Pen'i, Hollanda'da Pim'i, her yerde benzerlerini üretiyor.

Bu sayımızda Hindistan'da yapılmış Türk-Moğol minyatürlerinden örnekler var. 16. Yüzyılda Babür Şah'ın başlattığı bir geleneğin ürünleri.

Sahte demokrasi peygamberi. Başına gelen ve gelecek her şeye müstehak. İki de birde, "Ben değiştim," diyerek onlar (Saadet'çiler) değişmedi demek istiyor. Birilerine yaranıp icazet almaya çalışıyor. Yutmuyorlar. Çünkü o "birileri"nin demokrasinin sahtesine bile tahammülleri yok.

İstenmeyen, istenmediği her gün her tür gösterge ile doğrulanan bir hükümet, bir "çoğunluk rejimi" olduğu söylenen demokraside gitmezse niçin gitmez...? Ondandır çıkarı olanlara hizmeti esas görevi ve varlık nedeni saydığı için gitmez. Kapitalist cumhuriyette demokrasinin çoğunluk rejimi olmadığı, bizdekinin ise hiç olmadığı bilindiği için gitmez. Ya da onu asıl gönderecek olanlar işlerini bilemediği için gitmez...

RTÜK ve son RTÜK yasası üzerine çok söz edildi, kıyametler koptu. Holdingler girişim ve tekelleşme özgürlüğünü, hakkını söke söke aldılar! Radyo-TV'lerde/basında onca insan çalışıyor. Hangi koşullarda çalıştırılıyorlar? Emek Platformu onların hakları, özgürlükleri için neden sokaklara dökülüp yürümüyor?

KIZILCIK

Sıcak yaz

1 Mayıs gösterileri, bu yıl dünyanın birçok bölgesinde yıllardan beri olmadığı kadar kitlesel biçimde gerçekleşti. 1990'larda sosyalist sistemin dağılması sonrasında emperyalizmin kurmaya yöneldiği "yeni dünya düzeni" 2000'li yıllarla birlikte dünyanın her yerinde artan ölçülerde kitlesel bir direniş ile karşılaşılıyor. Sermayenin küresel saldırısı altında, kazanılmış haklarını yitirip yoksullaşmakta olan işçi sınıfı, emperyalist metropollerde ve orta gelişkinlikteki kapitalist ülkelerde giderek artan bir aktivizm içinde gözükürken, emperyalizmin tahakküm ve saldırganlığına karşı direniş de yaygınlaşıyor. 1 Mayıs 2002, işçilerin ve dünya halklarının emperyalizme ve kapitalizme karşı mücadelesinin kapsam ve derinliğine işaret eden bir meydan okumaya dönüştü.

1 Mayıs 2002'de Türkiye gündemine damgasını vuran konular arasında, Filistin'de katliam yapan İsrail siyonizmine duyulan tepki, hükümetin IMF güdümünde yürüttüğü halkı soyup soğana çeviren ve toplu işten çıkarmalara yönelen dışa bağımlı politikalarından geniş toplum kesimlerinin duyduğu rahatsızlık, ekonomik ve sosyal hakları savunma kaygıları, Kürt halkının barış ve demokratikleşme talepleri gibi konular ağır bastı. 1 Mayıs'ın resmi tatil günü olarak tanınması talebinin dile getirildiği ve on binlerce kişinin katıldığı gösteri ve eylemler, yine her türlü baskı ve yasaklamaya rağmen Anadolu illerine ve işyerlerine kadar yayıldı. Bu yılki 1 Mayıs törenlerinde sosyalistlerin bölünmüş güçlerinin eskisi gibi ayrı ayrı boy göstermesi kadar, siyasal destek peşinde koşan bazı burjuva muhalefet partilerinin ve Kemalist/milliyetçi grupların da yer yer gösterilerde temsil edilmesi dikkat çekiciydi.

Rejimin önde gelen kişiliklerinin "kontROLSUZ öfkeleri", "bozuk sinirleri", "hasta ve düşkün görünüşleri" ile güven uyandırmayan bir profil çizdikleri, burjuvazinin istikrar özlemlerinin boşa çıktığı, muhalefet akımlarının güçlenme işareti verdiği bir ortamda rejim krizinin siyasallaşacağı sıcak bir yaz mukadder gözüküyor. Siyasal kriz yörüngesinde gezinen Türkiye'de emek hareketinin ve sosyalistlerin birleşik gücünün bir an önce öne çıkıp siyasal gündemi belirlemesi yönündeki çabalara **KızılCIK** destek olmayı sürdürecektir.

Nasıl yapmalı..?

Demokrasi olsun, özgür olalım, devletin despotik uygulamaları son bulsun, kul olmaktan çıkalım, yurtdaş olalım... Bunlar hep özlediğimiz, istediğimiz şeyler, ama istemek yetmiyor. Demokrasiyi ve özgürlüğü ve onlara dair daha birçok şeyi —her şeyi— kazanmak gerekiyor.

Durmadan yoksullaşıyoruz. Özelleştirme diyorlar, enflasyonu düşürecek diyorlar; krize saptık, krizden çıkmak gerekir, kriz fırsattır diyorlar... olan bize oluyor: daha da yoksullaşıyoruz. Yeniden yapılanma, reform, çağı yakalama, vb. diyorlar... işimizi, aşımızı bize çok görüyorlar. Asgari ücret net 163 milyon TL kadar bir şey. Bu kadarla kim yaşıyor? Kimse! Asgari geçim sınırı ayda yarım milyarı aşıyor. İki yakayı bir arada tutabilmek için çoluk çocuk eşek gibi çalışıyoruz. Zor koşullarda, sigortasız, sendikası, sağlıktan, eğitimden, kültürden, sanattan yoksun, evde huzurdan, mutluluktan, hayatı hayat, insanı insan yapan bütün değerlerden pay alma perspektifinden yoksun. O kadar çok işsiz, iş peşinde koşan ve bulamayan var ki, buna da şükür diyoruz.

Bu böyle sürer mi? Sürerse ne kadar, nereye kadar sürer? Sürmemeli, sürmesin diyoruz ama, demek yetmiyor. Direnmek, bu gidişi durdurmak, yolundan çıkarmak gerekiyor.

İşin içinde —en başta ve temelde— sınıf sömürüsü, sömürücülerin sınıf tahakkümü var. Sömürüye ve tahakküme direnmek için sınıf mücadelesini yükseltmek gerekiyor. Sınıf mücadelesinin iki temel ayağı var: biri, ekonomik-demokratik (sendikal) mücadele. İşçi hakları için, çalışma koşullarını iyileştirmek için; dahası, yalnız büyük çoğunluğu oluşturan işçinin, küçük üreticinin, emeğiyle geçinenin değil, herkesin hakkı olan daha iyi bir hayat için... Diğeri, siyaset. Demokrasiyi ve özgürlüğü kazanmak için; daha iyi bir hayatın hep daha iyileşerek sürmesini sağlamanın toplumsal/siyasal koşullarını yaratmak, elde edilen her kazanımı sömürüyü hepten yok etme mücadelesinde inatla korunacak ve ilerletilecek bir mevziye dönüştürmek için.

Bunu da hep söylüyoruz. Sosyalist (Marksist) solun genel söyleminin ayrılmaz bir parçası. Öyle de olması gerekiyor. Ama söylemek yetiyor mu? Hep söylüyoruz... da ne oluyor?

Demek ki ne yapmalı'yla iş bitmiyor. Hatta başlamış bile olmuyor. Esas sorun...nasıl yapmalı'da.

Sınıf mücadelesini nasıl yükseltmeli? Ya da yükseltmek için ne yapılacaksa nasıl yapılmalı? Neyi nasıl yaparsak emekçilerin bilincinde sızma yaratır, kitleleri harekete geçirir, sonuç alıcı gayretin, eylemin önü açılır?

Mücadelenin öznesi —sınıf— ne durumda? Geçmişten bugüne ne haller geçirdi? Üretimdeki yeri neydi, ne oldu; nereye gidiyor? Toplumda işgal ettiği yer değişti deniyor. Değiştiyse, nasıl ve neden değişti? Neydi, tam ne oldu? Sınıfın etki ve eylem alanı fiilen ve potansiyel olarak daralıyor mu, yoksa daha önce hiç olmadığı kadar genişliyor mu? Yakın, orta gelecek ne gösteriyor, mücadele perspektifine vurulduğunda ne vaadediyor?

Bugünün koşulları dünkü gibi değil, dünya değişti, değişiyor diyoruz. Değişen koşullar sınıf mücadelesinin araçlarını nasıl etkiliyor? Etki ne yönde işliyor? Sınıfın ekonomik-demokratik mücadele örgütleri —sendikalar— ve siyaset yapma aracı —parti— bu koşullarda nasıl işlevli, işlerli ve işe yarar kılınır? Yapıları, iç işleyişleri, başka toplum kesimleri karşısında konumları ne olmalı? Değişen dünya koşulları çalışanların enternasyonalist dayanışmasının ötesinde, birliğini ne yönde etkiliyor? Hangi yeni potansiyelleri taşıyor, hangilerini öne çıkarıyor? Uluslararası kapitalizme karşı "küresel" direniş ve mücadele ile tek tek ülke kapitalizmlerine karşı mücadele arasında etkileşim, birliktelik, bütünleşme nasıl sağlanabilir?

Dünyada emperyalizm olgusu var, ötedenberi sürüyor. İşte Filistin... İşte Afganistan... İşte Yugoslavya... NATO, ABD! Emperyalizm deyince akla kapitalizm geliyor; kapitalizm deyince de emperyalizm. Bizim için bu çok doğal. Kitlelerin bilincine nüfuz etmesi için neyi nasıl yapmalı? Kapitalizm ile emperyalizmin bütünselliğinden, onlara karşı mücadeleye dair ne gibi bütüncül sonuçlar çıkarmak ve salt söylemle yetinmeden mücadeleyi hayata geçirmek için ne yapılacaksa nasıl yapmak gerekiyor?

Bütün bunları enine boyuna irdeleyip tartışmamız gerekiyor.

Ne yapmalı? Biliyoruz, en azından bilmemiz gereken kadarını biliyoruz. Biliyoruz da... bildiklerimizi söyleye söyleye nereye varıyoruz?

Temcit pilavına kaşık sallıyoruz..

"Ne yapmalı" yetmiyor.

Nasıl yapmalı?

Non pasaran!

Bir bütün olarak kapitalist demokrasi denilen şeyin emekçilerin bilincini nasıl çarpıttığını kırk kere söylesek anlatması zordur da,

Fransa'da yapılan son başkanlık seçiminin 1. ve 2. turu arasında söylenip yaşananlar ve ulaşılan sonuçlar bu şaşmaz gerçeği bir çırpıda bir kere daha gösterdi. Burjuva sınıf, "demokrasi" aracılığıyla emekçi sınıfların başına her zaman iyi çoraplar örmüştür, örmeye devam ediyor.

Buna emekçilerin, demokrasi ile ilgili olarak belirli bir anda ortaya çıkan özgün bir durumu kendi siyasallaşmış sınıf bilinci süzgeçlerinden geçirip çözümlemelerden kabullenmeleri neden oluyor.

Fransa'da, bilinen oy desteği pek yüksemediği halde seçim tekniği nedeniyle Le Pen gibi azınlık bir gericinin ikinci turda iki adaydan biri olarak yarışma hakkını elde etmesini Fransız kapitalist demokrasisi bir tehlike olarak algıladığını belirtti ve tüm Fransa'yı "demokrasiyi savunmaya" çağırdı.

Ülkenin geniş gençlik kesimi ile tüm sendika örgütleri, aydınlar ve muteber "sol"un hemen tamamı (SP, KP, Yeşiller vb.) bu genel çağrıya uymakta tereddüt etmedi. Fransa'nın her bir yanında anti-Le Pen gösteriler, yürüyüşler, yabancı düşmanlığına, ırkçılığa, faşizme karşı duyarlılığın sergilendiği eylemler olarak öne çıktı. Temel vurgu "Le Pen'e geçit yok!" üzerindeydi ama oy verilecek aday Chirac olduğuna göre, ülkenin tarihsel ve güncel hemen tüm sol yığınağı yine de neydiğünü herkesin çok iyi bildiği sağ bir seçeneğin arkasına taşınmış oldu.

Emekçiler ve solcular açısından sorun teşkil eden şey demokrasiyi savunmalarında değil, bunu kendi çıkarlarını feda ederek yapmak zorunda kalmalarında yatıyor. Böyle olunca, tehdit altındaki demokrasinin savunulmasından her zaman burjuva sınıf kazançlı çıkıyor. Demokrasi için "tehlike" tanımına hemen orada bir de "çıkartanımı"nın eşlik etmesi gereği bu nedenle büyük önem taşıyor.

Çünkü sermaye sınıfının "demokrasi için tehdit" tanımı bugün Le Pen'dir... yarın bir genel grev olabilir. Bir gün barış, bir başka gün savaş kapitalist demokrasi için tehdit olabilir. İşçiler, emekçiler ve sol açısından, demokrasiyle ilgili herhangi bir özgün durum, öyle yekten sunulduğu gibi soyut biçimiyle değil, somut durumun somut tahlilinden çıkarılacak gerçek duruma bakılarak anlaşıldığı zaman, demokrasi kılıfı altında oynanan oyun anlaşılabilir.

Sürekli kendini tekrar eden bu demokrasi sahtekarlığı karşısında emekçiler kapitalist demokrasinin, kendi sınıfsal ağırlıklarını gösteren kefesine sonuna kadar sahip çıkarken, bir bütün olarak demokrasiye karşı uyanık olmalıdırlar. Demokrasiye karşı uyanık

olmak, onu yöneten sınıfın tuzaklarına karşı uyanık olmak demektir.

Nitekim 5 Mayıs'ta Chirac oyların %82'sini alarak Le Pen'i hezime uğrattı ve Fransa'da "demokrasi" kurtuldu!

Kurtulan nedir, buna bakalım:

Son seçimden önce Fransa'yı burjuva sağ (C. Başkan Chirac) ile burjuva solu, (Sosyalist Başbakan Jospin) Komünist Partisi'nin de katıldığı bir hükümetle yönettiler. Bu hükümetin programı sermaye sınıfının bütün ülke-lerin ve dünyanın insanlarına çağın ruhu diye yutturmaya çalıştığı, esaslı özelleştirme ve sosyal hakların budanması olan ve emekçilerle yoksullardan yana her tür siyaseti günah ilan eden, ekonomik liberalleşme ya da "Yeni Ekonomi" adlı sermaye programıydı. Seçimin birinci turunda Fransız halkı uygulanan bu ekonomik programı reddettiğini açık bir dille söylemişti. Üstelik bunu Le Pen'e destek vererek değil, hükümetin başı ve ana gücü olan Jospin'e (Sosyalist Parti'ye) haddini bildirerek yapmıştı.

Fransa sermaye sınıfı açısından asıl tehlike olan, ama "demokrasi için tehlike" diye sunulup sağlı sollu tüm Fransa'yı ayağa kaldıran, işte bu reddiye idi. Yalan yine tuttu; herkes, en başta da Fransız emekçileri, geçmiş beş yılda olup biteni hiç de unutmadıkları halde, "Ya Le Pen, ya Chirac!" diye zora ve dara düşürüldükleri için, demokrasiyi kurtarma uğruna Chirac'ı desteklediler: burjuvazinin özelleştirme ve yoksullaştırma programı kurtuldu.

Fransa'nın bu tecrübesi demokrasiyle ilgili değişmez bir gerçeği ortaya koyduğu için Türkiye solu, özellikle de Türkiye sosyalist solu için uyarıcı olmalıdır. Çünkü Türkiye'de bugünkü gerici siyasi sistem, "demokrasi için tehditler" sıralayarak, kendinden başka seçenek yokmuş gibi ayakta durmaktadır. Hatta Türkiye'de oyun daha dobraca, demokratikleşme anlamına gelecek her açılım demokrasi için tehlike sayılıp üzerine yürünerek oynanmaktadır.

Türkiye'de demokrasi için tehlike çoktur. Şeriat tehlikesi vardır, Kürtlerin ülkeyi bölebilecekleri tehlikesi vardır, yoksullaştırılan emekçi kitlelerin isyan etmesi tehlikesi vardır...

Diğerleri ve bu üç "tehlike", sol bilinci değişik düzeylerde yarıp etkisizleştirmekte, emekçileri bulundukları yere çivilemektedir.

Sol için doğrusu, kendi dimağını kullanarak bu tehdit örtüsünü kaldırıp burda ve bütün dünyada "demokrasi" denilen şeyi gerçek içeriğine indirgemek, ortaya çıkacak çıkar çatışmaları tablosunda kendi mücadele planını ve bu planı hayata geçirecek siyasi araçları oluşturmaktır.

HADEP aynadır

Hükümet ekonomik krizden IMF patentli bir programla çıkmaya çalışıyor. Bütün IMF programları gibi bu da Türkiye'de fukaralığı artırıyor, işsizliği dayatıp yaygınlaştırıyor, geçimini çalışmazsa kazanamaz durumdaki herkesi kırıp geçiriyor.

Kolay mıdır on milyonlarca insanın boğazından kesip emperyalizme diyet ödemek? Hükümet bu nedenle demokrasiyi mümkün olduğunca daraltan, emekçiler üzerindeki baskıyı koyulaştıran bir siyasal strateji izliyor.

Toplum patlamadı ama az öfke biriktirmede. Hükümet partileri bu nedenle bir erken veya yakın, hatta zamanında bir seçimden ölümden korkar gibi korkuyorlar. Sermaye çevreleri, dibini görmeden bu yağmadan, dolayısıyla yağmanın şu andaki siyasi garantisinden, yani hükümetten vazgeçmek istemiyorlar.

İpler bu kadar gerildikten sonra artık kopuncaya kadar gerilmeye devam edileceği ve seçimin de bu minval üzere gidişatın bir yerinde gündeme geleceği besbelli. Bu nedenle ilk seçimin, seçime saklanmış bir hesaplaşmaya dönüşeceği de belli.

Seçim, yaşanmış şu kadar kriz yılını bu hükümet partilerinin yanına kâr komayan bir hesaplaşma olacaksa, aynı zamanda bir tür "demokrasi" hesaplaşması olacak. Demokrasi bağlamı konuşanlar da, işin özünü ve çözümünü konuşmasalar bile, Kürt meselesinin üzerinden nasıl "atlanır"ı da konuşmak zorunda kalacaklar.

Başbakan konuşmaya, zaten kendisi kapatılma tehdidi altındaki HADEP ile işbirliği hesabı kuran bazı düzen partilerini jurnallemeye başladı bile.

HADEP'in bu konuda bir yerden bir yere geldiği açık. Bütün teklifleri konuşmaya açık olduğunu söylemesi de zaten bu demek. HADEP aslında bu demek. Stratejik ve taktik hesaplarıyla da, kitlesel refleksleriyle de doğrusunu yapıyor. Bu aşamada ve bu sorunla ilgili bir varlık gerekçesi olduğunu herkesten önce kendisi biliyor. HADEP bir "kongre" olduğunu sadece "ima" etmiyor, söylüyor da.

HADEP'in kendi gelecek perspektifini Türkiye-AB ilişkileri üzerinden temellendirmesinin de yanlış bir yönü yok. AB Türkiye ile ilişkilerine HADEP'i de monte ediyor diye HADEP'in HADEP olmadığını varsayıp daha ileri beklentiler adına HADEP'in o ilişkileri değerlendirmek istemesini sorgulamak, giderek olumsuzlamak ne kadar doğrudur? HADEP niçin ve hangi konumundan dola-

yı bu ilişkilerin bir parçası haline geliyor, asıl onu sormak gerekir. Onu sorarken de, ülkede sınıf mücadelesinin bugünkü halini ve o mücadelede sosyalistlerin halini gözönünde tutmak gerekir.

Anlaşılması gereken,

HADEP'in nerden nereye geldiği değil, önceden nerede varsayıldığıdır. Bu yanlış daha çok, kendini sosyalist sayanlar kadar, çoğu sosyalist olanın da yanılışıdır.

Önümüzde, seçime kadarki siyasal

süreçte tüm solun yeni bir ortak açılım üretmek için seferber olması gerekmektedir. IMF destekli bu hükümetin Türkiye'yi "krizden çıkarılması" sosyalistlerin temsiline soyunduğu çalışan halk kitlelerinin felaketi demektir. Ayrıca Türkiye'nin krizden bu hükümet tarafından çıkarılması, krizin tarihsel bağlamı nedeniyle de olanaksızdır. Bu açıdan önümüzdeki siyasal süreçlerde, eğer hakıyla konuşan olursa en çok konuşulacak olan, siyasal sistemin krizi olacaktır. Bu dünya, bu Türkiye ve bu sistem... Hayır, kapitalizm asla yürümez, yürütülemez. Yürümez, yürütülemez olduğu halde işte yürütülüyor ve maliyetinin ne olduğunu herkes görüyor ve biliyor.

Krizi gerçek boyutlarıyla konuştuğu için herkeşe de konuşuracak olan kimdir, peki? Sosyalist soldur; ama öyle durduğu yerde duran sosyalist sol değil, kendi ortak programını oluşturup sahneye sürebilen sosyalist soldur. Bu programın genel hedefleriyle uyumlu demokratik boyutu HADEP'in bugün durduğu yeri aşarsa bu hem programın kendisi için, hem HADEP için, hem de Kürtler için iyi olur. Ama bu, programın HADEP'i doğrudan içermesini gerektirmez.

HADEP niçin AB-Türkiye ilişkilerinin bir parçası oluyor, HADEP niye seçimde düzen partilerinden biri ile ortaklık kurabileceğini ima ediyor, HADEP niye daha çoğunu istemek varken azımı istiyor diye vakit harcamak ve ona akıldaneliğe soyunmak yerine, "Ben kimle, neyi, ne kadar yaparım"a kafa yormak daha doğrudur. Bu da, aslına bakarsanız, "Ben neyim, kimim?" diye sormak demektir.

Siyasette benim gücüm ne diye sorulmaz, gücünün yettiği yapılır ve güç, asıl, kimlikten devşirilir. Gücünün yettiği kadarını gerektiği zamanda yapabilenlerin, daha büyük imkanlar yarattıkları ve hayal bile edemedikleri yolların kapısını açtıkları çok görülmüştür... HADEP aynadır. Ona bakan herkes onda kendini görür.

Açlık

Önce kapkaççılar çıkageldi. Hırsızlık arttı. Arjantin fotoğrafları iştah kabarttı. Banka soy-malar başladı. Döndü sordu herkes, "Ne oluyo-ruz?" diye... Bilinmedik yeni bir şey yok, var mı? Hırsızlığı, kapkaççılığı, dolandırıcılığı siyaset bu ölçüde sıradanlaştırmışken şaşılacak ne var? Siyasetin de böyle yapmasında şaşılacak ne var?

Mal-mülk edinme felsefesi üzerine kurulu ta-rikatlar, paranın kirlisi olmaz diyen sermaye sahibi güçler, işini rüşvetle gördüğünü kendi vakfına yaptırdığı ankete pişkince söyleyen TUSİAD üyeleri yığınağını mevcut siyasi partilerin, iktidar/muhalefet de mevcut siyasetin arkasına yapmışken başka ne olacak?

Millet aç kalmış da o yüzden başlamış kapkaççılık, banka soygunları, çek-senet dolandırıcılıkları ve bilcümle ahlaksız, öyle mi? Açlıktan önce yokmuş, açlıkla başlamış!

Kolayından para kazanıp fahiş servet edinmenin şanını bu kadar yüceltmış bir kapitalist toplumda sonuç budur. Dünyanın ge-cikmiş çurçur kapitalistlerine başka da yapacak bir şey kalmış mıdır?

Bir de bunun hınzırca kullanılması, genelde yoksullara arka çıktığı ve düzene başkaldırısının da açlıktan kaynaklandığı yok yere varsayılan solu ima eder tarzda propogandası var. Ne diyorlar bakın kapitaliz-me: "Açları doyur, yoksa sol gelir!"

Oysa alem de bilir, tarih de: solun kapitaliz-me itirazı, sermayenin kendi eliyle yarattığı açlığı ortadan kaldırmasıyla ortadan kalkmaz, kalkmamıştır. Solun bu ucuz ideolojik propogandaya karnı toktur. Solun itirazı, kapitalizmin yapmadık-larına değil, yaptıkları-nadır: sağlığını, eğiti-mini, boş zamanını ve doğal çevresini, şenliği-ni, esenliğini çok görmeden, yani insanlı-ğını elinden almadan insanı doyurmayan ta-biatınadır.

Yoksulları aç kalma-ya değil, açlıktan beter topyekün yoksullaşmaya itirazı yükseltmeye çağırarak gerekir.

Aritmetik

Her yıl zamanı geldiğinde basın-medyada bir şamata kopar: "Yılın vergi rekortmenleri!" açıklanır. Falanca holding reisi şu kadar, filanca banka büyük patronu ve televole yıldızı bu kadar...

Cumhuriyet'ten Deniz Som merak edip araştırmış, bakın ne çıkmış: Hesaba göre, "Yaklaşık 2 bin kamu işçisi, ödedikleri gelir ver-gisi ile, vergi rekortmeni Aydın Doğan'ı yakalamış oldu," diyor. (13 Nisan, 2002.)

İşçi başına ortalama 600 milyon TL ücret üzerinden yaklaşık 150 milyon TL vergi yaklaşık 1 milyar 800 milyon ediyor.

1. $800.000.000 \times 2000 = ?$ (Hesabı siz yapın.)

Bunlar Tekel işçileri, Demiryolu İşletmeleri işçileri ve Motor Sanayii işçileri. Ayrıca, Petkim'de 5 bin 468, Eti Holding'de 7 bin 285, MKE'de 5 bin 813 işçi çalışıyor. Onların da ödedikleri vergi toplamı medyada adı göklere çıkarılan ilk üç "rekortmen" iş adamının ödediğinden fazla.

Bir yanlış ya da yanlış algılama mı var?

Rakkamlar konuşuyor!

Bu işçilerin —yine toplamının— ailelerinin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları masraftan ödedikleri KDV bu hesaba dahil değil.

Kapitalizmde kamu maliyesinin sırrı buradadır. Bu kadar basit. Cebire, hatta matematiğe bile gerek yok. Aritmetik yetiyor. Medyacı, otomotiv-ci, şucu bucu patronlar da, devletin vergi tahsil-darları da bu hesaba çok iyi biliyorlar.

Şimdi bu hesaba göre, sözgelimi, KDV'de indirim olsa iyi mi olur, fena mı? İyi olur, tabii. Her şeye rağmen, olduğu kadarıyla da "ucuzluk" demektir. Halkın vergi yükü biraz olsun hafifler. Hafifler de, ne kadar hafifler? Kişi başına (1/65.000.000) sözgelimi %5 ucuzluk bir işçi

ailesinde ne kadar "fer-ahlık" yaratır ya da o ailenin refahını ne kadar artırır? Arttırdığı kadarı "ona yeter" diyelim. (Ne de olsa, işçi... Beş par-mak bir mi?) Diyelim de, artan satışlardan ticaret ve sanayi erbabının kasalarına giren kâr fazlasının onlara yettiğini siz hiç işittiniz mi?

Yani..?

Yanisi: yazısı da onların, turası da.

Öyleyse bir şey yap-malı. Nasıl yapmalı?

BUGÜNE KADAR KUTLANMASINI
ENGELLEDİĞİMİZ 1 MAYIS/LARIN
YILDÖNÜMÜ HEPİMİZE
KUTLU OLSUN !..

Moon

Moon efendiye daha çocukken vahiy gelmiş de... Sonra..? Sonra, CIA ile içli dışlı işler çevirmekte ilahi hikmet olduğu bildirilmiş!

Bu Moon'un ne mal olduğunu bizim Beyaz efendiler "yeni öğrenmiş"ler... Neyi "yeni" öğrendilerse, hem eksik, hem de çarpık öğrenmişler deyip geçelim.

Hristiyanlık propogandasıymış!

Moon hareketi Sovyet düşmanlığını ve anti-komünizmi bütün dünyaya yayıp sürdürmek için kullanılmış ve hala kullanılan bir paralel örgütlenme/ideolojik propoganda aygıtıdır; kendi içinde de bin çeşit dalaveranın döndüğü tam bir sömürü yuvası. Ucu, Asya'nın dört bucağına "ilim" yaymakla ünlü Fethullah efendilere ve o tarik ve tarikatla sözde seçim kazanıp ülkeyi bugünlere getiren "çağdaş milliyetçi" siyaset erbabına kadar uzanır.

"Din insana ve halklara lazımdır..." demekten bıkmayan dinci, laik çok bilmişler bu Moon ve işleri hakkında ne kadar bilgilenirlerse o kadar iyi olur.

1 Mayıs

Artık 1 Mayıs'larda, şunu yaptık, şöyle şahlandık, her birimiz şu ya da bu isim altında şu kadardık, bu kadardık, ya da bize şunu yaptılar bunu yaptılar, üzerimize böyle yürüdüler filan demeyi bırakıp dünyaya bakmanın ve —önümüzdeki yıldan tezi yok— o gün dünyayla birlikte yürümenin ve burda hep birlikte yürümenin zamanıdır. Çalışanların birlik ve mücadele gününde ayrı ayrı kaç kişiyle yürüdüğümüzü birbirimize göstermeyi marifet bellememek, kendi başımıza yetmemek, çoğalmaya kalkmamak gerekir. Yüz kişiyle değil, bin kişiyle, bin kişiyle değil, on bin, yüz bin kişiyle yürümek, bunun gereğini yerine getirmek gerekir. Birliğin ve mücadelenin hakkını vermek gerekir.

Bunun için de, 1 Mayıs'ın enternasyonal ve enternasyonalist kural ve teamüllerine uymayı öğrenmek gerekir.

Önümüzdeki yıldan tezi yok... diyelim mi?!

İdam

Kızılçık, daha ilk sayısında, idam cezası üzerine söylenmesi gerekeni söyledi.

Ceza değil, ilkel vahşet!

Kayda kuyda, kurala bağlanmış törensel resmi cinayet. Tarih öncesinden kalma kurban ayini. Baştakilerin toplumu terörize etme hirsını tatmin aracı! Üzerinde değil tartışmak, konuşmak bile abes, ağza alınmayacak bir ayıp. Ayıp nedir bilenlere, tabii!

Bay Bush'un Amerikan tarihinde en çok idam ilamı altına imza atmış "yetkili" kişilerden biri olması tesadüf müdür diyorsunuz?

"Çıkmaz"

İsrail Barış Hareketi 100 bin kişiyle mitinge çıkarken, emperyalist siyasetin ikiyüzlülüğünü en iyi İsraili terörist siyasiler teşhir ediyor: Netanyahu gibi "şahin"ler! Sharon'u beyaza boyayıp elini güçlendirmek için sahnelenen diyabolik (iblisce) bir taktik değilse eğer, Likut'un yeni çıkışı Ortadoğu "çıkamaz"ında terörist damarın Beyaz Saray-Kudüs kutsal ittifakında attığını bir kere daha gösterdi.

İzak Rabin cinayetinin perde arkasına dair bir kanıt daha tarihin siciline yazıldı.

Barbarlık

Filistin'de işgalin ve devlet terörünün en sıcak ortamında burda birileri yine çıktılar, "Filistin'de yaşananlar Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkasya'daki çatışma kültürünün bölgesel izdüşümünden ibarettir," diye ahmakça ahkam kestiler. (Hürriyet, 18 Nisan 2002. TESEV açıklaması.)

Akıl var, ızan var. Var da, böylelerinde hiç yok! Onlarda Düveli Muazzama'nın her yaptığına mazeret bulma, güce tapma var.

İsrail geri bir ülke mi? Musevilik'de öyle zulme cevaz var mı? İsraili Yahudilerin uygarlıkta kimden ne eksiği var? İsrail, onca olağanüstü haller ortasında yine de süren demokrasisiyle, sözünü esirgemeyen asker-sivil muhalifleriyle, herkese örnek barış hareketiyle dünyada az bulunur uygar mekanlardan biri değil mi?

Peki, Filistin halkının topraklarını bunca yıldır dünyaya meydan okuyarak işgal altında tutmak yetmiyormuş gibi, o topraklarda sergilenen bu barbarlık ne oluyor?

Tankların, uçakların, son model otomatik silahların öldürdüğü Filistinli Arap da, intihar eylemlerinde can veren sivil Yahudi de dünya çapında sömürü ve tahakküm çarkının kurbanlarıdır. Şaron dahi bu çarkın bir dişlisinden ibarettir. Böyle zamanlarda, tam yerinde, onun gibilerine iş düşer. Her iki taraftan da oluk oluk kurban kanı akıtırlar. Boşuna söylemiyoruz, "Ya sosyalizm, ya barbarlık!" diye.

Çarkın dişlisinden ibaret olmak Şaron'u ve askerlerini layık oldukları sıfatlardan arındırmıyor elbette. Lakin daha önce —ve bugün de— Afganistan'da insan avına çıkanların Ortadoğuda barış meleği gibi dolaşıp poz vermelerine ne demeli? Barbar mezaliminin en fecisi, Cenin'de, iri kıyım Sekreter'in gözü önünde gerçekleşmedi mi? Birleşmiş Milletler'in inceleme/soruşturmasına

izin verilmeyen Filistin toprağında!

Ortadoğu kazanını kaynatan (bugün Filistin, yarın Irak, öbürgün belki İran...) "bölgenin çatışma kültürü" filan değil, uluslararası kapitalizmin —petrol, çelik, otomotiv, iletişim, tütün, vb. tekellerinin— vurucu gücü ABD'nin bütün dünyada sürdürdüğü sömürü ve tahakküm stratejisidir.

Ortadoğu'da Filistinli Araplar ve İsraili Yahudiler ölürken Venezuela'da CIA klasik darbe yaptı. Meşru Başkanı tutukladılar, işveren örgütünün başını Başkan ilan ettiler. Gerçi darbe iki günde geri tepti ama, o iki günde ABD yönetiminden resmen onay aldı mı, almadı mı? O iki gün içinde CNN yorumcuları, yeni bir seçime kadar Venezuela'nın "uluslararası sermaye yatırımları için güvenli ve güvenilir bir ülke olması için gerekenler yapılacak," diyorlar mıydı, demiyorlar mıydı? Gelişmeleri göreceğiz.

Evet, ya barbarlık, ya sosyalizm!

Çok mu basite indiriyoruz?

İndiriyoruz!

Va mı bi diyeceğiniz?

Promosyon

Artık hep dışarıdan, "rüyalar ülkesi" Amerika'dan geliyorlar. Önce haberi, yorumu geliyor, ardından kendisi. Kapılarda karşılanıyor. Bi teşrifat, bi teşrifat...! Kitapta yazıyor olmalı: Promosyon tam olacak!

Hiç bıkıyorlar yeni yeni siyaset "deha"ları imal edip bir elinde Kuran, bir elinde Bayrakla piyasaya sürmekten. Hani şu ünlü S. Demirel örneği var ya kırk yıl öncesi— ona imreniyorlar. Oysa onun "gelişi" bambaşkaydı (ilerde yeri gelir, anlatırız), bunlarınkine hiç benzemez.

Bu da geldi ya, kardeşi özelleştirme dehası, kendisi Demirel danışmanı Hariciye dehasıymış, çok geçmeyecek parayla imal edilmiş kalabalıklar ortasında ağzı kulaklarına vara vara kendini bir değil, üç şey zannederek bir süre eyleyecek, sonra kayıplara karışacak.

"Deha"sı az, aklı çok olsaydı, başka türlü davranır, Demirelin evlatlığı olmaya baş koyamazdı. Yanında yedi yıl kalmış ama anlaşılan ona hiç danışmamış; danıştıysa da ya dediklerine aldanmış, ya da hiç bir şey demediğini anlamamış.

Filistin

Filistin en mağdur gününde dünyanın desteğini, eskiden alabildiği ölçüde alamadı. Dünyanın Vietnam'a verdiği destek Vietnam halkının tükenmez direnciyle birleşince saldırgan gerilemiş, yenilmiş, tasını tıraşını toplayıp kaçmış, Vietnam'ı gerçek sahiplerine bırakmak zorunda kalmıştı. Aynı tür destek Filistin halkının mücadelesini de adım adım ilerletiyordu. Güç de olsa belli bir noktaya ulaşmıştı.

Filistin değişmedi, dünya değiştiği için Filistin desteklenmedi ve geriye düştü. Meseleyi anlamak için Filistin'in değil, dünyanın üstüne gitmeli.

Dünya değer yargılarını değiştirdi. Türkiye'den gördük, "Tamam, İsrail biraz ileri gitti ama Filistinliler de bunu haketti," denildi. Diyen kim? Gönü Güney mazlumlardan, akı Kuzey'in zalimlerinden yana olanlar. Çoğunluklar.

Böyledir, böyle derler de acaba niçin hep akıllarının dediğini yaparlar da bir kez olsun gönüllerini dinlemezler?

Çünkü yalancılardır.

Gönülleri de Kuzey'dedir.

Güneye, mazluma, haklıya gönül yatırmalarına bunların isyankarlığı nedenmiş! Filistinliler canlı bomba olup İsrail'in üzerinde patlıyormuş da bu nedenle İsrail işgal ve katliamda haklı, Filistinliler bunu hak etmiş oluyormuş!

İntifadalarda sapanla taş atan çocukların üzerine tepeden tırnağa silahlı İsrail askerleri kurşun yağdırmakta haklıydılar mı ki dünya Filistinlilerin hakkına ve haklılığına sahip çıkmadı, bir yılda binden fazla çocuğun öldürülmesine seyirci kaldı?

Dünya elbette değişti değişmesine de bu neyin değişmesidir? İster düz mantık, ister hukuk, isterseniz şu veya bu felsefenizle bakın, ölüme kendini de katarak öldürürken ölen Filistinli ile en modern silahlarla öldürmek için öldüren İsraili arasında bir fark yok mudur?

Sapan taşıyla mitralyöz kurşunu arasındaki kadar fark vardır. ABD emperyalizmi bu farkı or-

tadan kaldırarak dünya hegemonyasını kurmaya çalışıyor: biliyor ki, başına ne gelecekse bu farktan geldi ve gelecek. Onun için, parayı esirgemiyor, silahı esirgemiyor, gücünü esirgemiyor, bütün dünyaya meydan okuyarak İsrail saldırıganlığının arkasında duruyor.

Tarihin garip tecellisine bakın: Bir zamanların —iki bin yıl öncesinin— dünya hakimi Romalılar aynı topraklarda, aynı büyük küçük şehirlerin, kasabaların sokaklarında, evlerinin içinde Yahudileri tıpkı böyle ezmekle meşguldüler. Yahudiler bağımsızlıkları için sık sık, dirençle baş kaldırırlardı. Ezilmekten yılmazlar, isyandan bıkmazlardı. İsyanı adeta huy edinmişlerdi. Şimdi onlar, sapan taşı delikanlı Davut'un torunları, haklarını isteyen Filistinlilerin üzerine ateş püskürtüyorlar!

Dünya böyle değişti.

O zaman Pax Romana vardı. Şimdi Pax Americana var!

Muhtıra

Genel Kurmay Başkanının hemen her katıldığı toplantıda, toplulukta söyledikleri —her konuya da değinmeden geçmiyor— nedense hep "Muhtıra gibi!" türünden başlıklarla, yorumlarla yansıtılıyor medyada. Kendisi bir devlet memuru. Doğrudan Başbakan'a bağlı. Doğrusu, hukukta da, demokratik ve resmi teamülde de, diyeceği ne varsa amirine bildirmesidir. Kokteyl partide basına ve davetli erkana söyleyince ne oluyor? Söyledikleri, Başbakan'a ve Hükümet'e muhtıra olmuyor mu?

Türkiye'de "siyasi irade" bunu, şimdiki Başbakanın çok sevdiği deyişle, "içine sindirebiliyor"sa toplum ne yapsın?

Ne yapmalı?

Nasıl yapmalı?

Alkış

Sabancı o gün de kendini tutamadı, sözde "yaramazlık" yaptı. Ayakta alkışlandı. Sorumlu hükümet üyesi, edebiyatçı, bestekar, vb., vb... bakan da ona aynı üslupla cevap verdi.

Hep birlikte gülüştüler, birbirlerini anladılar! N'olacak memleketin hali? demeden önce, nedir bunların hali? diye sormak gerekiyor. Vahşi sanayici olmanın da bir adabı vardır...

Kriz bitti mi?

İzzettin Önder —

Kriz bitmedi, giderek derinleşiyor... Türkiye gibi gelişmekte olan çevresel konumlu ekonomiler, kendi sıkışıklıkları üzerine bir de merkezin olumsuz yansıtılmalarını yaşadıklarından, krizlerden başlarını kurtarmaları söz konusu olamaz

Holdingler yönetimindeki medya hemen her alanda toplumu istediği biçimde yağurmaktadır. Sermayenin yeniden yapılanma dönemlerinde kriz çıkırtkanlığı yaparak, işten atılmaları toplumsal açıdan normalleştirmekte, operasyon bitince de krizin bittiği ya da hafiflediği aldatmacaları ile toplumun kafasını karıştırmakta, sınırları soğurtmakta ve sistemi kurtarmaktadır. Son günlerde topluma enjekte edilen krizin bittiği aldatmacaları da, kapitalist manevraların en alışlagelmiş olanlarından biridir. Hiç bir oluşumun maddi temellerine inilmeden, organik yapısı irdelenmeden, salt yüzeysel görüntülerle, biraz da toplumu istenen yöne çekebilmek için kurulan tezgahlar, halkı doğru yönde bilgilendirmeden sadece sermayenin işine yaramaktadır.

Kriz nedir; Türkiye son iki yılda ne krizi yaşadı; kriz olarak yansıtılan durum kimin işine yaradı; bu süreçte alınan (daha doğrusu, dayatılan) önlemlerin niteliği ne idi; ve en son olarak da, yaşanan acılar bitti mi? Hayır, çekilen acılar bitmedi ve bu gidişle bitmeyecek de. Ama, yazının son cümlesi niteliğindeki bu yanıtta nasıl ulaştığımı gösterebilmek açısından, bütün bir süreci şöyle bir gözden geçirmek zorundayız.

Önce şu kriz sözcüğüne bir göz atalım. Kriz sözcüğünün iki farklı anlamı vardır. Birinci anlamı ile kriz, bir sistemin belirsiz bir zamanda, belirsiz bir dış etkenle şok yemesi ve yara almasıdır. Bu tanımlamaya göre, bir ekonomik sistem kendi olağan koşulları içinde devinirken, bir dış etmenle sarsılır ve işleyiş dengeleri bozularak, geçici bir süre için kendi dinamikleri dışındaki güçlerin etkisi ile savrulur. Böyle durumlarda ekonomi dışı müdahale ajanı olarak kamu kesimi devreye girer ve para veya maliye politikalarını iradi olarak kullanarak sistemi yeniden dengeli biçimde rayına oturtur, ekonomiyi düzlüğe çıkarır. Söz konu-

su politikalar genellikle geçici ve arızı olarak görülür; ekonominin düzelmesi halinde kamu ajanının rolü de tamamlanmış olur. Klasik ekonomi teorisi alanında bu görüş hakimdir.

Oysa, kapitalist iktisat tarihi krizlerle dolu olarak bu görüşü doğrulamamaktadır. Krizlerle dolu bu serüven, belirgin olarak, 1929 Krizi ile tarih sahnesine çıkmıştır. 1929 Krizi'nin politik sonucu olarak yaşanmış olan İkinci Paylaşım Savaşı'nı izleyen dönemde uygulanan politikaların teorik olarak kısa-dönemli olması düşünülmüş, belki de hedeflenmiş olabilir. Ancak, uygulama böyle gerçekleşmedi; açıkça ifade edilmemekle beraber, uygulamada ekonominin çok temel işleyiş dinamiklerine müdahale edildi. Başka bir ifade ile, İkinci Paylaşım Savaşı'na dek tabu gibi algılanan serbest piyasa mekanizmasının kitaplarda anlatıldığı biçimde işlemediği ve kamu ajanının elinin daima ekonomi üzerinde olması gerektiği görüşü açık veya gizli olarak kabul gördü ve uygulamaya koyuldu. Üstelik de kamu ajanları tarafından bu anlamda piyasa işleyişine müdahale edilmesi, sermaye kesimi de dahil olarak, toplumun tüm kesimleri tarafından benimsendi. Çünkü bu politikalar, bir yandan sermaye teşvikleri oluşturduğundan, diğer yandan da geliştirilen sosyal politika uygulamaları ile piyasaları canlandırdığından sermayenin önünü açıcı nitelikte idi. Söz konusu politikaları, piyasaları rahatlatığı için sermaye memnuniyetle desteklerken, sermaye-dışı kesimler de bu dönemde geliştirilen uygulamaları mücadeleler sonucunda kazanılmış demokratik haklar ya da alanlar olarak algıladı ve kazanımları hanesine kaydetti. Tüm bu gelişmelerde ve yaşam koşullarının iyileştirilmesinde emekçilerin yadsınamaz mücadelesinin de etkisi olmakla beraber, bir yandan sol dünyanın kapitalizmi tehdidi, diğer yandan da sermayenin piyasa gereksinimi sonucunda oluşturulan, fakat sermayenin mülki-

yet biçiminde ve hakimiyet hakları açısından emek lehine hiç bir kısıtlayıcı değişiklik getirmeyen bu politikaları emekçilerin kendi lehlerine olarak algılamasını, sermayenin büyük aldatmacası, emekçiler açısından da tarihsel yanlışlığı olarak görmek gerekir.

İkinci Paylaşım Savaşı'nı izleyen dönemde kapitalizmin kendi iç dinamikleri ile krizlere sürükleneceği örtülü bir biçimde kabul edilmiş bir gerçek idi. Giderek teknolojik boyutu büyüyen, bileşiminde ölü emek oranı arttıkça diri emeği üretim dışına iten sermayenin, birikimi süreci içinde daha yüksek birikim oranına gereksinim duymasına karşın, emeğe dayalı birikim havzaları daralıyordu. Bir yandan, yoğun teknolojinin aşırı üretimi ile doyma noktasına gelen ileri ekonomilerde piyasa sıkışıklıkları yaşanıyor, diğer yandan da sömürü alanları daralıyordu. Gelişmiş ekonomilerde oluşturulmuş sosyal güvenlik şemsiyesi de sermaye üzerinde ilave yük yaratmaya başlıyordu. Kısacası, merkez kapitalizm için artık kriz, iç dinamiklerden kaynaklanan ve devamlılık gösteren bir olgu olarak kabul edilerek, bu krizi çevreye yayma yolları geliştirilmeye çalışıldı.

Merkez kapitalizm, eski sömürgecilik dönemini kapattıktan sonra, merkezde yaşanan krizleri çevreye yayma yolları arasında bu kez de ekonomik ilişkiler görüntüsü altında modern sömürgecilik politikaları geliştirdi ve bu politikaları çevresel konumlu ekonomiler üzerine uygulamaya başladı. 1950-1958 arasında Türkiye'ye dayatılan ticari emperyalizm, Türkiye'yi Ağustos 1958 Moratoryum kararlarına taşıırken, Batılı gelişmiş merkezler Türkiye üzerinden ciddi kaynak aktarımı yaptı. Ticari emperyalizm çevresel konumlu ekonomilerin ticari ilişkiler ortamında sömürgeleştirilmesi sürecidir. Doğal olarak, bu süreci sadece Türkiye yaşamadı, fakat tüm gelişmekte olan ekonomiler merkez kapitalizmin bu manevrasından kendi payına düşen hisseyi almış oldu.

İkinci Paylaşım Savaşı sonuna doğru, 1944 yılında kurulan Dünya Bankası, gelişmekte olan ekonomilerin sol politikalarına yönelmemelerini engellemek ve sanayileşmelerini denetimli olarak gerçekleştirmeleri

için bu ülkelere proje kredisi vermekle yükümlü kılındı. Ticarî ilişkilerle soyulan çevresel konumlu kalkınmakta olan ekonomiler bu kez de ithal ikameci ve korumacı politikalara itildi. İlk bakışta ülkelerin kendi sanayi atılımını yapmaya yönelik ulusal politikalar gibi algılanabilen korumacı politikalar, yine merkez kapitalizmin güdülemesi doğrultusunda ve onların çıkarlarına uygun olarak çevresel konumlu ekonomilere dayatıldı ve uygulatıldı. Bu süreç içinde, çevresel konumlu ekonomiler gelişmiş merkezler tarafından üretim alanları olarak aralarında paylaştırılarak, büyük merkezler hem kendi aralarındaki rekabete son vermiş, hem de girdikleri ülke rantlarına el koymuş oluyorlardı. Çevresel konumlu ekonomilere ikinci sınıf sanayi alt-yapısını taşıyan merkez kapitalizm, montaj üretimin temel girdilerinin olağanüstü yüksek fiyatlarla merkezden karşılanması, buna karşılık üretimin sadece iç piyasaya yönelik olarak düzenlenmesi ve gerçekleştirilmesi biçimindeki planlama ve uygulama sonucunda, kalkınma halindeki çevresel konumlu ülkeleri döviz sorunu yanında ağır borç yüküyle de karşı karşıya getirdiler. Türkiye'nin 1960-1979 dönemi böyle bir acı hikayeyi yansıtır.

1980'lere geldiğimizde ise kapitalist merkezler finansal alana geçmiş, çevresel konumlu ekonomiler ise borçlu durumda idi. İkinci Paylaşım Savaşı sonrası dönemde, özellikle de 1960'ların ikinci yarısından sonra merkez kapitalizm yaşadığı sıkışıklığını, geliştirmekte olan ekonomileri denetimli sanayileşme ve sözde kalkındırma politikalarına yönelik olarak, Dünya Bankası ve IMF marifetiyle borçlandırarak,

yani bir anlamda uluslararası Keynesgil politika izleyerek aşmaya çalıştı. Ama sonuçta çevre ekonomileri kalkınamadılar, aşırı biçimde borçlu konuma itilmiş oldular.

İşte bu tablo, tüm çevresel konumlu gelişmekte olan ekonomilerin genel kader çizgisi olduğu gibi, aynı dönemlerde Türkiye'nin de yaşamış olduğu gerçeklikleri yansıtmaktadır. Yani, tüm dönemlerinde merkez kapitalizmin sorunlarına çare olacak biçimde şekillendirilen Türkiye, geri teknoloji kullanan ikinci sınıf bir ekonomik alt-yapı ve ağır borçlu durum-

da 1900'lü yılların sonuna ulaşmış oldu.

Bu durumda, gelişmekte olan ekonomilerin krizi iki katmandan oluşmakta ve bu iki katman da devamlılık gösterdiğinden, kriz de kaçınılmaz olarak devamlı olmak niteliğindedir. Krizin birinci katmanı, gelişmiş merkezlerin gelişmekte olan ekonomilere kendi çıkarları doğrultusunda yaptıkları dayatmaların bu ekonomilerde oluşturduğu ikinci sınıf ve verimsiz ekonomik alt-yapının sorunlarından oluşmaktadır. Krizin ikinci katmanı ise, uzun dönemli kriz yaşayan merkez kapitalizmin bu krizini aşabilmek için çevresel konumlu ekonomileri kendi yönünde ve çıkarı doğrultusunda kullanması sonucunda oluşmaktadır. Binaenaleyh, krizin her iki katmanı da çok ciddi yapısal nedenlere dayandığından ve gelişmekte olan ekonomiler merkeze bağımlı ve merkez-güdümlü olduğundan dolayı, krizin bittiği söylemi temelden ve mantıktan yoksundur. Doğal olarak, kriz derinleşirken, geçici bazı önlemler ya da merkezden sağlanan ufak destekler ekonominin bir miktar nefes almasına yarıyor olabilir. Benzer biçimde, toplumun krizi içselleştirmesi ve sosyolojik yapısına bağlı olarak geleneksel dokularda yoğunlaşması veya cemaat tipi yaşantılara yönelerek sorunlarını cemaatler içinde yayması, krizin görüntüsünü grileştirebilir. Ancak, sorun bu durumda da varlığını koruduğu gibi, bunun da ötesinde zaman içinde derinleşmektedir!

2000 yılı başlarına ikinci sınıf bir sanayi ve ekonomik alt-yapı ve borç yükü ile ulaşmış olan ekonomide IMF denetiminde, adı "istikrar programı" olan, üç yıllık bir uygulama başlatıldı. Bu programın borç yönetimini raya oturtmak ve enflasyonu denetlemek biçiminde iki temel hedefi olduğu ifade edildi. İki yılı geride bıraktıktan ve üçüncü yılın neredeyse yarısına gelmiş olmamıza rağmen, ne borç miktarımızda ciddi bir değişim, ne de bu denli baskılar karşısında enflasyonda hatırı sayılır bir gerileme söz konusudur. Buna rağmen, kamu kesimi nerede ise tümü ile işlevsizleştirilmiş, tarım kesimi ölmek üzere, iki milyona yakın emekçi ilâve işsiz olarak işsizler ordusuna katılmış, binlerce işyeri kapanmış bir tablo ile karşı karşıya bulunuyoruz. Borç ödeme programı, faiz karşılığında IMF'den gelecek kredilere, bütçenin olağanüstü baskılanması sonucunda yaratılacak faiz dışı fazlaya ve özelleştirme aldatmacası altında değerli kuruluşların yabancılara devri ile elde edilecek döviz

girdisine dayandırılmış bulunmaktadır. Bir arada ele alındığında, ekonominin ve ulusun değerli birikimleri satışa çıkarılmakta, baskılanabilen kesimler ölümüne bastırılmakta ve gelecek nesiller ilave yükümlülük altına sokularak yeni borçlanmalara gidilmekte, böylece borç ve enflasyon sorununa çare bulunmaya çalışılmaktadır.

Açıkça belli ki, bu programın asıl ve temel amacı, ifade edildiği gibi, Türkiye'nin borç yönetimini olumlu bir raya oturtmak ve enflasyonu denetlemek olmayıp, Türkiye'nin aleyhine ve merkez kapitalizmin yararına, Türkiye'yi borç cenderesine sokarak, (1) alacaklıların alacaklarını garanti altına almak ve ileride de borç verme durumunda olanlara elverişli alanlar açarak, finansal spekülâtorlere kârlı oyun alanı yaratmak; (2) Türkiye'yi bu cendere içine sokarak, Petkim ya da THY gibi değerli varlıklarına yabancılarda el koyulması ortamını hazırlamak; (3) yapısal reform aldatmacası altında, ekonominin serbestleştirilmesi ve kuralsızlaştırılması sonucunda dış üreticilere elverişli piyasa koşulları oluşturmaktır. Oysa, giderek çökertilen bir ekonominin hem sağlıklı gelişmesini gerçekleştirebilmesi, hem de yükümlülüklerini yerine getirebilmesi olası değildir. Şu halde, dayatılan programla amaç ve hedef çok açıktır.

Bu programdan sadece merkez kapitalizmi ve onun ajanı olan IMF'yi sorumlu tutmak tabloyu eksik bırakır. İthal ikameci ve korumacı dönemden itibaren cılız gelişmesini yapan ikinci sınıf işbirlikçi burjuvazi de bu krizin yaratılmasında ve sürdürülmesinde merkez kapitalizmle aynı derecede suçludur. Bir kez, inanılmaz boyutlara varan kamusal desteğe, vergi avantajlarına ve dış kaynaklara sahip olmuş olan burjuvazi, kârını yükseltebilmek için daima rekabetten kaçmış ve geri teknoloji ile gününü kurtarmaya yönelmiştir. Böyle bir sanayi yapısı ülkenin büyüyen istihdam ve tüketim ihtiyaçlarına yanıt vermekten uzaktır. Korumacı dönemin piyasa yapıları ile çalışan sanayi rekabetten uzak bir koşulda fiyat belirleyici hakimiyetini sürdürme alışkanlığına sahiptir.

Bu kriz, büyük sermayenin bir yandan küçük sermaye ile, diğer yandan da emek cephesi ile hesaplaşma alanı olma işlevi de görmüştür. TÜSİAD sermayesi KOBİ cephesine hakimiyet savaşı açmıştır. Sermayenin iç çatışması olarak karşımıza çıkan bu çatışmada, bir

ara koalisyon biçiminde de olsa iktidara ortak olan KOBİ'lerin askeri müdahale ile siyasetten uzaklaştırıldıktan sonra, ekonomik alanda da kesin yenilgiye uğratılması, enflasyonla mücadele görüntüsü altında, bu kuruluşların yeşerdiği alanları kurutmakla olası idi. Diğer taraftan, istihdam politikalarını değiştirme peşindeki büyük sermaye yeni politikalarını da devreye sokmada büyük bir başarı elde etti. Doğal olarak, bu arada siyasi erkle de pazarlığını ihmal etmeyen burjuvazi kıdem tazminatı, emek üzerindeki yükler vb konularda pazarlığını sürdürmekten de geri durmamaktadır. Şu halde, merkez kapitalizm ve işbirlikçi yerli burjuvazi, kapitalist krizini aşabilmek için, Türkiye'yi sarmalayarak küreselleşme politikalarına teslim olmaya zorlamaktadır. Bu teslimiyet, açıktır ki, Türkiye'nin değerli varlıklarının el değiştirmesine, iç üretiminin baltalanmasına, madenlerinin elden çıkmasına —yani halkının/insanlarının varlık koşullarının çökertilmesine— hatta siyasal ve askeri güçlerinin teslim alınmasına kadar gidebilir.

Bu durumda, kriz bitmedi, zaten bitemezdi de. Biten aşama, kriz olarak yapılan dayatmanın ilk teslim alma aşamasıdır. Bu aşamada ana işlev, toplumda derin bir şok yaratıp, olası karşı dinamikleri paralyze edip, bazı güçleri devre dışı bırakıp, ileriye yönelik temel hatları döşemek idi. Bu yapıldı. Kemal Derviş'in, Türkiye'de gerçekleştirilen yapısal reformlar sonucunda, bundan böyle olası siyasal değişimlerden ekonominin etkilenmeyeceğini açıkça ifade etmesi, hem bir gerçeği, hem de pervasızlaşan bir gücü simgelemektedir.

Kriz sözcüğünün ikinci anlamı işte budur: sermayenin sıkışık ortamı kendi lehine bir fırsat olarak değerlendirerek, bir yandan kendi iç düzenlemesini yapmasına, diğer yandan da rakiplerini ortadan kaldırarak, yeni döneme daha diri ve güçlü başlamasına olanak sağlayacak olan iradi politikaları devreye koyduğu bir ortamdır. Bu kural dünya kapitalizmi açısından olduğu kadar, bir ekonomi içinde de geçerlidir. Nitekim, dünyanın birçok yerinde izlenen yerel çatışmalar kadar, küreselleşme olgusu da dünya kapitalizminin kendi sorununu aşmaya yönelik politikaların

sonucudur. Aynı şekilde, Türkiye'de de verimsiz ve yetersiz ekonomik alt-yapının oluşturduğu kriz de bizzat sermayenin çabaları ile abartılarak, yeniden yapılanmalar için fırsat olarak değerlendirilmiştir. Bu ortamda istihdam politikalarında ve emek-sermaye ilişkilerinde köklü değişimler yapılmakta, sermaye-hükümet ilişkileri sermaye lehine dönüştürülmekte, hatta sermaye-toplum ilişkileri de yine sermaye lehine köklü değişime uğratılmaktadır. Toplumda "ekonominin yeniden yapılandırılması" ya da "yapısal reform" olarak yutturulan tüm bu değişimlerde sermaye avantaj sağlamakta ve kendi krizini aşmaya çalışmaktadır. Kriz sözcüğünün ikinci anlamı bu dönüşümleri ifade etmektedir.

Kapitalist sistem içinde, sermayenin organik yapısında yaşanan değişim sonucunda, sermayenin teknik boyutu yükselip, yarattığı istihdam olanakları küçülürken, hem sermayenin birikim havzaları daralmakta, hem de ekonomilerde gelir dağılımı bozulmakta ve artan üretim karşısında piyasa olanakları kısıtlanmaktadır. Böylece oluşan kapitalist krizler, dış şoklardan değil, sistemin iç dinamiklerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle kapitalizmin krizleri devamlıdır ve içsel faktörlere bağlıdır. Her kriz, sistemi daha da daraltırken, göreceli olarak merkezi rahatlatmaktadır. Sistemin maddi baskı araçları ve maddi olmayan ideolojik aygıtları merkezin emir ve komutasında olduğu için, çevre merkez tarafından çeşitli biçimlerde baskı altına alınarak sisteme ve

merkeze toplu kalkışma olası-
lığı zayıflatılmaktadır.

Kapitalist sistemlerde devamlı kriz yaşandığından dolayı, kriz dönemlerinin şiddetinde değişimler olabileceği halde, krizin başlaması söz konusu olmayacağı gibi, krizin bitmesi de kesinlikle olası değildir. Hele de, Türkiye gi-

bi gelişmekte olan çevresel konumlu ekonomiler, kendi sıkışıklıkları üzerine bir de merkezin olumsuz yansımalarını yaşadıklarından dolayı, krizlerden başlarını kurtarmaları söz konusu olamaz.

Kriz bitmedi, giderek derinleşiyor!

Hedefler ya tutarsa!

Oğuz Oyan

Türkiyenin İMF reçeteleriyle yoluna devam etmesi, hedeflerin tutması durumunda dahi tam bir felaket senaryosundan başka bir anlama gelmiyor

Türkiye'de fiyat enflasyonu gerilese de istikrar programı enflasyonu sürecektir gibi gözüküyor. Gerçekten, son bir yılda makroekonomik hedefler içeren çok sayıda program birbirini izledi: Mayıs 2001'deki Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı —GEGP— (hatta bunun öncesinde Nisan 2001'de resmen açıklanan hedefler); Ekim 2001'de DPT ve Maliye Bakanlığı tarafından parlamentoya sunulan 2002 Yılı Programı ve bununla bağlantılı 2002 Mali Yılı Bütçesi; 20 Kasım 2001'de IMF'ye verilen Niyet Mektubu; ve nihayet 18 Ocak 2002'de yeni bir istikrar programı başlatmak üzere IMF'ye sunulan ve 4 Şubat'ta onaylanan Niyet Mektubu. Özetle, 4 ayrı tarihte ama tümü topu topu 9 aylık bir süre zarfında (Mayıs 2001-Ocak 2002) oluşturulmuş belgelerle karşı karşıyayız.

Bütün bu programların üç ortak özelliği bulunmaktadır: 1) makroekonomik hedeflerinin birbirini tutmaması; 2) buna karşılık faiz dışı kamu dengesinde milli gelire oranla yüzde 6.5 gibi yüksek bir düzeyde fazla verilmesinde ısrarlı olunması; 3) "yapısal" denilen düzenlemelerin her ne pahasına olursa olsun Meclis'ten hızla geçirilmesi için Meclis İç Tüzüğü'nün değiştirilmesini dayatmak da dahil olmak üzere tam anlamıyla "ödünsüz" bir tavır takınılması. Özetle, birisi esnek, ikisi katı olmak üzere üç ortak özellikten söz edilebilmektedir.

Programlara tuhaf bir biçimde ortak olan ve kamuoyu oluşturucuların pek de yadigar gözükmediği birinci ortak özellik, makroekonomik hedeflerin değişkenliğidir. Bir başka deyişle, sözkonusu programlarımız, makroekonomik hedefler konusunda son derece serbest ve gevşek bir yaklaşım sergilemektedir. 2001 ve 2002 yılına ilişkin ekonomik büyüme hedefleri, cari işlemler dengesi hedefleri, enflasyon hedefleri ve bunların birbirleriyle eşleştirilmesinden oluşan genel denge hedefleri defalarca yeniden düzenlenmiştir. Hedeflerde bazen 1 ay arayla yapılan büyük oynamalar, sanki çok olağan bir gelişmeymiş gibi takdim edilebilmiştir.

Birkaç örnek verelim. En önemli hedef olması gereken ekonomik büyüme hedefi, sürekli değişme halindedir. GEGP'da 2001 hedefi eksi yüzde 3 olarak belirlenmiş, daha sonra eksi yüzde 5.5 olarak düzeltilmiş, 2002 Yılı Programı'nda ve son Niyet Mektubu'nda eksi yüzde 8.5'e düşürülmüş ve nihayet gerçekleşme eksi yüzde 9.4 olmuştur. 2002 yılı büyüme hedefi de, yukarıdaki üç belgede, artı yüzde 5'ten başlayıp, yüzde 4'e ve son olarak yüzde 3'e çekilmiştir. Ancak,

2001 gerçekleşmesinin beklenenden kötü olması nedeniyle hem 2002, hem de 2003 ve 2004 hedeflerinin aşağıya doğru düzeltilmesi gereği doğmuştur. Nitekim, 2002 için yüzde 2'lik bir hedefin daha gerçekçi olacağı çeşitli çevrelerce telaffuz edilmiştir.

Hazin olan tablo, 1998 yılında 201 milyar dolar düzeyinde olan ulusal gelirin, son Niyet Mektubu'na göre 2001'de 150.3 milyar dolara gerilemesi ve her şey yolunda gider de sırasıyla 2002'de yüzde 3, 2003'te yüzde 5 (GEGP'da yüzde 6!) ve 2004'te yüzde 5 büyüme hedefleri tutturulursa, 2004 yılında yeniden 201.3 milyar dolar seviyesine gelecek olmasıdır. Oysa 2001'de ulusal gelir 148 milyar dolara gerilediği için bu hesap şimdiden şaşmıştır. Kaldı ki, daha iyimser büyüme hedefleriyle 2004'te öngörülen rakam elde edilse bile, aradaki 6 yıllık dönemde nüfus artışı nedeniyle, 2004'te kişi başına gelirimiz hâlâ 1998'in altında kalmaya devam edecektir. Peki ya bir de programlanan büyüme hedeflerine ulaşamazsa?

Öte yandan, yukarıdaki hesap, büyüme artışlarının eşit dağılacığı varsayımına dayanmaktadır. Oysa programın güçlü anti-sosyal niteliği nedeniyle, dönem sonunda gelir bölüşümünün çok daha gayri-adil olacağını beklemek gerekir. Programın eşitsiz yük dağıtan özelliklerinin gizlenmesi mümkün olamayacağı için, "2002 yılında —dikkat, son Niyet Mektubunda sadece 2002 deniliyor!— sosyal harcamaların reel bazda zaten ciddi bir biçimde arttırılacağı" yönünde iğreti bir 43'üncü paragraf Mektub'a eklenmiştir. Sosyal harcamaların reel artışını şöyle de okuyabilirsiniz: On binlerce gönüllü/zorunlu emeklilik ve işten çıkarmalar dolayısıyla kıdem tazminatları yükü artacak olup, bunun net yükü (yani kıdem tazminatları eksi tasarruf edilen ücret ödemeleri) sosyal harcama artışları içine yazılmaktadır!

Şimdi zaman içinde bir karşılaştırmaya gidelim. 1950 sonrasında Türkiye ekonomisi 6 kez ekonomik küçülme yaşamıştır; bunların 3'ü son sekiz yıl içinde gerçekleşmiştir. Anılan dönemde yaşanan 6 ekonomik küçülmeden ilk üçünün (1954, 1979, 1980) aritmetik toplamı 6.3 iken, son 3 küçülmenin (1994, 1999 ve 2001) toplamı 21.6'dır! Kaldı ki, 2002'inin durumu da parlak değildir; şimdiden bazı sanayiciler 2002'yi de "kayıp yıl" ilan etmiş bulunuyorlar.

Bir başka karşılaştırma ögesi, ortalama büyüme oranlarıdır. Türkiye 1923-1993 döneminde ortalama yüzde 4.9 oranında bir büyüme performansı göstermiştir. 1989'un 32 sayılı Kararı sonucunda spekülasyon sermayenin saldırılarına açık bir ekonomi haline geldikten

sonraki ilk kriz ve sonrasında, yani 1994-2001 döneminde, büyüme ortalaması yüzde 1.2 olmuştur. Bir başka deyişle, son sekiz yılda Türkiye, nüfus artış hızını karşılayabilecek bir büyüme dinamiğini dahi kaybetmiştir. Hatta, 1998-2001 dönemi açısından bakıldığında ortalama büyüme hızı negatife dönmüştür. Bu gelişmeler doğru değerlendirildiğinde, Türkiye için alışıktığımız büyüme türden bir büyüme-daralma salınımından geçmediğimiz iyi kavranmak durumundadır; önümüzde duran mesele, ekonomik büyüme yolunun tıkanmakta olup olmadığıdır. 1989 sonrasındaki Rusya tipi veya 1994 sonrası Arjantin tipi uzun dönemli bir ekonomik çöküntü içine yuvarlanma riski söz konusudur.

Böyle bir ortamda enflasyon kuşkusuz getirilebilir; ama bu, tıpkı Arjantin'de olduğu gibi, daha büyük bir kriz bedelini ödemek pahasına olmaz mı? Enflasyon hedeflerindeki büyük kaymalar (2001 için belirlenen hedeflerin hiç biri, Ocak 2002 yılında yapılan tahminler dahil, tutmamıştır; TÜFE'de 2002 için GEGP yüzde 20 önerirken, Ocak 2002 Niyet Mektubu yüzde 35 öngörmektedir, vs.) bir yana bırakılırsa, şu an için daha görünür olan sonuç şudur: Toplumun geniş kesimleri açısından, enflasyon değil, hayat pahalılığı belirleyici önemdedir. Başka bir deyişle, enflasyon düşüş eğilimine girdiğinde (ki 2001/2002 için beklenenden daha büyük bir ekonomik daralma/durgunluk sonucunda bu eğilimin süreceği anlaşılmaktadır), nominal geliri daha hızla gerileyen kesimler açısından, enflasyon düşerken hayat pahalılığı artmış olmakta, yani satın alma gücü düşmektedir. Bu örneğe konu olanlar bugün toplumun neredeyse tüm ücretlilerini ve tarımsal gelir sahiplerini kapsıyorsa (buna şimdilerde diğer kesimlerden de katılanlar vardır), enflasyonun düşmesi (yani fiyatlar genel seviyesindeki artış eğiliminin sadece yavaşlıyor olması) topluma güvenli bir yaşam vaad edebilir mi? Üstelik, bu sürecin en azından 2004 sonuna kadar devam edeceği söylenirken?

Nitekim, daha yaşamsal bir seçim, eğer ortaya böyle konuluyorsa, enflasyon ile ekonomik büyüme/küçülme, veya enflasyon ile işsizlik arasındaki seçimdir. Enflasyona karşı mücadele nedeniyle daralan/daraltılan bir ekonomide, daraltılan bir kamu ekonomisinde, işini kaybeden ya da kaybetmesi beklenen birisi için, "biraz daha sabret, enflasyon düşünce satın alma gücün artacak" tarzında bir telkinin kara mizahtan farkı yoktur.

Kaldı ki, üretim krizini atlatamayan bir ekonomide, parasal krizin atlatılmış olmasının ancak geçici bir durum olarak değerlendirilmesinde yarar vardır. İş Bankası gibi büyük bankaların tepe noktalarından büyümenin tıkanmasına dair gelen uyarıları önemsemek ve şu gerçeği akıldan çıkarmamak gerekiyor: Ekonomi canlanmadıkça, mali sistem yeni krizlere gebedir. Yeni bir krizin dalga boyu ise, eskileriyle kıyaslanmayacak şiddette olabilir.

Nitekim, kamu sektörü net borcunun GSMH'ya oranına ilişkin hedefler, mali kriz riskinin sadece ertelenmiş olduğunun göstergesidir. GEGP'nin 2000 yılı istikrar programını yukarı doğru revize eden hedefleri çoktan "işe yaramaz belgeler" arşivine kaldırılmıştır. 2002'de başlatılan stand-by programının tekrar yukarı doğru düzelttiği hedeflerin tutması dahi kuşkuludur. Ni-

tekim, Nisan 2002'de açıklanan 2001 yılı gerçekleşmelerinin beklenenden biraz üzerinde bir kamu borçluluğuna işaret ettiğini şimdi biliyoruz. Ama bunu ihmal etsek dahi, mevcut hedefler de yeterince vahim bir resim sunuyor: 2000 yılında yüzde 57.4 olan kamu sektörü net borcunun GSMH'ya oranının, 2001'de yüzde 92.2'ye çıktıktan sonra (kesin gerçekleştirmelere göre bu oran yüzde 95 civarına çıkmıştır) tedricen azalarak 2004'te yüzde 69.4'e "gerilemesi" öngörülmektedir. Başka deyişle, 2004 hedefi, hem 2000'in, hem de IMF'li ilk programın arifesindeki 1999 yılının kamu net borç stokunun üzerindedir. Gene bir başka açıdan, eğer her şey yolunda gider de IMF hedefleri tutarsa, 5 yıllık (2000-2004) bir IMF'li dönemden sonra elimizde kalacak olan Türkiye tablosu, IMF öncesi dönemin (1999 yılının) mali göstergelerinden çok daha olumsuz olacaktır. Bunun için geniş kesimlerin ödediği ve ödeyeceği bedeller de cabası olacaktır.

VAZGEÇİLEMEYEN KATILIKLAR

Başlangıçta belirtildiği gibi, istikrar programlarının maliye politikasına ilişkin hedeflerinde tam tersi bir tutum takınılmaktadır. Özellikle faiz dışı bütçe fazlası (veya faiz dışı kamu harcamaları fazlası) hedeflerinde katı bir kontrol sürdürülmekte, bu konu en önemli performans kriteri olarak kabul edilmektedir. Borç ödemelerine birinci öncelik verilmesi IMF gibi fon akımlarına bekçilik eden bir kuruluş açısından anlamlı sayılabilir; ama yıllardır faiz dışı fazla veren bütçelere rağmen Türkiye'de kamu borç stoğunun azalmak yerine artıyor olması, bu yoldan bir çıkış olduğunu kuşkuyla karşılamak için yeterli işareti bizim vekillerimize acaba niçin vermemektedir?

Kaldı ki, Türkiye gibi üretim krizi yaşayan bir ülkede, sıkı bütçe politikası hem kamu hizmeti üretimini aksatarak ekonomik tabanı aşındırmakta ve toplumsal çöküntüye yol açmakta; hem de üretim krizinden çıkış için kamu harcamalarından gelebilecek bir talep artışı desteğinden ekonomiyi mahrum bırakmaktadır.

Uygulanan programın ikinci katı yönü, "yapısal uyarılama" konusundaki ısrar ve bu konuda Meclis'in çalışmasına müdahaleye kadar varan gözü karalıktır. Anımsatmakta yarar var: Son 2.5 yıl içinde IMF ve DB talepleri doğrultusunda 90 adet yapısal düzenleme Meclis'ten geçirildi. Bunların 60'ı son bir yıl içinde yani Dünya Bankası'nın Başkan Yardımcılarından birinin Türkiye'de ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı konumuna getirilmesinden sonra gerçekleşti. "Yapısallar", önümüzdeki süreçte de benzer bir katılıkla gündemimizi işgal edecek görünüyor. Bunun, "gemileri yakmak" anlamında geriye dönüşsüz bir projeye dönüştürülmesi ve Türkiye'nin bağımlı bir üçüncü dünya ekonomisi olarak gelişmiş dünyanın römorkuna eklenmesi amaçlanıyor.

Galiba her şeyin yeniden muhasebesini yapmanın zamanı geldi de geçiyor. Türkiye'nin IMF reçeteleriyle yoluna devam etmesi, hedeflerin tutması durumunda dahi tam bir felaket senaryosundan başka bir anlama gelmiyor.

Yeni Roma, eski ihanet ve Filistin

Merdan Yanardağ

Bölgesel ölçekli bir toplumsal kurtuluş projesiyle ilişkilendirilmemiş hiç bir girişim Ortadoğuda başarı şansına sahip değildir

Sadece Ortadoğu'nun değil, dünyanın en önemli sorunlarından biri haline gelen Filistin'in geleceği üzerindeki tehditin bir "sorun olarak" devam etmesini isteyen asıl güç nedir? İlk bakışta saçma gibi görünen ve yine ilk ağızda "İsrail" diye yanıtlanacak bu soru önemlidir. Önemlidir, çünkü soru değil ama verilen yanıt eksiktir ve eksik olduğu için de yanlıştır. Belki, "İsrail" diye verilecek yanıtın yanına bir de "ABD" eklenecektir ama, bu yanıt bin yıllık bir klişeden ibarettir. Bu klişeye sol itibar etmeyi sürdürmekte, İslami çevreler ise sıkı sıkıya bağlılığını korumaktadır. İslamcılar anlamak mümkündür, ama solu anlamakta güçlük çekiyorum.

Oysa ne bu soru, ne de sorun bu kadar basit. İşgalci ve siyonist İsrail'in bölgedeki konumunu, dünyada oynadığı rolü ve tarihe karşı işlediği suçları tespit etmek için fazla bir çaba gerekmiyor. Amerika Birleşik Devletleri için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Bu nedenle, Filistin sorunu hakkında yazılan bütün yazılar —güncel gelişmelere/olaylara ilişkin yorumlar bir yana bırakılırsa— aynıdır. Başka bir anlatımla, solun Filistin konusunda yıllardır tek yazısı vardır!

Filistin sorununa yaklaşımda ıskalanın en önemli faktör Arap gericiliğidir. Çubuğu biraz bükerek belirtmek gerekirse, dün olduğu gibi bugün de Filistin sorununun çözümünün önündeki en önemli engellerden biri Ortaçağ artığı Arap rejimleridir. Faşizan Ariel Şaron yönetimi Filistin özerk bölgelerini yeniden işgal ettiğinde bu durum bir kez daha ve açıkça ortaya çıkmıştır. Bütün hamasete karşın, bu işgale hiç bir Arap devleti anlamlı denebilecek (eylemli) bir karşı çıkış içine girmemiştir. Nedeni açıktır: Arap gericiliği bağımsız bir Filistin devleti istememektedir. Körfez emirlikleri, Suudi Arabistan, Ürdün ve diğerleri İsrail'in Filistin projesini aslında içten içe desteklemektedir. Değilse, Cenin kampında katliam düzenlenirken hiç bir Arap devletinin kılını bile kıpırdatmamasını açıklamak güçtür. Öyle ki, birçok Arap ülkesinde yaygın protesto eylemlerinin düzenlenmesi bile önlenmiştir. Çünkü, sokağa çıkan petrol şeyhleri değil, yoksul Araplardır.

Filistin kurtuluş hareketi, toplumsal ve kültürel dokusu, siyasal gelenekleri ve tarihi özellikleriyle Arap dünyasındaki yegane laik güçtür. Ve bu hareket başından beri dünya soluyla bir akrabalık ve dayanışma ilişkisi içindedir. Canlı ve dinamik bir entelektüel hayata sahiptir. Bu nedenle, bölgede kurulacak ve zaman içinde güçlenecek laik, sola açık ve demokratik bir Filistin devleti, İsrail'den çok, gerici Arap rejimlerini tehdit edecektir.

Gerici Arap rejimleri varlıklarını korumak için on yıllardır Filistin davasını acımasızca kullanıyorlar. Bunu iki nedenle yapıyorlar: Birincisi, bölgenin aşiret devletleri —ki çoğu en az İsrail kadar suni oluşumlardır— Filistin sorunu nedeniyle adeta bütün dünyayı rehin aldılar. ABD ve İsrail'e karşı zaman zaman Avrupa kartını kullanan ya da tersini yapan bu ülkeler, Filistin davasını sürekli olarak paraya çevirdiler. Kendilerini, Batı'nın bölgedeki çıkarlarını koruyacak yegane güç olarak takdim eden bu rejimler, iktidarlarının geleceğini de bu sorunun devamını sağlamakta buldular. Bu bakımdan "maceraçı" bir Filistin devleti onların en büyük korkusu oldu. Bu konuda, ABD, İsrail ve gerici Arap rejimleri arasında tam bir zımnı mutabakat olduğu söylenebilir.

Öyle ki, aslında Filistin davasının "satılması" anlamına gelen Oslo antlaşması bile bu rejimleri korkutmuştur. Bu nedenle, 2000 yılında 1993 Antlaşması paralelinde bir "çözümün" eşğine gelinmişken, daha önce MOSSAD'ın yardımlarıyla kurulan HAMAS gibi örgütler harekete geçirilerek bu girişim sabote edilmiştir. Bugün Suudi Arabistan gibi bazı Arap ülkeleri, intihar eylemi düzenleyen HAMAS gerillalarının ailelerine binlerce dolar (kişi başına 25 bin Amerikan Doları olduğu belirtiliyor) göndermektedir. Herhalde kimse bizden Suudilerin anti-empyrist mücadeleye destek verdiğine inanmamızı istemeyecektir. Gerici Arap rejimlerini, birbirinden kopuk, aralarında İsrail koridorlarının bulunduğu, askeri gücü olmayan, sınırlı bir polis örgütüne dayalı otonom toprak parçalarına oluşan bir Filistin "devleti" bile korkutmaya yetmiştir.

ÇÖZÜM NEREDE?

Solun, etkili bir siyasal ve tarihsel güç olarak devreden çıktığı bir evrede Ortadoğu'da adil bir barışın da olanakları daralmıştır. Barış adına sunulan her seçenek bölge halklarının aleyhinedir. Masaya sürülen hiçbir proje bir barış ortamını kurma yeteneğine sahip değildir. Sovyetler Birliği 12 yıldır tarih sahnesinden çekildiği halde, Batı, ne Araplar ne de Yahudiler için bir güvenlik ve huzur iklimi tesis edememektedir. Bölgede 12 yıldır kan akmaktadır.

Gelinen yerden, gerici Arap rejimleri kadar, gidecek daha çok İslami bir renk kazanan Filistin önderliği de sorumludur. Filistin önderliği, barışın kurulmasını, adil, demokratik ve kardeşçe bir bölge düzeninin inşa edilmesini sağlayacak yetenekten ve politik ufuktan yoksun olduğunu göstermiştir. İslami hareket bir barış projesine sahip değildir. İşbirlikçi ve iki yüzlüdür. Ortadoğu İslamcılığı, ırkçılığa varan bir Arap milliyetçiliğiyle malumdur.

Filistin davasını yürütenler, tarih içinde İsrail solu ile ilişkiyi aklıklarına bile getirmemişlerdir. Oysa İsrail'de güçlü bir barış hareketi ve nitelikli bir sol vardır. Bölgede siyonist işgali kımayan en büyük protesto mitingleri İsrail'de gerçekleştirilmiştir. Filistinlilerle savaşmayı reddeden 400 İsrail askeri savaş mahkemelerinde yargılanmış ve mahkum edilmiştir. Arafat'ın karargahı önünde İsrail saldırılarına karşı canlı kalkan oluşturan insanların arasında Yahudiler de vardı. Ancak, bu Yahudiler aynı zamanda bölgede bir İsrail devletinin de varlığından yanadır. Bu durum yadsınamaz bir olgudur ve kalıcı çözüm için atılacak ilk adım bu olguyu kabul etmekten geçmektedir.

Doğrudur: İsrail, Batı'nın bölgeye bir hançer gibi soktuğu suni bir devlettir. İşgal edilmiş Arap toprakları üzerinde kurulmuş, milyonlarca Filistinlinin sürgün edilmesiyle açılan topraklar üzerine yerleşmiştir. İsrail, hem Batı'nın ödediği bir diyet, hem de emperyalizmin bölgedeki kırbacıdır. Ödenen diyet 20. Yüzyılın en barbar soykırım eyleminin bir karşılığıdır.

Ancak, yine olgular göstermektedir ki, İsrail devleti bir kararlılık kazanmıştır. Bir toplumsal ve kültürel temeli vardır. İsrail, 1967'den sonra işgal ettiği topraklardan çekildiği ve adil bir yerleşim planını kabul ettiği takdirde bölgede bir barış için şans var demektir. Oysa bugün Şaron yönetimi Filistinlileri bir kez daha topraklarından sürmeye çalışıyor. Tıpkı İslamcılar gibi! Çünkü onlar da Yahudileri denize dökmeden barışın kurulamayacağına inanıyorlar.

İşte dünya solu, hiç sorgulamadan, Arapların bu geleneksel milliyetçi/İslamcı tezlerini kabul etmiş görünüyor. Sorun burada. Bu tezlerin bölgede çözüm üretme potansiyeli yok. Oysa, başta Filistin ve Arap solu olmak üzere, dünya sosyalist hareketi Ortadoğu barış sürecine Yahudi solunun katkılarını ve katılımını sağlamaksızın sonuç alamaz. Bölgesel ölçekli bir toplumsal kurtuluş projesiyle ilişkilendirilmemiş hiç bir girişim sol adına Ortadoğu'da başarı şansına sahip değildir.

YENİ ROMA

Afganistan savaşından sonra Hazar havzası enerji yatakları üzerinde kurulu Orta Asya ve Kafkas ülkelerine askeri olarak yerleşmeye başlayan ABD, Roma İmparatorluğu'ndan sonra tarihin en etkili güçlerinden biri haline geldi. Bir "imparatorluk" karakteri kazanan ABD, önce Kırgızistan ve Özbekistan'a girdi, ardından da Gürcistan'a yerleşti. Türkiye'nin bu ülkelerle sahip olduğu küçümsenemeyecek ikili ilişkiler bu bağın kurulmasına yardımcı oldu. Hazar havzasını Ortadoğu'yla birlikte "ulusal çıkar alanı" ilan eden ABD gücünün doruğuna ulaştı. Ancak, imparatorlukların en güçlü oldukları an, aynı zamanda onların en zayıf oldukları andır. Bu durum ABD için de geçerlidir.

İsrail, Irak'a karşı bir operasyon hazırlığı içinde olan ve bu nedenle bölgedeki diğer Arap ülkelerini ikna etmeye çalışan ABD'nin bütün itirazlarına karşın Filistin topraklarını işgal etmekten kaçınmamıştır. ABD ise bu oldu bittiyi kabul etmek zorunda kalmıştır. Uluslararası Yahudi sermayesinin güçlü bu durumda kuşkusuz bir etkidir. Ancak, ortaya çıkan sonucu sadece bu güce bağlamak doğru olmayacaktır. İsrail ciddi bir bölge gücüdür ve her geçen gün küresel kapitalist sistem içindeki özerklik alanını genişletmektedir.

Küreselleşmenin teorisyenlerinden ve ABD dış politikasının önde gelen yapımcılarından stratejist Zbigniew Brzezinski *The New York Times* gazetesindeki 7 Nisan 2002 tarihli yazısında, ABD'nin İsrail "tarafgirliği" politikasının bölgedeki dost Arap rejimlerini riske sokacağı uyarısını yapıyor. Brzezinski şöyle devam ediyor:

"Bu şartlarda ABD uluslararası kamuoyunun tavırını göz ardı edemez. Amerikan politikalarının tek taraflı ve riyakar olduğu konusunda neredeyse küresel bir fikir birliği var. ABD'nin İsraili kurbanlara sempati ifade ederken, Filistinlilerin kayıplarına (sıyca çok daha fazla olmalarına karşın) nispeten kayıtsız bir tutum takınması eleştiriliyor. Böylece ABD'nin terörle savaşında ve bilhassa Saddam Hüseyin'le ilgili planlarında gördüğü uluslararası desteği sürdürme yeteneği riske giriyor." Bu sözler "İmparatorluğun" gücünün de sınırlarına işaret ediyor.

Eski Roma'yı "barbarlar"ın değil, Ortadoğu'dan çıkan bir fikrin, inanın ve nihayet politik bir akımın yıktığı söylenebilir. Bu akımın ismi Hristiyanlıktı. Zamanının durdurulamaz, kuşatıcı, baştan çıkarıcı ve yıkıcı bir akımdı bu. Çıkışında yoksulların dini olarak gelişen Hristiyanlığın, bu kalpsiz dünyada insanların acılarını dindireceği sanıldı.

Yeni Roma'yı ise yine Ortadoğu kökenli başka bir akımın, İslamiyet'in yıkacağı çok kuşkuludur. Bin Ladin'e, Hamas'a, İslami Cihad'a rağmen böyledir bu. Otantik Hristiyanlık antik Roma'ya bir itirazdı. Siyasal İslamcılık ise itirazın değil, işbirliğinin ve teslimiyetin alanıdır. Bu nedenle, Cemil Meriç'in o çok parlak, çarpıcı sözlerinin aksine, "Yobazlık Şarkın Garba karşı nefsi müdafası" değildir artık.

Kesit

Fransa'da gençler ne düşünüyor?
Dünyada, siyasette ne görüyor? Kısa bir kesit

Orléans şehri, Cezayir kökenli Nora... 20 yaşında. Oy vermeye gitmemiş. "Kendimi bu ülkeye uyum sağlamış. Fransız hissediyorum. Siyasete ilgim yoktu. Bu sonuç çıkınca, Fransızların bir bölümü belki de komşularım— adımın Richard ya da Dupont (tipik Fransız isimleri) olmadığını bana hatırlattılar. Fransız kimlik kartım var ama, çehrem tam uymuyor!.. Annem sonuçları duyunca ağladı. Jospin'den yanaydı. Ben kim olduğumu bile bilmiyorum. Bu gösterilere katılacağım. Her konuda fikrimi söyleyeceğim. İkinci sınıf Fransız yurtdaşı değilim ben."

Wilson... Atlas Okyanusu'nda Fransa'ya bağlı denizsızı vilayet Guadeloup'dan. 24 yaşında. Hukuk öğrenimi görmüş. 1995'te sola oy vermiş. Bu defa boş oy kullanmış. Pişman. "Bilseydim, Jospin'e verirdim... Ama asıl sorumlular siyasetçiler. Anlamsız, klişe bir dil konuşuyorlar. Medya da güvensizlik ortamını seçim kampanyasının merkezine taşımakla Le Pen'e hizmet etti. Gençlerin siyasette yeri çok az. Niçin şunu değil de bunu tutsunlar?" diyor. 2. turda, bu defa istisna olarak, sağa oy verecek.

Paris'te bir gösteride 24 yaşında Clément... Tarih öğrencisi. Oy vermemiş. "Sistem bizi temsil etmiyor ki!" "Teknokratlaşmış" siyasileri kendine çok uzak buluyor. "Ne olacaksa olur. Liberal ve güvenlikçi söylem midemi bulandırıyor." 2. Turda boş oy vermektense hiç vermemenin daha doğru, daha militanca olacağını söylüyor.

Umut mu?... Bu kelime Lucile'e yabancı. 25 yaşında, akrobat. İşsiz. Paris'te yine bir gösterideyiz. "Artık hiç oy kullanmak istemiyorum, çünkü işe yarayacağına inanmıyorum." 18 yaşındayken seçmen kütüğüne yazılmış. Hep oy vermiş, özellikle 1995'te diye vurguluyor. Sonra öfkesinden seçmen kartını yakmış. Emekli olan anne ve babası Le Pen'e oy veriyorlarmış çünkü. "Oy vermemek benim için bir muhalefet biçimi," diyor.

Sylver... Hiç oy kullanmamış. Bununla gurur duyuyor. Seçim günü evden çıkmamış. "Cumhuriyetçi reflekse de boş veriyorum," diyor. 21 yaşında. İş çıktıkça film setlerinde çalışıyor. "Her şeye sıfırdan başlamak gerekir. Sıfırdan ve aşağıdan. Yukardan hiç bir şey gelmeyecektir. Biz müdahale etmeliyiz, işi ele almalıyız." Depolitize olmadığını söylüyor. "Ben siyasetin olması gerekeniyle ilgileniyorum, önümüze sürülen menüyle değil," diyor. "Esas olan, her zaman, genel söy-

lemin dışında kalandır." 16 yaşında okulu terketmiş. Bütün kurumlara öfke duyuyor. 2. Turda oy vermesi gerekirse ne yapardı? "Hayır, kimseye oy yok... İlla vereceksem, Le Pen'a veririm. Her şey berhava olsun diye!"

Fransa'nın İngiltere'ye bakan liman şehri Calais'deyiz. Sebastien... 23 yaşında. Önceki seçimlerde Sosyalistlere oy vermiş, ama düş kırıklığına uğramış. "Bizim için hemen hiç bir şey yapmadılar," diyor. Duvar işçisi olmak için kurs görüyor. 2. Turda ne yapacak? "Yine Le Pen'e oy vereceğim." Sonuç risk yaratmaz mı diye sorunca, "Bir hareketlenme olsun diye göze almak gerekir," diyor. "Zaten seçilirse 5 yıl için seçilecek. Sonrasına bakarız."

Sebastien ve arkadaşları Le Pen'ci Milli Cephe militanları değiller. Calais'de ve çevresinde Le Pen'e çalışanların çok az olduğu söyleniyor. Buraları geleneksel olarak solun kalesi. Le Pen'in Calais'de lokali yok, yandaşları çok az. Solcu militanlar, kampanya süresince onlara hiç rastlamamışlar. Calais 78 bin nüfusuyla bölgenin en büyük şehri, Belediye 1973'tenberi Komünist Partisinin elinde. 1. Turda Le Pen % 18,48 oyla başı çekmiş. Ondan sonra Chirac, daha sonra Jospin geliyor. Robert Hue, eski KP Genel Sekreteri ve Başkanlık seçiminde KP adayı, beşinci sırada. 1995'te aldığı oydan 7 puan daha düşük oy almış: %8.62. İki Troçkist adaydan Arlette Laguiller ondan önce geliyor. Arlette ve diğerinin —Olivier Besancenot— aldıkları oy toplamı, %14, 31.

.....

Edouard Baladur. Eski Başbakan ve sağın "sağlam, muteber direk"lerinden. Liberal ekonomi şampiyonu. "Önümüzdeki günlerde ve 1 Mayıs'ta hiç bir gösteri yapılmamasın. Kargaşa riski önlenmeli. Gösteriler birbirini izlediği, her türden ve her düşünceden binlerce insan sokağa döküldüğü sürece böyle bir risk olmadığı söylenemez. Şiddet olaylarına tanık olmamız demokratik tartışmaya kazanç sağlamaz."

Mösyö Chirac'ın seçim kampanyası yöneticisi Madam B. Bachelot: "1 Mayıs'ta Le Pen'ciler de Jean d'Arc anısına gösteri yapmaya hazırlanıyor. Her şey olabilir. Başımızda Fransızların güvenliğini sağlamakta yetersiz bir İçişleri Bakanı var. En iyi gösteri, Jacques Chirac'a atılacak oy pusulasıdır." (25 Nisan 2002 tarihli Le Monde gazetesinden derlendi.)

Karadelik

“Rövanş” tutarsa ne olur? Fransızlar “cohabitation” diyorlar: birlikte yaşama, bir tür sol-sağ koalisyon...
Yani eski hamam eski tas!

Temsili demokrasinin “çoğunluk” pratiğinin problemli olduğu öteden beri bilinir. “Çoğunluk” hiç bir zaman çoğunluk değildir. Söz gelimi %51 oranında daha çok seçmenin, oy oranı % 51 olandan yana olduğunu göstermez. Aykırı ve karşıt tercihlerin, belli bir momentte şu ya da bu nedenle bir araya geldiklerini, her birinin kendi açısından “ehveni şer”i seçtiğini gösterir. Ehveni şer’in ise, şerlerin en kötüsü olduğu boşuna söylenmemiştir. Bazı durumlarda, bazen, böyle bir “çözüm”e başvurmak gerekli olabilir; siyasette, hiç olmaz diye bir kural yoktur, ama işin gerçeği yine de budur.

Fransa’da her renkten ve nefesten seçmenin, Başkan seçiminin 2. turunda Mösyö Chirac’a oy vermiş olması bunun tipik bir örneği. Chirac’ın ardına yığılan çoğunluk aslında azınlık bir tercihin ve çıkarın kendini çoğunluk kılığında topluma dayatması oldu. Sağ politikaların kırk yıllık temsilcisine solcular akın akın oy vermeye koştular. Aralarında, fırsatını bulsalar onu siyaseten bir bardak suda boğacak olanlar vardı. Mösyö Chirac ve arkasındakiler, birinci turda sosyalist başbakan Jospin’i elediği için Le Pen’e ne kadar müteşekkir olsalar yeridir. (Nitekim, Le Pen’in bu macerada “ılımlı sağ”dan seçim öncesinde örtülü destek aldığına dair söylentiler de çıkmadı değil...) Jospin’in 1. turda alacağı %1 daha çok oy Le Pen’i eleyecek ve kendi oyu %20’nin altında kalan Mösyö

Chirac şimdi %82 oy almış ikinci bir “de Gaulle” pozlarında dünyanın karşısına çıkamayacaktı.

Hazırda yapılacak parlamento seçimi sonucunun, sol oyların “rövanş”ı olacağını düşünenler, söyleyenler var. “Rövanş” tutmazsa... Pekala tutmayabilir. Tutmaması için, başkanlığı garantilemiş olan Mösyö Chirac, adamları ve müttefikleri her şeyi yapacaklardır. Neler yapacakları Chirac’ın şimdiden, sanki parlamento seçimini de kendi partisi kazanmış gibi atadığı —resmen bir buçuk aylık geçici— hükümetin yapısından ve üstlendiği misyondan anlaşılıyor. Ayrıca, aşırı sağın %20’ye yakın oyunun seçime kadar buhar olup uçmayacağına göre, iki turlu seçimin her iki turunda da —ama özellikle ikincisinde— “derin Fransa” ile öteden beri içli dışlı ilişkileri olduğu çok iyi bilinen Chirac klanının Le Pen’cilerle “yerel” uzlaşmalara gitmeyeceğinin hiç bir garantisi yok. Geçmişte örnekleri olmadı değil. “Cumhuriyet’in değerleri”ne sol oylara el koyarak sahip çıkılabiliyorsa, neden aşırı sağın oylarına el konularak da sahip çıkılmasın diye düşünmek, Chirac’ın temsil ettiği siyaset ve çıkar çevrelerine hiç yabancı değildir.

Evet, “sol”un rövanşı tutmayabilir. O zaman sağcı başkanın yanısıra onunla tam uyum içinde Fransa’nın işlerini bildiği gibi yürütecek bir de sağ hükümet başa geçer. Fransa’da kapitalist demokrasi katmerli kurtarılmış olur!

Peki, rövanş tutarsa ne olur?

Fransızlar "cohabitation" diyorlar: birlikte yaşama, bir tür sol-sağ koalisyon... yani eski hamam eski tas!

Başkanlık seçiminin 1. turunda yaşanan "felaket"in nedeni tam da böyle bir sol-sağ koalisyonunun yıllar boyu "Fransa'nın çıkarı ve hayrına" diyerek, "Fransızlar adına" uyguladığı, uluslararası tekelci kapitalist çıkarların suyuna politikaları Fransız toplumunun solduyu sahibi kesimlerinde biriken tepkinin patlama noktasına gelmiş olmasıydı. "Çoğulcu sol" —SP, KP, Yeşiller'den oluşan— hükümetin başı Jospin, aşırı sağcı Le Pen'e giden oylar yüzünden değil, kendisine gelmeyen sol oylar yüzünden seçimi kaybetti. Seçime katılma oranı çok düşüktü, oylar çok sayıda sol aday arasında dağıldı filan diye pişmanlık duyanlar, hezimet mazeret arayanlar oldu ama, öyle olmuş olması dahi sınıf insiyakının, pusulası şaşmış bilinçten daha sağlıklı olduğunun göstergesi...

Haziran seçiminde çoğunluk sağlayarak hükümet olacak yine bir sol içi koalisyon, haketmediği bir çoğunlukla başkan seçilen ve Fransız anayasasına göre hatırı sayılır icra yetkileri olan Mösyo Chirac'la "birlikte yaşama" halinde ne yapar? Son beş yılda ne yaptıysa onu yapar. Yapmaz da işler sıkışır, Chirac'ın elinde istediği zaman parlamento-yu feshedip yeni seçime gitme yetkisi de var.

Üstelik, "sol" bu rövanşı alırsa, bu defa, bütün sağın kasten öne çıkardığı, nedeni ve sorumluluğu yabancılara yıkılan güvenlik/asayiş sorununu büsbütün büyümüş ve büyüyecek boyutlarıyla çözme yükünü de sırtında taşıyacak. "Güvenlik" sorunu, şimdiye kadar başka alternatif yok denilerek izlenen neo-liberal Yeni Ekonomi politikalarının sonuçlarıyla —habire özelleştirme, kitlesel işsizlik, sosyal güvenliğin tırpanlanması, kamu eğitime ve sosyal konut yapımına yeterli fon "ayrılammaması", vb., vb.— ile doğrudan bağlantılı. "Küresel" sermaye sömürüsü altında çıkmaza sürülen 3. Dünya insanların Avrupa'ya göç etmeleri, denildiği gibi sorun yaratmıyor, mevcut sorunların altını çiziyor. Temel felsefesi "her koyun kendi bacağından asılır," "gemisini kurtaran kaptan" olan bir ekonomi anlayışı ve uygulamalarıyla nasıl çözülecek; özellikle kişisel özgürlükler, yabancılarla uyum ve sosyal dayanışma alanlarında nelerin feda edilmesi bahasına çözülecek?

Tellakların bile değışmediği eski hamamda eski tas..! Bu mu rövanş?

Sosyal demokrasi Fransa'da ektiğini biçti. Kendi etti, kendi buldu. Bu kesin. Ama asıl sorun başka. Fransaya "bir şeyler oluyor"! İki tur arasında yükselen anti-faşist dalgaya rağmen Le Pen'in oyu 2.

turda 1 milyon civarında arttı. Altı milyona yakın insan Le Pen gibi birisine oy veriyor. Yakın kökleri 2. Dünya Savaşı öncesine ve Savaş içinde Nazi işbirlikçisi Vichy (General Petain) macerasına kadar giden "derin Fransa" kıpırdanmaya başlıyor. Bundan tedirgin olup Le Pen gibi birisinden kurtulmak isteyenler de Chirac gibi bir adamın arkasına sığınmaktan başka çare bulamıyorlar. Bunun sorumluluğu Fransız "sol"unun Komünist Partisi dahil— omuzlarındadır.

Beş yıl önce parlayan "Sol bütün Avrupa'da iktidara geliyor!" sevinci kursaklarda kaldıysa, neden kaldı?

Bugünkü sonucu doğuran süreçler o zaman işlemiyor muydu? O süreçlere müdahale gerekmiyor muydu? Burda sola iş düşüyor muydu? Sol o işi şimdiye kadar gördüğü gibi mi görmeliydi? Şimdi yalnız Fransa'da değil, bütün Avrupa'da kıyamet kopuyor, "Aşırı sağ, faşizm yükseliyor!" diye. Yükselmez mi? Hep böyle yükselir. Nisan seçiminde yabancı düşmanı, ırkçı adaylara verilen %20 civarında oyun en az yarısının sahiplerini (aralarında on yıllardır FKP'ye başkoymuş ve oy vermiş olanlar var!) bu kara deliğe sürükleyen, "sol" iktidarın kendisidir. Dünya sermayesinin yeni liberalizm ve "küreselleşme" dayatmalarına alternatif politikaları siyasetin havsalası dışına süren; kitlesel işsizliği, yoksunluğu, yoksullaşmayı hayatın olağan tecellisiymiş gibi ekonomiye, sosyal politikalara, vb. içselleştirmekten başka çıkar yol göremeyen o "sol" değil miydi? Bu gidişe seçim sandığında itirazdan başka çaresi kalmayanların bir bölümü "beşer şaşar" misali, en çılgın itirazda karar kıldılar. "Sağ ve sol temelli ideolojik bölünmeler, üstelik bunların doğum yeri olan Fransa'da anlamını yitirdi" de böyle oldu deniliyor. Anlam yitmiye nerede yitti? İnsanların yaşadıkları hayatta, o hayatı belirleyen ekonomik/toplumsal/politik süreçlerde yitmedi; büsbütün öne çıktı; sınıf mücadelesi gözlerimizin önünde olanca şiddetiyle sürüyor. Anlamın yittiği yer, uluslararası sermayenin saldırısı karşısında "solcu"ların teslim bayrağını çekmiş olmalarıdır. Anlam, solculuğu fiilen ve resmen Üçüncü Yolculuğa, yani sağın hep "yeni" ve "yepyeni" koşullara uyarlanmış bir türevine indirgeyen; dünyaya, topluma ve insanlara, insanların yaşadığı hayata gözlerini kapayıp kulaklarını tıkayarak ısrarla o yolda yürüyen ve o yolda sürekli sağa kaçan "sol"cuların dimağında yitti, yüreğinde tükendi. "Çaresizlikten" sağa kaçışın sonu karadeliğe varır. Önce sahipsiz kalmış "halktan" insanlar cazibesine kapılır, sonra sıra daha yukardakilere gelir. Solun tarihinde hiç görülmemiş bir fenomen değildir.

Hümanizma hala işe yarıyor mu?

Alain Accardo* —

“Büyük klasikler günümüz belagatında hocalarımız haline gelmiş olan Uluslararası Para Fonu genel müdürü ile basın başyazarları korosunun beyanlarının yerini yararlı bir biçimde alabilecek önemde ne diyebilirler artık bize?”

Son zamanlarda, Eski Yunanca ve Latince öğrenimine yeniden onurlu bir paye verme düşüncesi söz konusu. Sevinç duyulması gereken bir durum. Klasik humanitelerin (bu diller ve edebiyatlarının öğrenimi-çev.) uzun süreli uygulaması temeline dayanan "humanist" kültürden hiç değilse haberdar olacak diplomatların -dolayısıyla yönetici seçkinlerimizin- sayısının, zaman içinde daha fazla olacağı anlamını taşıyor.

Ancak bu niyetin geçmişten artakalan bir öğretimi güçlendirecek nitelikte kararlara yol açtığı varsayılsa bile, ne yazık ki bu tür önlemler gerçek anlamda etkili olmaktan yoksun kalacaktır. Okul menüleri içine yeni veya yenileştirilmiş "spesialiteler" in sokulması, bunlara olan talebin isteğe bağlı olarak yaratılması için yeterli olmaz. Yemek listesine konan yeni yemekler, çok lezzetli olsalar bile, ancak onlar için gerçek bir iştah duyuyorsa müşteriye cazip görünebilir. Bu iştah, kabine toplantısında çıkarılan kararnameyle yoktan varedilemez: toplumun ve mevcut durumda orta ve yüksek öğrenimin göreceli demokratlaştırılmasından en çok yararlanan orta sınıfların tarihsel konumunun bireysel öznellik içindeki ifadesidir.

SIRADAN ESNAF

Ailelerin, okul eğitimi pazarının önerdiği değişik yolların her biri konusunda, çok pragmatik olan, "Bu ne işe yarar?" sorusunu sormaları kaçınılmaz ve haklıdır. Bir zamanlar klasik humanitelere "çıkarla ilgilenmeyen" bir erdem yükleyen inanca karşın bu gün bu tür eğitim, "çıkarla ilgisi olmayan", dolayısıyla ilgi çekmekten yoksun bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bu eğitim, burjuva seçkinlerinin tekelinde bulunduğu ve onları iktidar mevkilerine götüren krallara layık yolları oluşturduğu dönemlerde güçlü bir "ilgilenmeye neden" oluyor, aynı za-

manda genellikle "çıkar ilgileri" konusunda gösterilen göze çarpıcı tavırla ikiye katlanıyordu.

O zamanlar, gerçek zenginliklerin manevi değerlerde olduğunu savunmanın daha hala kibarlık sayıldığı günlerdi. Öyle ki, maddi güç ile ilgili iştahların toplumsal olarak kabul görmesi için şekil değiştirmeleri gerekiyordu. Bir başka deyişle, belagat sınıflarında görülen eğitim, çağdaş Erasmus'lar yaratmaktan ziyade, varlıklı sınıflar ile onların daha mütevazı müttefiklerinin en seçkin temsilcilerinin, özellikle iktidar yollarına girmek üzere Ulm Sokağı'ndan (Fransa'da parlak

bilim adamı yetiştiren okulların en muteber olanı ENS kastediliyor.-çev.) çıkanların, sıradan esnaf değil, klasik İlk Çağ yapıtlarında ifade edilen değerleri sindirmiş derin ve parlak, dolayısıyla yönetmeye layık zihinler olduklarının hem dünyaya, hem de kendilerine kanıtlanması olanağı sağlıyordu.

Klasik edebiyatın taşıdığı, birbirinden ayrılmaz filolojik, tarihsel ve felsefi niteliklerdeki kültür bu soylulaşmaya katkıda bulunuyordu. Ancak, toplumsal mekanizmanın devimini içine simgesel yağın dökme sürdüren bu kültür, modern "gerçekçiliğin", "eskillik" (arkaizm) ile suçlayıp yine de şimdiye kadar tümüyle ortadan kaldırmayı başaramadığı tam o humanist ve ütopyacı ülkü biçimindeki birkaç avuç kumu, mekanizmanın içine atmaktan da -"sapkın etkinin" iyi bir örneği olarak- geri kalmadı. Böylece humanitelerin mirası bir süre, yani egemenlerin toplumsal üreme stratejileri ile karışıp bütünüleşebildiği bir süre boyunca korundu.

Dünyadaki pek çok şey, önemli ölçüde değişti. Sermaye birikimi ile müthiş bir biçimde artan maddi güç istemi, yani *libido dominandi* ("egemenlik dürtüsü"), her tür moral frenin yokluğunda, kendini açıkça ortaya koyarak istediği yönde ilerleyebiliyor.

Gerçekte sorun, artık, zenginleşme arayışının yasal olup olmadığını ve düzgün bir biçimde yürütülmesini içeren yolların mevcut olup olmadığını bilmek düzeyinde bile değil. Hatta kötülüğün erdem karşısında riyakar bir saygı göstermesine bile gerek

*Alain Accardo : *De notre servitude involontaire: lettres à mes camarades de gauche-Zoraki esaretimizde dair: Söleu Yoldaşlarıma Mektuplar-* (Agone, Marsilya, 2001.) adlı yapıtın yazarı.

kalmadı: kötülüğün kendisi, erdeme dönüştü. Para, her tür etkinliğin hem aracı hem de amacı, toplumsal başarının göstergesi ve bir övünç nedeni olarak kendi başına bir nitelik kazandı. Roma artık Roma'da değil, New York'ta. Dünyanın Batısının temsili, artık tartışmasız bir üçlü temel üzerine dayanıyor: felsefi olarak neo-liberalizm, ekonomik olarak finansal kapitalizm, geo-politik olarak Pentagon ile Wall Street'in birbirine bağlı stratejilerine itaat.

Söz konusu olan, günümüzün duyarsızlığının karşısına İlk Çağ toplumlarının ülküleştirmiş yüceliğini çıkarmak değil. Tarihçiler, bu İlk Çağ toplumları konusunda bizleri geniş çapta aydınlatıyorlar. Örneğin, şunu iyice biliyoruz ki Atina'nın ve Roma'nın orta sınıfları kazancın cazibesine duyarsız kalmıyor, kölelikle işlerine gelen bir müessese olarak uyum içinde birlikte yaşıyorlardı. Bu kentlerde de servet ve zevk anlayışı, bugün olduğu gibi, ortalığı kasıp kavuruyordu. Yine de en azından şunu öğreniyoruz: uzak geçmişimizin selefleri, tüm varoluşun amacını bu alanlarda görmüyor, yurttaşlık bilincinin büyük tanıkları arasında daima bulunan ve bu tür başıboş sapmaları kınamaya yetkili seslerden biri olan —örneğin— Ovidius, öfkeli saptamasını şöyle dile getiriyordu: "Bugün geçerli olan, paradır. Para saygınlığı sağlıyor; para dostlukları sağlıyor. Fukara, her yerde, ayak altında çiğneniyor."

Klasik humanitelerin öğreniminden geçen bu dolambaçlı yol, egemenliği amaçlayan adayların bundan böyle işlerine yaramayacak. Küçük burjuvalar, iktidar çevrelerine ulaşan başka yolların kendilerine açıldığını gördüler. Ekonomi ve ticarete kendini çılğınca kaptırmış bir toplum içinde kariyer sahibi olmak isteyen bir kişi için, Eski Yunanca ve Latince öğreniminin gerçek bir yararı olamaz. Uzun süre horgörölmüş ve "aşağılanmış" tecimsel mesleklerin (ve mal üzerinde kutuplaşmış, bankalar gibi alım satımı amaçlayan tüm etkinliklerin), artık orta sınıfların çocuklarını güruhlar halinde yönlendirdikleri beğenilen, yüceltilen ve değer atfedilen meslekler haline gelmiş olması, klasik humanist değerlerin baş aşağı oluşunun çok belirgin bir göstergesidir.

Büyük klasikler, böyle bir ortamda, günümüz belagatında hocalarımız haline gelmiş olan Uluslararası Para Fonu (IMF) genel müdürü ile basın baskın korosunun beyanlarının yerini yararlı bir biçimde alabilecek önemde ne diyebilirler artık bize? *Otium*'a (boş zaman, çalışma zorunluluğu olmama, -çev.) yurttaşın kendisini ruhun etkinliklerine vermesini sağlayan, öğrenmeye yönelik boş zamanın değerlerini yücelten, karşılığında bir ücret veya kazanç getiren uğraşlara ise bir *negotium* (iş, meslek, -çev.) yani bir köle işi olarak bakan bir humanizma, orta sınıflar için neye yarayabilir ki? Büyük burjuvaziye —çok rastlantısal olarak— girmeye hazırlık sınıflarını oluşturan orta sınıflar, temelde, *négoce*'un (iş,

ticaret-çev.) çocukları değiller midir? Kaderleri daima, tecimsel ekonominin gelişimine, ticari değiş tokuşun parasallaştırılmasına, pazarların fethi için verilen acımasız mücadeleye, tasarrufa ve banka kredisine, vb., bağlı olma mı?

Köleliğin yerini ücretliğin almış olmasının, her bakımdan utanacak bir durum olduğu aşikardır. Ne yazık ki, bu kutlamaya gölge düşüren, bu kere ücretliliğin de, daha büyük bir tuzak oluşturan modern bir bağımlılık biçimini kendisiyle birlikte getirmiş olmasıdır: Bu da ücretlinin, kendi iş gücünü satın alarak ruhunu çalabilen bir sistemin kendisine sahip olmasına (her anlamda) göz yummasını kapsıyor. Evrenimizi değiştirirken, zincirlerimizi değiştirmiş oluyoruz.

MESSIER - SOLLERS İKİLİSİ

Para kraldır ve artık orta sınıflarımız bu durumu kınayacak bir Ovidius' tan sadece yoksun olmakla kalmıyor, kendi katkıları olmaksızın gerçekten güçsüz duruma düşecek bir sistemin işlemesine daima daha fazla bulaşmaları yönünde, "seçkinleri" tarafından sürekli olarak isteklendiriliyorlar da. Politikaçılarımız, iş yöneticilerimiz, basın yöneticilerimiz ve devlet ya da şirket soylularımızın diğer büyükleri kendi kamuoylarını hayran bırakmak için şu örneklerle bugün gülmeksizin atıf yapabilirler mi? Örneğin, Cicero'ya göre, "söz vermek için, bir anttan daha güçlü bir bağ olmadığını" öne süren bir Regulus; yahut, Plutarkhos'un anlattıklarına bakılırsa, "karşılığında para veya şeref payeleri elde etmeksizin vatanına yararlı olmakla görevli olduğunu düşünen" bir Aristideides? Bugün Fransa'da, "uyum yeteneği", "yaratıcılık", "dinamizm" ve "etkililik" gibi yeni takılmış adlar altında inkar yeteneğinin, fırsatçı hırsın ve ayrıcalıklar doyumsuzluğunun ana erdemler payesine çıkarılmış olmasıyla temayüz eden kişilerin yalaka medialarda bitmez tükenmez methiyesine maruz kalan insanlara, bu hikayeler nasıl yutulabilir?

Her dönemin, Fransız orta sınıflarının da olduğu gibi, kendi efsanevi kişilikleri vardır. Mediaların yüceltmekten hoşlandığı bu kahramanlardan biri de, "karizmatik" Jean-Marie Messier'dir. Vivendi'nin "bağılantılı" başkanı ve yöneticisi olan bu şahıs—(şirket satın almaları, şirket birleşmeleri ve sosyal planlamaları nefes aldırma sürdürerek) doğru dürüst kazanılmış onlarca milyon dolar karşılığında Central Park'a bakan bir dubleks daireyi iki New-York seyahati arasında daha yeni sahiplendi— muazzam yazar ve düşünür Philippe Sollers ile, çok hoş inceliklerle dolu bir gevezelik yapacak vakti bile bularak, böyle bir dönemi yaşamamızın ve gelecek kuşaklara böyle devlerin örneğini bırakmamızın ne büyük bir şans olduğu konusunda bizleri irşat ediyor! (*Le Monde Diplomatique*, Ocak 2002.)

Girmek ya da girmemek

Tektaş Ağaoğlu —

AB'cilik, ulus-devletçiliktir; ulus-devletçilik de, AB'cilik!

Evet, Avrupa Birliği'ne girmeye komünistlerden başka kimsenin karşı olduğu ve karşı çıktığı yok. AB karşıtı diye bilinenlerin hepsi, kendilerine de sorsanız, aslında girmekten yana. Açıkça söylüyorlar: Karşımıza Kıbrıs diye çıkmasınlar, girelim; Ermeni sorunu diye bastırmassınlar, girelim, filan. Çünkü AB'ye karşı değiller. Başka bir uzun vade seçeneği öngörmüyorlar. Bizi zaten almayacaklar, biz işimize bakalım diyenlerin de ufkü o kadar. Ne kadar dersiniz, işlerinin ne olduğuna bakın, anlarsınız!

Hepsinin ülkeye yakıştırdığı gelecek, AB üyesi bir ülkeye benzemekten öteye gitmiyor. (Hangisine benzeteceklerdir, o ayrı konu... Fransa'ya mı, Romanya'ya mı? Sözgelimi Bulgaristan nasıl bizden daha ileri, yakışık alır bir aday ülkeymiş, orayı bilenele sorun...)

AB dışında kalırsak sıradan bir 3. Dünya ülkesi olurmuşuz. Uygarlıkla bağımız kopar, Arap alemiyle, İran'la filan başbaşa kalırız.

Bu tercihin altında yatan "vizyon" ve o vizyonun sahiplerinin kendilerine ve "Türkiye"ye yakıştırdıkları "misyon" çok açık. Ertuğrul Özkök türünden polemikçileri tarafından en uç biçimiyle pervasızca dile getiriliyor: Ortadoğu halklarıyla ipleri koparmak, emperyalistlerin bölgede taşeronluğunu üstlenmek, AB olmazsa ABD, o olmazsa AB adına sürekli çabanbaşı olmak. Son yılların yükselen

İsrail sempatisinin altında da bu vizyon yatıyor. Şaron'un Filistin'de açık ABD destekli mezalimine icazet arama çabaları başka nasıl açıklanabilir?

Böyleleri için Türkiye'nin gelecek ufkü Batı kapitalizmiyle sınırlı ve kapalı. İsmet Paşa vaktiyle. "Yeni bir dünya kurulur..." demişti. Yeni denilmeye değer bir dünya özlediğinden değil, işini bilir pazarlıkçı "devlet adamı" olarak o lafı etmişti. O günden bugüne nasıl bir "yeni dünya" kurulduğunu gördük. Şimdi de, İnönü ile yetişen nesillerin çocuklarının "Türkiye"yi o yeni dünyada ne gibi bir yere yakıştırdıklarını görüyoruz.

Evet, komünistler, yalnız AB'ye girmeye değil, AB'nin kendisine de karşılar. AB'ye girmeye karşı olmanın gereği budur çünkü. Nedeni çok basit. AB, sermayenin Avrupası'dır, kapitalist bir bloktur. AB'ye karşı olmak, komünist olmanın gereğidir. Komünist olarak AB'de olunabilir —şöyle ya da böyle girilmişse, ne yapacaksınız? Dağa mı çıkacaksınız?— ama AB'ye girelim, orada bize de yer olsun, bunda yarar vardır denilemez. Bütün Avrupa KP'leri —tek tük istisna ile—AB'ye girmeye karşı çıktılar. Halklarını ikna edemediler ama, bütün dedikleri doğrulandı. AB geliştikçe, büyüdükçe, kendini tahkim ettikçe sermayenin egemenliği daha da arttı, kendini dayattı. Yıllardır Birlik ülkelerinin tümünde sosyal politikalar ucundan kenarından peyderpey askıya alındı, geriletildi, sosyal devlet tırpanlanlandı, kazanılmış haklar kaldırıldı, işçi hakları kısıtlandı, sendikalar fiilen ve yasal mevzuat değişiklikleriyle etkisizleştirildi. Ekonomiler "küreselleşen" büyük sermayeye gittikçe daha çok yataklık ederken, çalışan kitlelerin hayat düzeyi geriliyor, gerilemediği yerde yerinde sayıyor. Sermayenin dünyadaki ve bizdeki maaşlı/gönüllü sözcülerinin değil, sınıf partilerinin bu konuda ne dediklerine bakın, neyin ne olduğunu öğrenmek istiyorsanız.

AB, bunca sözü edilir olduğundanberi Avrupa demokrasisinde de kayda değer bir ilerleme görülmedi. Halen geçerli kayda değer olguların ardında ise, Birlik sürecinin öne çıkardığı değil, Avrupa'da "eskiden kalma" sınıf mücadelesinin yarattığı birikimden beslenen dinamikler var. Yunanistan, Portekiz, İspanya, sözgelimi, AB'ye üye olmadan çok önce bugünkü standartlara uyan ya da çok yakın demokratik yapılar kurmuşlardı. Kopenhag Kriterleri Avrupa demokrasisinde AB'ye özgü bir gelişme, ilerleme aşamasına işaret etmemektedir. Birliğe yeni katılan ve katılacak Doğu Avrupa ülkeleri için konulmuş "uyum" normlarıdır ve hepsi de satır

aralarında Avrupa yerleşik normlarına aykırı uygulamalara "olağanüstü durumlar"da tanınan icazetin, meşruyetin damgasını taşımaktadır. Ünlü Bayan Fogg ne demiş? "Türkiye'yi Slovanya ile bir tutamayız. Her hususta bize benzemesini bekleyemeyiz," demiş mi, dememiş mi? Maasricht ruhu konuşmuş! Maasricht sözleşmesinde söylenenlerin bağlamına bakılmadan, Kopenhag Kriterleri'nden muradın ne olduğu tam anlaşılamaz. AB'nin asıl ve temel belgesi odur.

11 Eylül sonrasında ise, "terör"e karşı sözde meşru müdafaa adına, yerleşik demokratik anlayışlardan ve uygulamalardan geri dönüş dalgası nasıl yükseldi, hep gördük, yaşıyoruz. (Birçok alanda Türkiye'ye benzer olmakta hiç tereddüt etmediler.) Ayrıca, bütün Avrupa'da yabancı düşmanlığı, ırkçılık, neo-faşizm yillardanberi gözle görülürcesine azıyor. Danimarka gibi bir ülkede bile —Kopenhag neresi?— yabancı düşmanı, Müslüman karşıtı siyasi hareketler hiç görülmedik ölçüde prim yapar oldu. Toplumsal psikoloji kendi içine kapanıp zehirleniyor. Sanmayın ki geçerli yasal mevzuat bundan etkilenmiyor. Göçmen işçilere tanınmış birçok "insan hakkı" bir bir geri alınıyor. Hayır, öyle olmuyor diyen beri gelsin.

Avrupa'da yükselen sağın baş şikayet konusu: sürüp giden işsizlik ve göçmen işçiler... Mazeret bile değil. Bahane. Göçmen işçiler "sorun" yaratıyorsa, yabancı ve göçmen oldukları için değil, işçi oldukları içindir. Göçmen işçi sorunu Avrupa sermayesinin ve onun işini gören Avrupa hükümetlerinin kendi yarattıkları kitlesel işsizlik ortamında, kendi işçileri ve işsizleri esas sorun olduğu için sorundur.

Avrupa Birliği'nin Brüksel bürokrasisi merkezli işleyişi Birlik üyesi ülkelerin politikalarını halklarının hayati çıkarlarına gitgide yabancılaştırıyor, işçileri ve sair ücretli çalışanlarıyla, çiftçileriyle, öğrenci ve çalışan gençleriyle halkların halini ve geleceğini kapitalist piyasa değerlerini en üst değer sayan, sosyal Darwinist anlayışlarla kullanılmış bir üst iradenin eline teslim ediyor. AB, kitle çıkarlarından ileri ölçüde yalıtılmış merkezi bürokrasisiyle, üyesi olan tek tek ulus-devletlerin kimi işlevlerini bir üst sarmalda üstlenerek sermayeye hizmet veren bir "süper ulus-devlet" olma yolunda hızla ilerliyor. Başlı çeken üç beş büyük ülke ("çekirdek") ile kenarda kalan diğerleri ve yeni katılacak olan Doğu Avrupa ülkeleri arasında halen gelişen ve gelişip büyüyecek olan gerilim ve çelişkinin de zemini böylece atılıyor. Çelişkinin giderek daha çok demokrasi, daha çok katılımcı yerel inisiyatif, vb. değil, daha sıkı merkezi denetim ve dayatma, doğan tepkiler karşısında ise ekonomik, mali, politik baskı uygulamaları getireceğini göreceğiz.

Üye ülke parlamentolarının kendi halklarıyla organik bağı "reform" adı altında dayatılan çeşitli kısıtlamalar sonucu iyice kopma noktasına yaklaşmıştır; Birliğin kendi merkezi askeri gücüne kavuşma-

sı yakındır; kolluk kuvvetleri, şimdilik, merkezi kararların yaptırım gücü olarak üye devletlerin uhdesine bırakılmıştır, çünkü pratikte öyle olmak zorundadır: Brüksel bürokrasisinin de, onun ardındaki ulus-ötesi tekellerin de sözlerini, tercihlerini, kararlarını geçirmekte kullanacakları merkezi, doğrudan bir yaptırım gücü mevcut değil. AB özgülünde "ulus-devlet" kategorisinin aşılmış ya da aşılmağa olduğu "saptaması" iddiası—hiç bir gerçekliğe uymamaktadır, açıkça yalandır. Olan, Avrupa sermayesinin daha geniş uluslararası uzantılarıyla birlikte devreye soktuğu yeni bir irade planlamasından ibarettir.

Fransa'da kopan başkanlık seçimi ve Le Pen fırtınası ardında, böyle bir AB'nin getirdikleri ve götürdükleriyle insanların hayatları üzerindeki etkisine tepki yatıyordu. Kronik işsizlik ve akut güvensizlik gibi sorunların kapitalist "yeni ekonomi"nin yatırım, üretim, istihdam, bölüşüm pratikleriyle doğrudan bağlantılı olduğunu görmek için toplum bilim uzmanı olmak gerekmiyor. Faşizm her zaman böyle koşullarda kendine taban bulur. Faşizmin yükselişi, "Aşırı sağa geçit yok, kahrolsun faşizm, yaşasın demokrasi!" çılgınlıklarıyla mı önlenecektir? Bugün Le Pen'i sindirirsiniz, yarın bir başkası çıkar. Sosyalist Parti sözcüleri kendileri, "Halkın sesini duymaz olduk, kitle bağlarımız koptu, "demeğe başladılar. İyi de, neden bu kadar geciktiler ve neden öyle oldu? Ülke, Le Pen gibi birisinin klasik faşist demagoji ikliminde atıptığı hallerde nasıl düşürüldü? Kim yönetiyordu bunca yıl ülkeyi? Le Pen neyi istismar ediyor?

↑Sermayenin Avrupası aynı zamanda emperyalist bir bloka. Batı emperyalizminin ayrılmaz bileşeni, saldırgan NATO politikalarının doğrudan tasarımcısı ve uygulayıcısı. ↑Birleşmiş Milletler örgütünün ABD'nin "emperyal" siyasetlerine yataklık eder hale gelmesinde, Yugoslavya'nın parçalanıp bu hallerde düşürülmesinde, ABD'nin Balkanlar'a postu serip askerlerini yığıldıktan sonra Afganistan'da yaptıklarında doğrudan dahli ve payı var. AB ülkelerinin Filistin'de görünürde Bush yönetiminden farklı bir yol izlemesine takılmadan önce, Şaron'un Arafat'a ve Filistin halkına reva gördüklerine aylar boyu nasıl ve niçin seyirci kaldıklarını sormak gerekiyor. Politika nüanslarının, emperyalist bloklar arası rekabeti yansıtmaktan başka bir anlamı yok. Belgrat Holocaust'unun baş mimarlarından Solona Brüksel bürokrasisinin dış siyaset sorumlusu olarak Şaron'un karşısına hangi yüzle çıkmıştı ki, gördüğü muameleyi dünya yadırgasın?

↑Böyle bir kapitalist/emperyalist bloka Türkiye'nin de katılmasından kim ne yarar sağlayacaktır? AB'ye girmenin Türkiye için yararlı olacağını düşünen "Marksist"lere sormak gerekir: "Türkiye" nedir, kimdir? (Bunu hep söylüyoruz, tekrardan bilmeyeceğiz.) Türkiye'nin yararı, insanların çıkarı AB'ye, sermayenin Avrupası'na girebilmek için dört dönen Mesut Yılmaz ve İsmail Cem gibi si-

yasilerin idrak ve tercihleriyle, temsil ettikleri çıkarlarla mı koşullu ve sınırlıdır? Türkiye onların "Türkiye"si midir? Burda vahşi kapitalizmin kısıcında debelenmek, ya da AB içinde mek parmak daha uygar bir kapitalizmden pay almak için çırpınmaktan başka bir gelecek yok mudur Türkiye ve Türkiye'nin insanları için? Olabileceği hiç düşünülemez bir şey midir? AB'ye girmek hangi sınıfın —tek tek üyelerinin kişisel konumları ve özlülerinin ötesinde, sınıf olarak— çıkarınadır? Ya da, Türkiye'nin çıkarı hangi sınıfın çıkarında mündemictir? Yoksa, bu soruyu sormanın artık, dünyanın geldiği yerde, bir anlamı ve yeri kalmamış mıdır?

AB seçeneği Türkiye seçeneğini gündemden düşürmek, bu ülkenin insanları için insanın insanı sömürmesine son verecek bir gelecek projesinden bugünden vazgeçmektir. Dünyanın bugün geldiği yerde, "tek kutuplu yeni dünya düzeninde", yalnız Türkiye'nin insanları için değil, insanlık için de güce tapmaktan başka bir seçenek görememek ve aramamaktır. Böyle bir özlme burun kıvrıp onu tarihin havsalası dışına sürmektir.

Bu arada, demokrasiyi kazanmayı da Türkiye'nin insanlarının havsalası dışına sürmektir. AB'nin kapitalist demokrasi normlarından, sermayenin hegemonyasından gayri demokrasi tanımamaktır; şöyle ya da böyle AB dışında kalan bir Türkiye'de demokrasi ve özgürlük davasından yan çizerek, ülkücü/militarist dayatmalara meydanı boş bırakmaktır.

Sermayenin Avrupası'na katılma tercihi muhayyel bir "emeğin Avrupası" anlayışına dayandırmak isteyenlere gelince... böyle bir safsatayla göz boyayıp gönül eğlemek, emeğin Avrupası'nı da bugün-

den gözden çıkarmış olmanın ta kendisidir. Emeğin Avrupası...! Blair, Schröder/Fischer, Chirac'la kuzu sarması Jospin, Berlusconi'nin bugün yapmak istediği her şeyin altyapısını yıllarboyu gerçekleştiren işi nerdeyse bitiren —eski İKP dahil— İtalyan solcuları... İşte emeğin Avrupası!

Sermayenin Avrupası'nın öbür adı!

Kafalarda yaratılan şemalardan esinlenip boş hayallere kapılarak, ya da görmek istediğinizi sanki görüyormuşsunuz gibi değil, yaşanan hayatın gerçekliğine bakarak düşünmek ve konuşmak gerekiyor.

Emeğin Avrupası Türkiye'nin emekçilerine, olsa olsa, kendi emekçilerine verdiğini verir. Onun ne olduğunu gördük. Türkiyeli bir emekçi için o kadarı da bulunmaz nimettir, doğru. Bir emekçi böyle düşünebilir, onu isteyebilir, ama bir kömünist öyle düşünemez. Emekçiye, "Burada böyle, vahşice sömürülüyorsun; orada öyle, daha uygarca sömürüleceksin. Hatta burada işsizlikten kırılıyorsun, sömürülmeye bile imkan bulamıyorsun, git orada bari seni sömürsünler, ilerisi Allah kerim!" diyemez. "Orada sömürüye karşı mücadele için daha çok imkan var," da diyemez. Sömürüye karşı mücadelenin zemini burasıdır. Nerede kapitalist sömürü varsa, hemen orasıdır. Burada verilecek doğru ve etkin, kararlı mücadele emekçilerin enternasyonalist dayanışmasını ve birliğini bugünden ve buradan içerir: gerçek anlamında "emeğin Avrupası" için mücadelenin ta kendisidir. Yeter ki siz buna niyetli ve kararlı olun, yolunu yordamını bilin!

Bir de şöyle bir kirli demagoji var: "AB karşıtlığının her türlü ulus-devletçiliktir; ulus-devlet ideolojisinin, Marksizmden esinlenip de Marksizmi özümseyememiş sektör solculukta dışavurumudur."

Dinime küfreden bari Müslüman ol-
sa!

Ülkeyi AB'ye götürmek isteyen ve
bilfiil de götürmekte olan, ulus-devle-
tin kendisi. Bu ülkenin parlamentosu-
na bakın, hükümetlerine bakın, siyasi
partilerine, devlet borazanlığından şaş-
mamayı meslek edinmiş medyasına
bakın, ilk başvuru tarihinden bu yana
geçen nerdeyse yarım yüzyılda olanla-
rı da bugün gördüklerinize katın.
AB'ye katılma ve hatta ülkenin yük-
sek nüfusuyla orada "etkin" olma res-
mi devlet politikası değil mi? "Demokratik uyum
için" denilen yasal mevzuatla ilgili tartışmalar, di-
renişler, ayak sürmeler filan dahi bu politikanın bir
veçhesidir. Katılmama değil, katılma kararlılığını
gösterir: katılmanın nasıl olacağı üzerinde tartışıl-
maktadır. Ayrıca, nicedir AB karşıtı diye ünlenmiş
kişilerin dediklerine de bakın. "Türkiye" adına ve
"Türkiye için" konuşuyorlar; "Türkiye" kim? soru-
su onları da ne ilgilendiriyor, ne ırgalıyor. Takıl-
dıkları sorunların hiç biri halkın sorunu değil. AB
sevdalılarıyla bu yolda, TC ulus-devletinin çizdiği
ve baştanberi —nerdeyse Cumhuriyet öncesinde de
gidebilirsiniz: "Biz bin yıldır Avrupalı'yız, çünkü
Avrupa'dayız!" söylemi...—izlediği rotada buluşu-
yorlar.

Türkiye'yi "Türkiye'den" yönetecekler ama nasıl
ve ne için yönetecekler? Ulusal egemenliğin, ba-
ğımsızlığın somut içeriğini hangi sınıf çıkarı belir-
leyecek? Sermaye mi, emek mi? Soyut ulus-dev-
letçilik her ikisinin sözde "sentezi"dir; onun da so-
mutu, başına "ulusal" sıfatı takılı sermaye çıkarı-
dır. O çıkar baştanberi, tarihen, Batı —Avrupa—
yönelimli olmuştur, Batı bağımlısıdır. Şimdi milli-
yetçilik eskidi, "ulusalcılık" çıktı. Salt dil sorunu
değil; zemin değişti. "Ulusal ekonomi", "ulusal sa-
nayı", vb... Peki, "ulusal" kapitalistler bu konuda
ne düşünüyorlar? Onlar —büyüğüyle, küçüğüyle—
çoktanberi çıkarlarının Avrupa sermayesine bağlı ve
mahkum olduğunun bilinciyle davranıyorlar. Elle-
rinde ne var ne yok onlara satıp yanlarına ortak
girmeye can atıyorlar. Bağımsız bir vizyondan yok-
sunlar demek bile yersiz, çünkü öyle bir vizyona
hiç ihtiyaç duymuyorlar. Herkesten daha gerçekçi
oldukları için —Beyazıyla, Yeşiliyle— en çok on-
lar AB'ye girmekten yanalar. Avrupa sermayesi
Türkiye'ye ve Türkiye'nin on milyonlarca emekçi
insanına ne gözle bakıyorsa onlar da aynı gözle
bakıyorlar.

TC ulus-devleti de öyle bakıyor. AB'ciler ve
ulus-devletçiler Türkiye ulus-devletini sınıflardan
yoksun, kendi başına var olan, kendi adına davra-
nan bir özneymiş gibi görmekte birleşiyorlar. Cum-
huriyetin kuruluşuyla birlikte ona izafe edilen "ori-
jinallik" —burjuvazisi (burjuva çıkarı) olmayan bir
burjuva cumhuriyet— bugün de neyin ne olduğun-
u, nasıl ve niçin öyle olduğunu görmelerini en-

gelliyor. Birileri post-modern koşulan-
manın ışığında muhkem Marksist tes-
pitlere yan çizerken, diğerleri moder-
nist aklın alacakaranlığında giderek
"ulusalci"laşıyor.

Marksist tespitler hükmünü icra
ediyor!

Evet, AB'cilik, ulus-devletçiliktir;
ulus-devletçilik de, AB'cilik!

Çünkü ulus-devlet, sermayenin ken-
dini "ulus" olarak örgütlediği devlet-
tir. Akıl var, ızan var: onca üzerine tit-
redığınız bu devlet ne yapıyor? Her

durumda sermayenin genel ve özgül çıkarlarını kol-
luyor, savunuyor, geliştirmek için halkın hayatından
çalıp ona yamıyor. Şimdiye kadar bundan başka ne
yaptı? Yapmadı da, yapmayacak da; çünkü yapmaz.
Ulus-devlet tarihsel kategori olarak da, güncel pra-
tik olarak da sermayenin etkinlik ve çıkar (sömü-
rü) alanıdır. Onu aşan kategori, ulus-ötesi sermaye-
nin süper ulus-devlet konsepti değil, işçilerin, emek-
çilerin ulus-ötesi birliğidir: işçi sınıfı enternasyona-
lizmi. Ulus-devletin sözde ulus adına ya da toplum,
halk, vb., ne dersiniz deyin—sahipliğini üstlenen
burjuvazi artık çıkarlarını uluslararası sermayenin çı-
karında mündemiç gördüğü için (gerçek olan da o
olduğu için) şimdi kendi ulus-devletinden kurtulmak
mı istiyor? Hiç de değil! Ulus-devleti tarihsel sü-
reçte sermaye dışı toplum kesimlerinin çıkarlarına
bağlanmış kimi işlevlerinden kopararak doğrudan
kendi çıkarlarına daha sımsıkı bağlama yönünde ev-
rilmeye götürüyor. Ulus-devlet ne sönümleniyor, ne
de "küçülüyor," vb.; kendi burjuvazisinin çıkarını
içeren uluslararası sermayenin temsilcisi olarak da-
ha da güçlenip geçmişte hiç olmadığı kadar büyü-
yerek kendi halkının karşısına dikiliyor.

Bu gerçeği görmezseniz, ya da görmezden gelir-
seniz, ya ulus-devlet dönemi bitti diye kendi
halkınızı da, dünyayı da uluslararası sermayenin ve
Amerikan ulus-devletinin eline —çıkarlarına, emel-
lerine, vb.— teslim eden süreçlerden medet umar,
onların arkasında durursunuz; ya da ulusal çıkar,
ulusal sermaye, şu bu diye diye aynı yola daha az
kestirmeden çıkarsınız. Kapitalizme kesin karşı ol-
madan, karşı olmanın gereklerini kavrayıp yerine
getirmeden ulus-devlete karşı olunmaz. Ulus-devle-
te sahip çıkarak, onun gücünden, geleneğinden,
söyleminden medet umarak da kapitalizme karşı
olunamaz.

Ulus-devletin "ulusal kapitalizmi", değil yetmiş
milyon insanı, kendini dahi uygar bir geleceğe ta-
şıyacak kapasiteden, imkandan ve iradede yoksun
olduğunu her haliyle gösteriyor. Türkiye ulus-dev-
letinden şikayetçi olanların AB'ye girerek el irade-
siyle mek parmak da olsa uygarlaşma öngörüsü ne
kadar boş bir hayalse, ulusal kapitalizmin cesedini
diriltmeye çalışmak ondan da daha boş hayaldir:
büyücü çıraqlarına ayrılmış üç ayaklı masada ruh
çağırılmaya oturmaktır.

Biz, bu filmi daha önce defalarca görmemiş miydik?

Gaye Yılmaz*

İşçi sınıfı içindeki tartışmalarla sınıfın örgütleri konumunda olan dünya sendikal hareketinin mevcut açmazları ve bilinç bulanıklığını farklı boyutlarıyla masaya yatırmak gerekiyor

Nisan ayında Fransa'da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunda aşırı sağ'ın sağladığı sonuca yönelik farklı tepkiler, sonucun kendisinden daha şaşırtıcı bir manzara sergiledi. Avrupa'daki milliyetçi sağ partilerin, Le Pen'in elde ettiği başarıyla daha da güçlendiklerini görerek sevinmeleri elbette bu sonucun en doğal tepkilerinin başında geliyor. Peki ya, bu sonucun ortaya çıkmasında, uyguladığı liberal sermaye yanlısı politikalarla en büyük pay sahibi olan AB kurumlarına ne demeli? Bu kurumlar, seçim sonrasında birdenbire "sosyalist" kesildiler başımıza. Fransız sol basınının manşetlerine biraz göz atıldığında kimin ne olduğuna karar vermek gerçekten çok zor. Tıpkı 11 Eylül sonrasında olduğu gibi oklar yine küreselleşme karşıtlarına çevrildi, hem de kendilerine "sosyalist" diyenler tarafından. Le Pen'e oy verenler "küreselleşme karşıtları"ymışlar... Le Pen'ciler zaten —tıpkı küreselleşme karşıtları gibi— Avrupa Birliği'ne de cepheden karşı çıkıyorlarmış... Le Pen, başkan adayları arasında doğruları en net şekilde anlatan, ülkedeki sorunların (işsizlik ve sosyal güvenlik fonlarının erimesi) kaynağının göçmen işçiler olduğunu taa başından tespit etmiş tek lider olduğu için oy oranını bu denli yükseltmiş... Kuruluşundan beri Birliğin içinde olan Fransa'daki kamuoyu da, AB'yi iyi tanımadığı için karşı çıkma gaffetinde bulunuyormuş...

Olaya ilişkin çeşitli ülkelerden gelen tepkiler de Fransa içindeki tepkilerden çok farklı değil. Sesini ilk kez "Padenia'ya özgürlük", "İtalya'nın Kuzeyi bizimdir, zengin Kuzey yoksul Güney'i besleyemez" sloganlarıyla duyduğumuz İtalyan Kuzey Birliği Partisi, Le Pen'i zaferinden ötürü ilk kutlayan parti oldu. Aşırı milliyetçi Rus lideri Vladimir Jirinovski, sevincini, "Le Pen'in başarısına benden çok sevinen olamaz. Fransa yurtseverleri zafere çok yakın," sözleriyle dile getirdi. İki yıl önce Avusturya genel seçimlerinde Avrupa'da ilk şoku yaratan faşist lider Jörg Haider de Fransa'da aşırı sağ'ın elde ettiği başarıdan büyük bir

mutluluk duyduğunu inkar etmeyen siyasiler arasındaydı. Bu saydığımız Fransa dışı tepkiler "normal" kategorisinde ele aldıklarımız.

Normal dışı gördüklerimiz ise, kendi içinde çelişkilerle dolu, sol'la hiç bir ilgisi olmayan kendi "doğru"larını genel bir kabul gibi topluma dayatma çabası içinde olanların bilinçli yönlendirmeleri. Bu yönlendirmeler diyalektik bir analize tabi tutulduğunda, aslında bugün dünya sol'unun neden dağınık ve parçalı halde olduğu ve bu parçaların —hiç değilse nitelik anlamında benzer olanlarının—nasıl olup da bir araya gelemediği ve dolayısıyla "ne yapmak gerekir" gibi hayati soruların yanıtlarıyla ilgili sayısız ip ucuna ulaşmak mümkün görünüyor.

Şimdi birer birer bu bilinçli yönlendirmelerin üzerinden gitmeye çalışalım:

■ Merkezdeki ılımlı partiler, çoğunluğun beklentilerine ve isteklerine cevap veremez oldu. Aşırı uçlardaki siyasi partileri adres gösteren bu tespit, "çoğunluk" ve "beklentiler" gibi temel kavramların altlarının doldurulmadığı dikkat çekiyor. Ayrıca, kapitalizmin küreselleşme sürecinde ulus-devletlere verilen rolün, daha doğrusu onlardan geri alınan rollerin perdeleneceği çalışıldığı ve sanki bir başka siyasi yapı iktidara geldiğinde rol dağılımının yeniden eski biçimine dönmesi mümkünmüş gibi bir yanılsama yaratılmak istendiği son derece açık. Aşırı uçlardaki partileri toplumu tehdit eder göstermeyi amaçlayan bu anlayış, böylece oyların merkez partilerde toplanmasına yardımcı oluyor. Ancak, oy yığılmaları kaza sonucu merkez partiler yerine aşırı sağ—partilerde gerçekleştiğinde de önce büyük bir fırtına koparılıyor, arkadan da bu partilerin siyasi kimliği unutturularak kapitalist politikaların, önceden yapılan pazarlıklarda belirlendiği şekilde aksatılmadan uygulanmasına geçiliyor: tıpkı iki yıldır Avusturya'da yaşandığı gibi. Ancak, toplumlar olan bitenden öylesine habersiz ki, bütün ülkelerde aynı süreçler yaşandığı halde, İspanya sendikaları emek-karşıtı politikalarından sağcı Aznar hükümetini sorumlu tutarken, Avusturya sendikaları ülkede budanan sosyal hakları kurtarabilmek için ade-

*T. MAİ ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu Üyesi

ta yaşananlar istisnai gelişmelermiş gibi—dünya işçi hareketinden yardım talep ediyor, İngiliz sendikaları, kendi ülkelerindeki neo-liberal süreçleri açıklarken, "İşçi Partisi iktidarda olmasaydı, bu süreç çok daha yıkıcı bir şekilde yaşanırdı," demek suretiyle teselli arıyor ve yediden yetmişe Avrupa halkı, geriye pek bir şey kalmadığı halde, kazanılmış haklarının geri alınacağına (?) hiç ihtimal vermiyor.

■ Artan uluslararası rekabet ve ülke içinde uygulanan mali politikaların etkisiyle işsizlik hızla yükseldi; halk, işsizliğin temel nedeni olarak ucuz işgücü sunan yabancıları gördü. Bu tespitte bir yandan, uluslararası rekabete karşı durumun iktidar değişikliği ile mümkün olabileceği izlenimi yaratılırken; diğer yandan ülke içinde uygulanan mali politikaların iktidardaki siyaset anlayışı doğrultusunda belirlendiği, yani bu siyasi anlayış değiştirildiğinde uygulanan politikalarda da büyük değişiklikler olabileceği inancı yaratılmaya çalışılıyor. 60'lı ve 70'li yıllarda değil işsizlik yaratmak, ülkedeki sermaye birikim süreci ve sanayii gelişiminin hızlanmasına katkı yapan yabancı işçilerin, bugün işsizliğin nedeni olarak gösterilmesinde asıl hedef, kapitalist sürecin kendisini ve sınıflar arası çatışmayı perdelemek, küreselleşme karşısında yapay bir anti-tez oluşturmaktır. Böylece, her ikisi de kapitalist olan iki süreç —kapalı ekonomik sistemle, serbest piyasa sistemi— sanki birbirlerine alternatifmiş gibi sunulabilmekte, gerçek anti-tez olan işçi sınıfının birliği ise perdelenebilmektedir. Zaten amaç da budur. İşçi sınıfı açısından sorun ise, emek karşıtı, anti-sosyal ekonomi programlarının nasıl olup da, örneğin, diğer Avrupa ülkelerine oranla çok daha az dış göç alan, işsizlik oranı en düşük Avrupa ülkelerinin başında gelen ve üstelik bir AB üyesi de olmayan Norveç gibi ülkelerde de uygulanabildiğidir. Bu olgu enine boyuna sorgulanmalıdır. Sorgulamanın sonuçları, toplumları, kapitalist sistemi doğru algılamaya götüreceği için, işçi sınıfının kendi birliğini oluşturma yönündeki çabaları da nesnellik kazanacaktır.

■ 11 Eylül sonrası bütün Batı ülkelerinde yükselen İslam düşmanlığı, "Kuzey Afrikalılar, Türkler ve diğer Müslümanlar dışarı!" diyen Le Pen'in ekmeğine yağ sürdü. Küreselleşme karşıtlığını, emek-sermaye çatışması biçiminde doğru olarak algılanması yerine, medeniyetler arası bir çatışmaya (Huntington'ın tezi) indirgemeyi tercih eden sermaye, kendi özgürlüğünün hangi algılama egemen olduğunda biteceğini gayet net bir şekilde öngörebilmekte ve kartlarını da buna göre oynamaktadır. Emekçilerin gözden kaçırması gereken gerçekler ise, ne İngiltere'deki İşçi Partisi iktidarı, ne "Sosyalist" Jospin hükümeti, ne Almanya'daki sosyal demokrat Schroeder iktidarı ve ne de Avusturya'da Jörg Haider'in aşırı sağ partisinin ağırlıkta bulunduğu koalisyon hükümetinin kapitalizmin küreselleşmesini sekteye uğratacak tek bir adım atmadıkları gibi, bu süreci desteklediklerini açıkça ortaya koyan politikalar uygulamakta olduklarıdır.

■ Amerikan kültürü hegemonyasının (Disney Land ve McDonald's'ların ülkeyi işgal etmesi) giderek art-

ması ve Fransız kültürünün zamanla ortadan kalkması tehdidiyle karşı karşıya bırakılması... Kapitalizmin, önüne çıkan herşeyi metalaştırırken kültürü de gözardı etmediği unutulmamalıdır. Bu anlamda, Amerikan kültürünün ülkelerinde egemen olmasından endişe duyan Fransızlar, acaba Fransız film sanayicilerinin dünyanın çeşitli ülkelerinde başat konuma gelme yolundaki çabalarına da karşı mıdır? Ya da halkın bir bölümü kültür emperyalizmine karşı olsa bile Fransız kültür hizmeti şirketlerinin aynı görüşü paylaştıkları düşünülebilir mi? Başka bir deyişle, Fransa'da muhafazakar, aşırı sağ ve milliyetçi bir partinin iktidara gelmesi halinde ve yabancı kültürlerin ülkedeki hakimiyetine son verme yönünde bir adım atıldığında derhal kültür ticareti ambargoları uygulanacağından, Fransız kültürünün başka ülkelerdeki yayılmacılığı da tehlikeye girecektir. Yani, böylesi bir girişime ilk tepki, bu adımı atan partinin iktidar arayışına uygun ortam oluşturan Fransız burjuvazisinin bizzat kendisinden geleceği içindir ki adı sosyalist, muhafazakar ya da milliyetçi olsun bugün kapitalist bir dünyada hükümet olan partilerin politikaları arasında hiç bir fark bulunmamaktadır.

■ Sandığa gitme ve oy kullanma oranındaki aşırı gerileme, yani politikalara duyulan tepkiler Le Pen'e büyük bir başarı kazandırdı... Bu tez'in mesajı son derece açıktır: "Toplumlar 'demokratik' haklarını kullanmaktan vazgeçerlerse, sonuç faşizme kadar gidebilir." Mesajdan ziyade bir tehdit olan bu savda da halklar sistem partileri, yani kapitalizm içinde bir tercihe zorlanmaktadır. Oysa bugün, hemen bütün Avrupa ülkelerinde, parlamenter sistem içinde yer alan komünist partilerin programları bile artık uygulanabilirliği kalmamış olan sosyal demokrat politikaların ötesine geçememektedir. Ve kapitalist sistemin, kendi iktidarını —üstelik parlamenter sistem üzerinden— teslim etmeyeceğinin en açık kanıtları, önce Sırbistan-Kosova savaşı, ardından bölgede Miloseviç karşıtlığı görüntüsü ardında, fakat gerçekte radikal sistemlere karşı burjuva demokrasisinin yapay olarak yükseltilmesi; iki yıl önce Avusturya'da yükselen sağ-milliyetçi eğilimlere karşı neredeyse tüm Avrupa'nın olayı günlerce gündemde tutmayı başarması, fakat bir koalisyon formülü ile iktidar olan aşırı sağ partinin politikalarının hiç bir milliyetçi öge barındırmıyor olması; ve Avrupa'da son on yılda farklı ülkelerde çeşitli dönemlerde iktidar olan "sosyalist partiler"in de neo-liberalizm batağından çıkmayı hiç denememiş bile olmalarıdır.

■ AB'nin pratikte ne olduğu halka yeterince anlatılmadığı için sıradan Fransız vatandaşları AB'yi kendilerini fakirleştiren ve ellerindeki hakları alan bir teknokratlar topluluğu olarak gördü... Bu tespit, tespiti yapanın "AB'nin topluma yeterince anlatılmadığı" görüşüne de, halkın "AB'yi kendilerini fakirleştiren ve ellerindeki hakları alan bir yapı" şeklindeki öngörüsüne de katılmamak mümkün değil. Evet, Avrupa toplumunun Avrupa Birliği'ni yeterince anlamadığı ve AB'nin kapitalizmi bir dünya sistemi haline

getirmedeki rolü ve önemini kavramadığı açıktır. Aksi takdirde, Birliğin kazanılmış hakları gasp ettiği gibi sağlıklı bir tespiti yapmış toplumların, Birlik yanlısı sosyalist ya da milliyetçi partilere umut bağlamak ya da çareyi göçmen nüfusu dışlamakta görmek yerine, bir sistem olarak kapitalizme karşı dünya emekçileriyle bütünleşmenin yollarını arıyor olmaları gerekirdi.

Fransa'daki Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve bu konudaki farklı görüşler üzerine söylenecek daha pek çok şey olduğu muhakkak. Fakat, yazının başında da belirtildiği gibi, sonuç değerlendirmelerini ele alışımızın asıl nedeni, buradan yola çıkarak dünya emekçi katmanlarının bugün içinde bulunduğu parçalanma sürecine karşı sağlıklı yanıtlar üretebilmek. Bu bağlamda, yukarıdaki analizlere ek olarak işçi sınıfı içindeki tartışmalar ile sınıfın örgütleri konumunda olan dünya sendikal hareketinin içinde bulunduğu açmazlar ve bilinç bulanıklığının da farklı boyutlarıyla masaya yatırılması gerekiyor.

Kısmen Le Pen olayı analizinde de değinildiği gibi, en yaygın yanılsamaların başında kapitalizmin küreselleşme sürecinin yalnızca çok uluslu şirketlerle özdeşleştirilmesi geliyor. McDonald's, Coca Cola ya da Nestle gibi sistemle simgeleşmiş şirketlerin karışıklıkta öne çıkarılması bir sistem olan kapitalizmin tüm boyutlarıyla görülebilmesi ve anlaşılabilmesi önünde önemli bir engel teşkil ediyor. İlerki sayılarda resmi istatistikler ve diğer verilerle de görüleceği gibi, dünya sahnesinde en çok sözü geçen ve toplam varlığın paylaşımında öncü konumda olan ulusötesi şirketlerin dünya toplam istihdamındaki payları son derece düşüktür. Bu nedenle, ÇUŞ'ların öne çıkarılması, kapitalist üretim ilişkilerinin en yoğun yaşandığı, varolmamaları halinde kapitalist sistemi de bir var olma ve olmama noktasına taşıyabilecek kadar piramidin en üst katmanıyla entegre olmuş KOBİ ve daha alt düzeydeki şirketlerin oluşturduğu geniş bir alanı perdelmektedir.

Bir diğer yanılsama, kapitalizm ve yoksulluk arasında kurulan mutlak ilişkide göze çarpıyor. "Kapitalizm=Açlık" ve benzeri söylemler, gelişmiş Batı ülkelerinde uygulanan sistem sanki kapitalizm değilmiş gibi yanlış bir algılamaya ve hatta işçi sınıfının Batı kapitalizmini kendine model olarak seçmesine yol açmaktadır. Bu yanılsama, toplumların satın alma güçlerindeki farklılıkların artı değer sömürüsünü ortadan kaldırmadığı, üstelik gelir ve refah düzeyi yükselen Batılı işçilerin emek gücünün —sanayi, tarım ve hizmetlerde ileri teknoloji kullanılması dolayısıyla çok daha yüksek oranlarda sömürüldüğü gerçekliklerini unutturduğu gibi, Batılı işçi sınıfının "homojen,

aynı çalışma ve yaşam standartlarına sahip" tek tip bir kitle olduğu yönündeki görüşleri de desteklemekte, sistemin, işçi sınıfını düz işçi, nitelikli işçi, göçmen işçi, kayıt dışı işçi biçiminde kamplara bölerek işçi aristokrasileri yarattığını gizlemektedir. Sol platformlarda "üçüncü dünyacı görüş" olarak adlandırılan ve zengin Kuzey'in yoksul Gü-

ney'i sömürdüğü biçiminde ifade edilen anlayışı da besleyen "kapitalizm=açlık" söylemi, Kuzey'deki kapitalizmi işçi sınıfı gözünde idolleştirmekte ve kapitalizm karşıtlığından çok, Batı kapitalizmine duyulan kıskançlığı çağrıştırmaktadır. Diğer yandan, içinde bulunduğumuz sistemin geniş yığınlar tarafından açlık ve yoksulluk şeklinde yaşandığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Fakat, bugün, belki de işçi sınıfının bütünlüğünü sağlamada sıkıntılar yaratabileceği öngörülerek pek dile getirilmeyen, kapitalizmin yer yer maddi yoksulluğa yol açmadan da sömürüyü sağlayabildiği, fakat bu sömürünün bedelinin hem sömürülen işçi, hem de kapitalistin kârlılığını yükseltme adına işsizleştirdiği kitleler tarafından ödendiği gerçeğinin üstünün örtülmesi, özellikle ileriki aşamalarda işçi sınıfını zaafa sürükleyebilecek kadar riskli bir tutumdur.

Bir başka karmaşa da kapitalist ekonominin kavramlarında yaşanıyor. Sosyalizm ile sosyal demokrasinin adeta iç içe geçtiği, ama bu kaynaşmanın sonucunda ortaya çıkan anlayışta sosyalizmden eser bile bulunmadığı 60'lı ve 70'li yıllara damgasını vuran kapalı ekonomik sistemler, bugün işçi sınıfına sanki sosyalizmiş gibi anlatılmaktadır. Bu anlamda, milli gelirden artış, büyüme ve kalkınmanın sağlanması, bütçenin fazla vermesi, enflasyonun düşürülmesi gibi klasik iktisadın —aşlında Marksist perspektiften teşhir edilmesi gereken— temel kavramları emekçilere birer umut kapısı gibi gösterilmekte ve sınıf mücadelesi süreçlerinin sürekli olarak ertelenmesine yol açmaktadır.

Bugün, dünyanın pek çok yerinden, "Başka bir dünya mümkün" "Dünyamız satılık değil" "Kapitalizm öldürür" çığlıkları yükselirken ve bu ortak sesin sahiplerinin sav ve ideolojileri tek tek incelendiğinde ortaya, kapitalist jargonda sıkça ve olumlu anlamda tekrarlanan "çeşitlilik" manzarası çıkmaktadır. Kapitalist sistem bu "fikri çeşitlilik"i, bir zenginlik olarak tanımlar ve bu kaynaktan da beslenir. Çünkü bu sistem için asıl tehlikeli olan, geniş kitlelerin ortak doğrularda buluşmasıdır. Bu oyunu bozacak yegane dinamik, ekonomik süreçlere içkin emek-sermaye çatışmasındaki konumunu birincil kimliği haline getiren emekçilerin birliği olacaktır. Bunu sağlayacak unsurların başında politik önderliğin yanı sıra, kapitalist sistemin kavramlarıyla kuşatılan beyinlere ulaşılarak bilincin özgürleşmesinin sağlanması gelmektedir.

Sosyalist sol “açmazda” ne demektir?

Hüseyin Hasançebi

Projeden saymadıkları projeleri yok sayıp, sonra da bunu sosyalist solun zaafına yormaktadırlar. İstedikleri, sosyalist sol’u sistemin sınırları içine hapsedip kitle bağlarını koparmaktır

Burjuva sınıf için amatörce veya profesyonelce düşünce, siyaset, strateji üreten ve dünya görüşü oluşturan kesimleri keyiflendiren bir dünya gerçekliğini yaşamakta olduğumuz sır değil. Bunlara göre kapitalizmden ötesi yok. Bu nedenle artık sola, solun tezlerine ve mücadelesine gerek kalmamıştır.

Bunlardan olmadığı halde bunlar gibi düşünen ve konuşanlar da çoktur. Böyle düşünüp konuşanların hemen hepsi eski solcudur ve burjuva sınıfın, onları da kapsayacak tarzda yumuşatılmış tezlerine gönüllü olarak katılmaktadırlar.

Bunların her vesile ile dile getirdikleri ideolojik özet “solun açmazı”dır. Sol var ama açmazdadır. Hala eski tezlerinde ısrar ettiği için açmazdadır. Özellikle de, somut projeler üretip topluma bir gelecek gösteremediği için açmazdadır. Artık hakimiyeti tartışılmaz biçimde kanıtlanmış kapitalist demokrasiye uyum ve intibak gösteremediği için açmaza girmiş olan sol, vaktiyle canı yandığı için ayağa kalkan kitlelerin gücünü arkasına alarak yükselmisti ama artık kitleler de gerçeği gördüğü için sol her geçen gün daralmakta ve tarih sahnesinden çekilmektedir. Bugün değilse yarın, mutlaka, bu son tecelli edecektir.

Bunlar hangi “sol”un açmazından söz etmektedirler? Açmazından söz ettikleri, her halde sosyal demokrasi değildir. Sosyal demokrasinin, emekçilerin haklarını savunmayı bıraktıktan, adil paylaşım üzerine tezlerini terkettikten, emekle her tür bağını kopardıktan ve sosyal refah devleti iddiasından vazgeçtikten sonra artık “sol” dahi olmadığını en iyi onlar bilirler. Sosyal demokrasiden şikayetleri genel olarak, oy aldığı işçi ve emekçi yığınları kollar görünmek için yer yer izlediği popülist siyasetten vazgeçmekte ayak sürmesinden ötürüdür. Almanya, İngiltere gibi geçmişinden vazgeçtiği yerlerde iktidara yükseliş örneklerini, henüz bu örnekleri örnek almadığı sosyal demokratların gözüne sokarlar, hepsi bu kadar.

Artık solluğu kalmayan böyle bir sosyal demokrasiyi aslında esirgemektedirler. “Dünya hali” bu, ne olur ne olmaz, rüzgar bir biçimde ve yeniden emek cephesinden doğru esmeye başlarsa çıplak şiddete başvurmada önceki son çare olarak yine

işe yarar diye bakıp sosyal demokratlara arka çıkmaktadırlar.

Açmazından söz ettikleri sol, sosyalist soldur.

Sosyalist solun “açmazda” olduğu tezini şöyle temellendirmektedirler: Dünya, sosyalist sol düşünce ve eyleme hayat veren dünya olmaktan artık çıkmıştır; bu nedenle sosyalist solun dünyaya ve insanlığa önereceği her hangi bir gelecek tasarımı kalmamıştır.

Dünyanın sosyalist sola ve sosyalizm için mücadeleye hayat veren bir dünya olmaktan çıkmış olması için bu mücadelenin dayandığı sınıf çelişkilerini kapitalizmin çözmüş ve aşmış olması gerekir. Demek ki “sosyalist solun açmazı”ndan söz edenler, dünyanın sosyalist solu vareden ve gerektiren çelişkilerden kurtulduğunu ileri sürecek argümanlara da sahiptirler!

Sahip midirler? Ne gezer! Dünya sadece onların görüp algıladığı bir şey değil ki. Dünya gerçekliğini herkes hep birlikte görüyor, yaşıyor. İşçi-patron, emek-sermaye, ezen-ezilen çelişkilerini ortadan kaldırmak şöyle dursun, kapitalizm bu çelişkileri, hem de kapitalizmin karakterini analiz eden yüz elli yıllık metinlerde vurgulandığından daha güçlü bir biçimde derinleştiriyor.

Bu durumda sosyalist solun açmazda olduğunu, topluma hiç bir alanda somut çözüm projesi sunmadığını ileri sürmek ne demek oluyor?

Yekten söyleyelim: sosyalist solu mevcut sistemin “uygulanabilirlik” sınırları içine hapsedme niyet ve maksadının ifadesi oluyor. Sosyalist solun projelerini de, kendisini de daha baştan geçersiz saymakla bir oluyor. Bunun ucu, o ünlü Gladio’lara kadar gider. Üstelik iddia koskoca bir yalandır. Sosyalist sol, topluma her zaman, her yerde somut projeler sunmuştur, halen de sunmaktadır. Sosyalist sol somut proje sunmuyor demek, sunmuyor diyenlerin bu tür projeler hakkında uygulanabilirlik ya da gereklilik açısından ne düşündüklerini gösterir. Projeden saymadıkları projeleri yok sayıp, sonra da bunu sosyalist solun zaafına yormaktadırlar.

Peki, sosyalist sola hayat veren çelişkilerin çözümlü ortadan kaldırıldığı, bu nedenle sosyalizmin gereksiz hale geldiği tezine, bu tezi ileri sürenler

inanmakta mıdır?

İşin gerçeği şudur: bu konuda sermaye sahiplerinin bizzat kendileri, kendileri adına ideoloji, teori ve siyaset üreten zevat kadar rahat ve pervasız değildirler. Onlar gerçek sosyalist sol siyaset ve eylemin ne demek olduğunu, bu siyaset ve eylemi yaratan çelişkilerin kaynağında bulundukları için, herkesten iyi bilirler.

Bu konuyu biraz değelim; çünkü sosyalist solun açmazda olduğu tezinin ne kadar uydu-ruk bir iddia, yani ideolojik saldırı olduğu burdan da anlaşılacaktır.

Bir kapitalist, işçilerin kendinden habersiz işbaşı yapıp fabrikasının bahçesinde yavaş yavaş toplanmaya başladıklarını görse, bunu asla hayra yormaz. Servetine ve üretim araçlarına, ya da en azından günlük iş akışına zarar verecek bir tehlike altında bulunduğunu hemen kavrar. İşçilerle görüşme imkanlarını araştırmaya başlamadan önce telefonu kullanır. Biraz sonra fabrika bahçesinde toplanan işçilerin sayısı arttıkça, fabrikanın duvarları dışında da asker veya polis panzerleri mevzilenmeye başlar. Kolluk gücü ve işçiler... Binlerce kez tekrarlanmış ve acı sonuçları yaşanmış bir sahne olduğu için sinirler hemen gerilir. Hava kurşuna döner.

Mesele belki de işçilerin servis aracı talebinden ibaret, üç kuruşluk bir meseledir ama her işçi-patron çelişkisi bütün bir tarihi sahneye davet eder. Burda bilinç, planlama yoktur, sınıf refleksi vardır.

Sosyalist solun açmazından ve kapitalizmin erdemlerinden sözeden entelektüel o sıra orda, patronun yanında olsa, kapitalistliğin öyle "solun açmazı" üzerine iki satır karalamak kadar kolay bir iş olmadığını hemen anlardı. Kolluk, eğer patron çağırınca gelmeseydi, patronluğun devletsiz acınası halini oracıkta kavrardı. Emek ile sermayenin temas ettiği her yerde parlayan bu kıvılcım kapitalizmin en zayıf olduğu yerdir. Çağımızın bin bir şekle bürünmüş tüm sorunları bu temas noktasından doğmaktadır ve sosyalist solu kapitalizm oldukça varedecek olan da bu noktadır.

Yıkılmaz sanılan kapitalizmin neyin üstünde durduğunu anlatmaktan daha fazla bir şey anlatmayan bu noktayı bir kenara koyarak sosyalist solun açmazda olduğu tezi ile tartışmamızı hatta bu tezi ciddiye de alarak—sürdürelim.

Solun kendi açmazını görüp yenilenmesi gerektiği tezi yirmi yıldan bu yana sosyal demokrasiyi, sosyal demokrasi ile komünistler arasında yer alan geniş sol yelpazeyi ve komünistleri birlikte

kapsıyordu. Tarihsel bağlamda ileri sürülmüş bu teze ilk yanıt veren, yukarda da değindiğimiz gibi sosyal demokrasi oldu. Sosyal demokrasi hayatla ve kapitalizmle, buna bağlı olarak da kapitalist demokrasiyle ilgili projesini kaldırıp attı, sermaye sınıfının talepleri doğrultusunda yeni projeler yarattı. Kapitalizmin gönül rahatlığıyla ellerine teslim edilebileceği kanaati kesinkes oluşan ülkelerde iktidar sosyal demokrasilere sunuldu. Bu "yenilenme" üzerinden kazanılan iktidarlar, emekçi sınıfların tarihsel birikimine ve güncel çıkarlarına karşı kazanılmış iktidar oldukları için sosyal demokrasi ile emek arasında vaktiyle çok derinlere inmiş

ilişkiler koptu.

Sosyal demokrasi ile komünistlerin arasındaki geniş sol yelpazade emekle ve emekçi sınıf hareketiyle bağ, geçmişte hiç bir zaman sosyal demokrasi ölçeğinde bile bulunmadığı için "yenilenme" çağrısı en çok bu sol yelpaze üzerinde etkili oldu. Kendi içinde tutarlı bir toplumsal projesi esasen hiç bir vakitte bulunmadığı için bu "ara sol" yelpaze dikkatlerini demokrasi olarak tanımlanmış özgürleşmeciler toplumsal tasarılar üzerine yoğunlaştırdı. Sınıfsız sol da diyebileceğimiz bu geniş alanda bin bir yeni "sol" görüş türedi.

Sermaye sınıfının tarif ettiği "solun açmazı" bu kesime göre, "özgürlükçü demokrasi", "yeni sosyalist demokrasi", "21. Yüzyıl sosyalizmi" ya da "demokrasisi" ile aşılmıyordu. Siyaseten iktidarı talep eden değil de, zaten bulunduğu yeri, muhalefeti talep eden bu sol yenilenme türünün örneklerine Türkiye'de de rastlandı. Sermaye sınıfının bu tezlerden gocunması elbette beklenemezdi, çünkü onun asıl savı, solun topluma bir ekonomik gelişme modeli sunmadığıyla ilgiliydi. Solun açmazda olduğunun söylenmesi, solun bir ekonomik gelişme modeli çıkaramadığının söylenmesiydi.

Ara sol akımlar bu noktada da açmazda olmadıklarını kanıtlamak için muhtelif laf canbazlıklarını denemeye başladılar. Öyle bir ekonomi olmalıydı ki, yalnız sermaye sınıfının çıkarlarını değil, toplum sınıflı toplum bile olsa tüm toplumun çıkarlarını içermeliydi. Yani toplumun "ortak" çıkarlarını içeren ve yansıtan bir ekonomi modeli.

Sınıfsız solun bu önerisinin sınıflı bir toplumda ve sınıflı bir toplum için ne anlama geldiğini sormak bile gereksizdi. Toplumsal çıkarın kendisi zaten "yalan" olduğu için, yalan üzerine kurulu bir ekonomik model önerisi anlaşılmazdı. Hayat bu ara sol akımların tezlerini hızla post/modern ala-

na itti ve kendi yolundan gitti.

Komünistler ise, reel sosyalizmin tarihsel yenilgisini tek başlarına üstlenmek zorundaydılar ve böyle de oldu. İktidar oldukları veya olabilecekleri yerlerde tarihsel tezlerinden vazgeçtiler ve reel politik alana yöneldiler. Zaten hiç iktidar olamadıkları ve olamayacaklarını anladıkları yerlerde ise yapacak hiç bir şey bulamayarak reel politika içinde kayıplara karıştılar.

Yenilik ve "yenilenme" sola hiç bir yenilik katmadı; aksine, onun özünü boşalttı ve ortaya kof bir solculuk çıkardı diye burjuva sınıfın solun açmazda olduğuy- la ilgili teziyle polemikten vazgeçmek mi gerekir? Şüphesiz ki hayır! Sosyalist solun kendini gerçekten yenileyebilmesinin imkanları, en güçlü olduğu bugünkü durumda bile sermaye sınıfı ile polemiklerini derinleştirmesinden doğacaktır.

Sosyalist sol düşünce hangi sorulara yanıt veremiyor, önce buna bakmak lazım. Ama sosyalist sola sorulan soruları kimin ve kimden taraf sorulduğunu da gözden kaçırmamak lazım.

Sorulan ilk soru, hayatın temeliyle ilgili olanıdır. Solun eşitlikçi paylaşım talepleri, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde emeğin verimliliği hesapları üzerinden geri püskürtülmektedir. Önce üret ki sıra paylaşmaya gelsin! Gerçekten de öyle, ama sermaye sahipleri çoğunu alıp götürdükten, geriye kalanıyla kendi siyasal rejimlerini finanse ettikten sonra bu gibi ülkelerde paylaşılacak bir şey kalmıyor. Paylaşılacak bir şey yoksa, sosyalizm de yoktur. Hadi yanıt ver!

Sanki gelişmiş ülkelerde sosyalist solu püskürten başka bir şey mi var? Orda da tek demagoji bu: mevcut paylaşım kalıpları içinde emekçilere "insanca" diye tarif edilebilecek bir imkan sunulmuyor. Ne sunuluyorsa, o kadarı "insanca" oluyor! Hatta dünya çapında bir kapitalist bedbahtsızlık yaşandığı için emekçilerin sık sık "fedakarlık" yapmak zorunda oldukları da açık açık, üzerine basıla basıla, içine tehdit imaları katılarak söyleniyor. Burada, emekçilerden ve sosyalist soldan, "paylaşım kalıplarını değiştirelim" gibi bir teklif geldiğinde yer yerinden oynuyor.

Çünkü paylaşım kalıplarını değiştirmek, bu kalıpların böyle tecelli etmesinin nedenini değiştirmek anlamına geliyor. Laf böyle açılınca, üretim araçlarının sahipliğini değiştirelim'e kadar varıyor. Oraya varılmadıkça da, hiç bir somut anlam ifade etmiyor. Çünkü "kalıpları değiştirmek", girişim özgürlüğünü, özel mülkiyet özgürlüğünü, sömürü özgürlüğünü ortadan kaldırmak anlamına geliyor. Bu sayılan özgürlüklere dokunan taleplerle ortaya çıkmadıkça da hiç bir şey değişmiyor, değişemiyor. Topluma somut proje "sunulmamış" oluyor!

Özgürlüklerle ilgili bu sermaye duvarı delinemediği için "özgürlükçü sol"dan, girişim özgürlüğünü, özel mülkiyet özgürlüğünü ve sömürü özgürlüğünü, içermese bile tartışmayan ve mücadelesinin eksenine oturtmayan bir özgürlük anlayışı çıkıyor. Bu özgürlüğe karşı emekçi sınıflar, "benim ne işime yarayacak" diye sordukları ve yanıtını bulamadıkları için ilgisiz, bu nedenle o türden özgürlük mücadeleleri de işçisiz-emekçisiz (kitlesellikte yetersiz) kalıyor.

Burada, sermaye sınıfının her türden kuşatması altında sosyalist yanıt çıkmıyor diye tarihe geri kaçmak mı gerekir?

Sosyalist solun kendi durumunu, burjuva sınıfla aynı soruları sorarak aşması mümkün değil. Ama sosyalist solun kendine sorması gereken önemli soruları var, bunları sormaya başlamalı.

Paylaşımçı tezler ve sorular sosyalist sol için artık cazip değildir, çünkü suları dalgalandırmamaktadır. Ayrıca bu soru eşit, adil, makul, vb. sıfatlarla sorulduğu için, "insanca", vb. tariflerden öteye götürmediği için, kapitalizmin hepten kaybettiği meşruiyeti hepten sorgulamadığı için, sosyalist solu bir milim olsun ilerletmemektedir.

Sosyalist sol temel sorusunu *özgürlük*le, özgürleşmeyle ilgili olarak sormalıdır ve yakaladığı bu doğru halkadan vazgeçmemelidir. Ama soruyu da doğru sormalıdır. Sömürülmeme hakkını ve özgürlüğünü sorusunun temeline yerleştirmelidir. İsteddiği özgürlük, mülkün mülksüzleştirilmiş gerçek sahiplerine devrinden söz etmelidir. Yani sosyalist sol "adalet" peşinde koşmamalıdır, çünkü bu koşu, yıkmaya çalıştığı şeyi "doğal adalet" kılığında karşısına çıkarmaktadır. Bu koşu Doğu felsefesinin, sınıf öfkesini serinleten sularına açılmaktadır. Bu adalet arayışı, onu herkese "eşit" dağıtacak herkesten üstün despotluklara açılmaktadır. Sosyalist sol, daha fazlası istenmeyecek olan topyekün özgürlüğün peşinden koşmalıdır. Gerçek özgürleşme, ikizi olan gerçek eşitliği içerir.

Biraz başa dönelim. "Dünyanın sosyalist sola ve sosyalizm için mücadeleye hayat veren bir dünya olmaktan çıkmış olması için bu mücadelenin dayandığı sınıf çelişkilerini kapitalizmin çözmüş ve aşmış olması gerekir," dedik. Sosyalist solun açmazından sözedenlerin, aslında, kapitalizmin böyle bir çözümü gerçekleştirmiş olduğu, hatta, gerçekleştirebilecek olduğu gibi bir iddiaları da yok. Bir zamanlar vardı; artık hiç yok. Onlara göre, böyle bir çözüm hiç gerekmiyor. Söz konusu çelişkiler hayatın kendisinde mündemiçtir. Gücü gücüne yetene!

Yani, "Ne özgürlük olacak, ne de eşitlik!" diyorlar. "Kimse boşuna umutlanmasın...."

Biz de aksini söylüyoruz!

Küreselleşme üzerine

Dünya Çapında Örgütlenmeler

Yalçın Yusufoğlu

Gelişkin kapitalist ülkelerin uluslararasılaşan firmalarının başına yarın neler geleceği belli değil. Tehlike, sadece Asya Kaplanları'nın başına gelen türden değildir. Amerikan Tarzanları'nın da hiç bir güvencesi yoktur.

Küreselleşmenin en belirgin özelliklerden birisi olarak uluslararası (veya uluslar ötesi) düzlemde yakınlaşmalar, örgütlenmeler, birleşmeler ve en genelinde yerküre ölçeğindeki bütünleşme gösteriliyor. Bunlar,

1- Devletler arası işbirlikleri, örgütlenmeler;

2- Devletler ve ekonomik işletmeler dışı uluslararası örgütlenmeler (kısaca NGO baş harfleriyle anılan yurttaş örgütleri, meslek kuruluşları, siyasal partiler veya kültürel nitelikli örgütlenmeler vb.);

3- Şirketler arası işbirlikleri, birleşmeler ve merkezileşmeler olarak sıralanabilirler.

Ulusal sınırların ötesine geçen her örgütlenmeyi veya işbirliğini, birleşmeyi küreselleşme diye tanıtmak veya algılamak gerçeği yansıtmaz. Örneğin en eski uluslararası örgütlenme Birinci Enternasyonal'dir. Gene, uluslararası sendikal örgütlenmeler veya diğer mesleki nitelikli kuruluşlar, gençlik, kadın, barış kuruluşları, çevre örgütleri geçen Yüzyılın özellikle ikinci yarısında çok işlevli olmuşlardır. Bugün Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International), Greenpeace gibi çok etkili kuruluşlar faaliyetlerine devam etmektedirler. En son olarak da, Küreselleşme Karşıtları şeklinde mücadele alanına çıkan uluslararası etkinlik, sayısız ülkeden her türlü yurttaş örgütlenmesinin ve tek tek bireylerin aktif katılımıyla gerçekleştirilmekte ve hızla genişlemektedir.

Tekrar tekrar vurgulamak gerekiyor ki, bu yazıda bazılarını anacağımız devletler dışı bu uluslar ötesi örgütlenmeleri küreselleşme saymak kavram kargaşasından başka bir şeye yaramaz. Zira, izlediğim Batı literatüründe gördüğüm kadarıyla, küreselleşmenin soldaki savunucuları onun kapitalist niteliğinden hoşlanmadıkları için, "yukarıdan küre-

selleşme" ve "aşağıdan küreselleşme" gibi kavramlar geliştirmektedirler. "Yukarıdan Küreselleşme" diye devletlerin kurdukları dünya çapındaki örgütlenmeleri ve çok uluslu (veya uluslar ötesi) şirketleri gösterirken, "Aşağıdan Küreselleşme" diye devlet dışı kuruluşların uluslararası önemini ve etkinliğini vurgulamaktadırlar. Oysa aşağıda göreceğimiz gibi, ne "yukarıdan" (devletlerce kurulan) dünya örgütlenmeleri yenidir, ne de "aşağıdan" gelen örgütlenmeler bugün başlamıştır. Onlar 20. Yüzyılın işlevli kuruluşlarıydılar ve kurulup işledikleri on yıllar boyunca ne küreselleşme vardı, ne de öyle bir kavram. Yukarıdan gelen örgütlenmelerden sadece üçü —GATT (Dünya Ticaret

Örgütü), IMF ve Dünya Bankası— Bretton Woods'dan başlayarak liberalleşme ve kapitalist entegrasyonun örgütleri olmuş, ama ancak dünya sosyalist sisteminin dağılmasından sonra bugünkü üstünlüklerini elde etmişlerdir. Esasen "küreselleşme" kelimesi de uluslararası kapitalizmin diline o yıllardan sonra pelesenk olmuştur. Zira, küreselleşme, her şeyden önce pazarın (yani pratikte de, teoride de piyasa ekonomisinin) küreselliğidir. Yani dünya çapındaki kapitalist entegrasyondur.

Devlet dışı örgütlenmelerin uluslararasılaşmalarına gelince, onlar da en az yüz yıllıktırlar; gereklik ve işlerlik kazanmaları için küreselleşme denilen 1990 sonrası sermaye, mal ve hizmetler pazarının dünya çapında bu kadar yaygınlaşmasını beklemek gerekmemiştir ki, onların varlıklarını ve işlevlerini "küreselleşme"ye bağlayalım, "aşağıdan küreselleşme" diye bir terim icat edip, kavram kargaşasına yol açalım, küreselleşmenin kapitalist niteliğinin bulanıklaşmasına yardımcı olalım.

Oysa, farklı sosyal sistemlerin varolduğu 20. Yüzyıldaki uluslararası işbirlikleri, ulusal devletle-

rin üstüne çıkan örgütlenmelerin bir bölümü kapitalist işbirliği ve giderek entegrasyon amacını taşıırken, diğer bir çok devletler üstü dünya örgütlenmesi, sosyal sistemleri ne olursa olsun uluslararası işbölümünün gereği olan örgütlenmelerdi. Geçmiş dönemlerde teşkil edilen ve bugün de aynı adla ya da değişik adlarla sürmekte olan bu "Yukarıdan" örgütlenmeler, a) Dünya çapında devletler arası ekonomik temelli kuruluşlar; b) Bölgesel nitelikli kuruluşlar; (Ortak Pazar'dan Avrupa Birliği'ne, NAFTA, ASEAN, vb.) c) OECD, OPEC gibi kısmi örgütlenmelerdir.

Sosyal işbölümünün gelişmesi ulus-devletler arasında dünya çapında ya da bölgesel düzeylerde devletler ötesi örgütlenmeleri getirmiştir. Ama bu örgütler, küreselleşme denilen 1990 sonrası döneme özgü değildir, ya da —sadece Türkçe dilinde bulunan ve Türkiye küreselcilerince kullanılan, uluslararası karşılığı bulunmayan adıyla— "bilışim çağı"nın da ürünü değildir. [Daha önce değinmiştim, küreselci bazı kimseler dahi

DÜNYA ÇAPINDAKİ DEVLETLER ARASI EKONOMİK KURULUŞLAR

"bilışim" sözcüğünün nereden geldiğini bilmeden onu kullanıyorlar, örneğin bir profesör, kısa bir gazete yazısında tam beş kez "İletişim-Bilışim Devrimi" tabirine yer verecek kadar "bilışim"i sevmişken, bu sözcüğün zaten "iletişim"i içerdiğini (Bilışim=Bilgi + İletişim diye icad edildiğini) bilmiyor; "bilışim"i, bileşik bir terim değil, "girişim" gibi, "gelişim" gibi "bilmek" fiilinden türemiş tekil bir isim sanıyor.]

Bu tür örgütlenmeler, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel içeriklidirler. Onlara kısaca bakmak, çok sistemli 20. Yüzyılda uluslararasılaşmayı görmek, ama aynı zamanda onlardan bazılarının bugün uluslararası kapitalizmin "düzenleyici kuruluşları" haline geldiğini görmek bakımından yararlı olacak.

Devletler tarafından oluşturulan ekonomik, sosyal, kültürel ya da teknolojik (gayri siyasi) nitelikli uluslararası kuruluşların listesi, İngilizce baş harfleriyle ve kuruluş tarihleriyle aşağıda yer alıyor. Bunlara OECD gibi kısmi örgütlenmeler ya da NAFTA ve benzeri bölgesel ekonomik birlikler dahil değildir.

Görüldüğü gibi, dünya ölçeğindeki o kuruluşla-

Adı	Kuruluş Yılı	İşlevi	Merkezi	Üye Sayısı
UPU - Evrensel Posta Birliği (İlk adı, Genel Posta Birliği)	1875	Uluslararası posta hizmetleri	Bern	168
ILO - Uluslararası Çalışma Örgütü	1919	Çalışmanın uluslararası standartlarını sağlamak	Cenevre	160
ITU - Uluslararası Telekomünikasyon Birliği	1932	Telekomünikasyon kuralları ve düzeni	Cenevre	166
FAO - Gıda ve Tarım Örgütü	1943	Tarımda üretimi artırma, gıda yardımı ve açlığa karşı mücadele	Roma	160
IMF - Uluslararası Para Fonu	1945	Parasal işbirliği, döviz kurları istikrarı, uluslararası ticaretin geliştirilmesi	Washington	167
IBRD (DÜNYA BANKASI) Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Ban.	1946	Kalkınma için fon ve teknik yardım sağlamak	Washington	
IDA - Uluslararası Kalkınma Birliği	1960	Yoksul ülkelere proje yardımı	Dünya Bankasına bağlı	
IFC - Uluslararası Finans Korporasyonu	1956	Özel teşebbüse mali yardım	Dünya Bankasına bağlı	
WHO - Dünya Sağlık Örgütü	1946	Sağlık düzeyini yükseltme	Cenevre	167
UNESCO - Bir. Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü	1946	Ülkeler arasında eğitim, bilim ve kültür işbirliği	Paris	164

ICAO – Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü	1947	Hava taşımacılığında standartlar ve işbirliği	Montreal	173
GATT – Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması Ve onun devamı WTO Dünya Ticaret Örgütü (1995)	1947	Himayeciliğe karşı uluslararası gümrük ve ticaret kurallarını belirleme ve gözetme	Cenevre	104
WMO – Dünya Meteoroloji Örgütü	1951	Meteorolojik bilgi toplama ve değiş-tokuşu	Cenevre	168
IAEA – Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı	1957	Nükleer enerji işbirliği	Viyana	130
IMO – Uluslararası Denizcilik Örgütü	1959	Ticari gemilerde güvenlik, çevre ve trafik sorunları	Londra	137
WIPO – Dünya Zihinsel Mülkiyet Örgütü	1974	Telif ve patent haklarını koruma (1873'te kurulan BIRPI'nin devamı)	Cenevre	131
IFAD – Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu	1977	Yoksul ülkelerde kırsal ve tarımsal gelişim projeleri	Roma	147
UNIDO – Bir. Milletler Sınai Kalkınma Örgütü	1986	Yoksul ülkelerde sınai kalkınmayı teşvik	Viyana	

rın önemli bir bölümü çok sayıda ülkenin insanlarının ve kuruluşlarının bir arada var olmaları ve uluslararası sosyal işbölümünde işlev görmeleri için zorunlu kuruluşlardır. Onların çoğunun varlık nedeninin ülkelerin sosyo-ekonomik sistemleriyle ilgisi yoktur.

Üzerinde farklı sosyal sistemlerin bulunduğu bir Yerküre üzerinde üretimin, sosyal işbölümünün uluslararasılaşması olur, ama küreselleşme olmaz; çünkü farklı sosyal sistemlerin varlığı demek, pazar ekonomisini kabul etmeyen ve piyasa dışında bir dünya amaçlayan —yine uluslararası nitelikli— sosyal sistemlerin varlığını ve tüm Yerküre'yi kucaklama amacını tanımak demektir. Bir başka deyimle, hem kapitalist, hem sosyalist hem de Üçüncü Dünya tipi devlet kapitalisti sistemlerin mevcut ve bir arada bulunduğu bir dünyada küresellik'ten söz edilmez. Küresellik kapitalist pazarın dünyaya egemen olması demektir.

Ne var ki, uluslararası kapitalizmin entegrasyonu, dünya 1990 sonrasında tek kutuplu hale gelmeden yarım Yüzyıl önce uluslararası düzlemde ve resmi kuruluşlar (devletler) aracılığıyla çok ciddi olarak ele alınmıştır. Çünkü, dünyanın yeni bir genel savaşa tahammülü yoktur. 1944 ortalarına gelindiğinde, sa-

vaşın sonucu belli olmuştur, III. Reich'in her yanı kasıp kavuran o müthiş tümenleri Doğu Cephesi'nde bozgun halinde geri çekilmektedir, zafere Sovyet ordularına bırakmak istemeyen Müttefik Kuvvetler 6 Haziran'da Normandiya'ya çıkmışlar, Paris'e doğru ilerlemektedirler. Artık savaş sonrası dünya düzeninin tasarımı başlatılmıştır.

1 Temmuz ve 22 Temmuz 1944 arasında 45 devletin temsilcileri ABD'nin New Hampshire eyaletinde, Bretton Woods'da bir araya geldi ve savaş sonrasında uluslararası ekonomisinin nasıl düzenleneceğini tartıştılar. Bu toplantıda, Birleşik Krallık'tan John Maynard Keynes ile ABD'den Harry Dexter White'in tezleri ve önerileri tartışıldı. Bilindiği gibi, Keynes, Kara Salı ile başlayan

1929-32 krizinden kapitalizmi devlet eliyle çıkaran ve kendi adıyla anılan yöntemin sahibidir. White ise liberal yöntemi savunmaktaydı. Bretton Woods'da kabul gören White oldu. Bu olay, yöntemin de yanı sıra, dünya kapitalizminde Britanya egemenliğinin sonu ve ABD hegemonyasının teyidiydi.

21 Ağustos ile 7 Ekim 1944 tarihleri arasında Washington D.C.'deki Dumberton Oaks'ta (İngilizce dilinden alfabetik sıraya göre) Çin, Birleşik Krallık, ABD ve Sovyetler Birliği temsilcileri toplanarak, savaş sonrasında ekonomik ve siyasal önceliklerini ve güvenlik sorunlarını tartıştılar. (Burada Çin halkının temsilcisi olarak Formoza

rejimi (Milliyetçi Çin) yöneticileri çağrılıydı.) Dumberton Oaks Konferansı'ndaki görüşmeler, 1941'de Winston Churchill (Birleşik Krallık) ile Franklin D. Roosevelt (ABD) tarafından imzalanmış deklarasyonu esas alan ve Atlantik Chart'ı diye anılan bir gündeme göre yapıldı. Atlantik'in iki yakasındaki iki süper devletin Chart'ı, belli bir redaksiyon sonucunda Birleşmiş Milletler Chart'ı adını aldı, dünya devletleri nezdinde tartışmaya açıldı. 25 Nisan ile 26 Haziran arasında San Francisco'da 51 devletin temsilcilerinin katılımıyla toplanan konferans sonucunda, 24 Ekim'de Birleşmiş Milletler resmen kuruldu. Birinci Dünya Savaşı sonunda kurulmuş olan, fakat yeni bir genel savaşı önleyemeyen Milletler Birliği (Türkçe'ye o zamanki dille Cemiyet-i Akvam diye girmişti) İkinci Savaş sonrası koşullarında yeniden şekilleniyordu.

► 1945'te IMF - Uluslararası Para Fonu kuruldu.

► 1946'da IBRD - Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası oluşturuldu (Daha sonradan kurulan Uluslararası Finans Korporasyonu (IFC) ve Uluslar arası Kalkınma Birliği (IDA) ile birlikte kısaca Dünya Bankası diye anılacaktır.

► Ve nihayet, 1947 Ekiminde Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması Cenevre'de imzalandı. Havana Sözleşmesi'ne kadar işlev gören bu antlaşma, ülkelerin gümrük duvarlarını alçaltmalarını sağlamak ve çok değişik ülkelerin gümrük duvarlarını birbirine daha uyumlulaştırmak amacını taşıyordu.

GATT'in öngörüsüyle, 1948'de Uluslararası Ticaret Örgütü Chart'ı hazırlandı, IMF ve Dünya Bankası'nın yanında, üçüncü temel direk olacaktı. O sırada ABD içinde himayeciler ile serbest ticaret yanlıları arasındaki tartışmaları himayeciler kazandığı için, ABD Senatosu bu Chart'ı onaylamadı, örgüt kurulamadı. Neticede, 1995'te Dünya Ticaret Örgütü adıyla kuruluş gerçekleşti. Türkiye GATT'a 1953'te katılmıştır.

Dünya Ticaret Örgütü, uluslararası ticaret antlaşmalarının yüzde 80'ininden fazlasını denetimi altında tutmaktaydı. Son olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin de örgüte girmesi önemli bir olay olmuştur.

► Fazlaca ayrıntı olacağı için, Birleşmiş Milletler'in, Ekonomik ve Sosyal Konsey, UNESCO, UNIDO, UNICEF (BM Uluslararası Çocuk Fonu), UNDP (BM Kalkınma Programı), UNFPA (BM Nüfus Fonu), ECLAC (Latin Amerika ve Karibler Ekonomik Komisyonu), UNWFP (Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi temel BM organlarını sadece ismen anabileceğiz.

► 1899 ve 1907 yıllarında kabul edilmiş olan La Haye Konvansiyonu gereğince kurulmuş olan Uluslar arası Adalet Mahkemesi (bizdeki adıyla

La Haye Adalet Divanı) tüm BM üyelerinin dahil olduğu bir mahkemedir. Hakimleri Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi tarafından seçilir. Ama mahkemeye giden taraf devletlere herhangi bir yaptırım gücü yoktur; mahkemeden çok, bir hakemlik müessesesi gibidir.

Yazının esas amacı özel kapitalist pazara özgü dünya çapındaki örgütlenmelerden söz etmek.

ULUSLARARASI DEVLET DIŞI KURULUŞLAR (NGO)

Bu bakımdan, NGO'ların (devlet dışı kuruluşların) uluslararası çaptaki örgütlenmelerinin en önemlilerini anmak yeterli olacak.

Bu nitelikte 700 kadar uluslararası örgütlenme mevcut. Bunlar, güçleri nedeniyle, Birleşmiş Milletler'de nüfuz sahibidirler, Ekonomik ve Sosyal Konsey'de istişari rollere sahiptirler. BM'in organları çeşitli uzmanlık konularında ve bölgesel sorunlarda belli başlı kuruluşların görüşlerine başvurumaktadırlar. Bunların niteliklerini ve önemlerini kavramak için, aralarından bazılarını İngilizce baş harfleriyle analım.

► Bu uluslararası kuruluşlardan en eski olanı Parlamenterler Arası Birlik (IPU) adını taşıyandır. 1889'da kurulan ve şu anda 72 parlamentoyu kucaklayan Birlik, çeşitli ülkelerin parlamenterleri arasında kişisel temas ve ilişkileri geliştirmek amacını taşımaktadır, Sekreteryası Cenevre'dedir.

► Uluslararası Bilim Birlikleri Konseyi (ICSB), 1931'de kurulmuştur ve dünyadaki kuramsal ve uygulamalı (tatbiki) bilim disiplinlerinde uluslararası işbirliğini koordine etmeyi amaçlamaktadır. Halen 66 ülkeden sayısız akademik ve araştırma konseyinin ve uluslararası nitelikli 17 adet bilim birliğinin üye bulundukları Konsey'in merkezi Paris'tedir, kendisinin de ayrıca oseanografi, Antartika, uzay ve su araştırmaları alanlarında özel komisyonları bulunmaktadır. Dünyada bilimsel ve teknolojik gelişme için elzem olan bilgi ve doküman alışverişi, haberleşme ve koordinasyon konusundaki işlevi nedeniyle son derece önemli bir dünya kuruluşudur.

► Uluslararası Hava Taşımacılığı Derneği (IATA), dünyada havayolu taşımacılığı ile birlikte kurulan, ama 1945'te yeniden örgütlenerek bu adı alan kuruluş, yüzü aşkın havayolu şirketini kucaklamakta, hava taşımacılığı ile ilgili genel kuralları ve denetleme işlerini, hem şirketlerin hem de yolcuların çıkarlarını gözetleyecek şekilde işlev görmektedir. Ne var ki, gerek sektördeki yeni gelişmeler, gerekse kızışan rekabetin sonucu olarak IATA dışı bir çok şirketin kurulması, hatta örgütte üye olan pek çok şirketin bile paravan firmalar kurmaları, charter seferlerinin yaygınlaşması ile IATA yakın yıllarda eski etkisini ve yaptırım gücünü yitirmiştir. Merkezi Cenevre'dedir.

► Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International)

yeryüzünün her tarafındaki siyasi tutukluların teker teker durumlarını yakından izler, onların salıverilmesi için ilgili hükümetler nezdinde girişimlerde bulunur, sorgulama aşamasında haberdar olursa, işkence yapılmasını önlemek için İvedi Eylem Çağrısı ile harekete geçer, ve dünyanın her yanındaki tutuklu ve mahkumların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uğraş verir. Dahası da, tüm o siyasal tutuklulara ve ailelerine maddi yardımlarda bulunur. Kısaca "Amnesty" diye anılan uluslararası kuruluş, uzaktan bakıldığından ve sanıldığından çok daha örgütlüdür; her ülkedeki resmi temsilcilerin ötesinde dünyanın dört bir köşesinde, büyük kentlerin mahallelerinden, sayısız kasabaya kadar yurttaş inisiyatifleri örgütün sayıları milyonları bulan gönüllü üyesidirler. Kuruluşun merkezi Londra'dadır.

Greenpeace, çevre ve barış konularında önemli başarılar kazanmış çok etkili bir uluslararası girişimdir.

Uluslararası gönüllü örgüt niteliğindeki belli başlı diğer bazı kuruluşların sadece adlarını ve İngilizce dilindeki baş harflerini anmak —onların işlevlerini, önem ve niteliklerini görmek bakımından— yeterli olacak. (Uluslararası sendikalar, meslek odaları, işveren kuruluşları, kadın, gençlik, öğrenci örgütlenmeleri vb. uluslararası işbirliğinde önemli bir yere sahip oldukları halde, bu kısa listeye dahil değildir. Zira onlar zaten bilinmektedirler; buradakiler adı bizde az duyulmuş olanlardır.)

Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu (IFAP),

Uluslararası Nüfus Planlaması Federasyonu (IPPF),

Dünya Kır Kadınları Örgütü (ACWW),

Uluslararası Liman ve İskeleler Birliği (IAPH),

Uluslararası Katolik Göç Komisyonu (ICIC),

Uluslararası Sulama ve Drenaj Komisyonu (ICID),

Uluslararası Çevre Yasası Konseyi (ICEL),

Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCNNR),

Amerikan Bilimsel İlerleme Birliği (AAAS),

Uluslararası Su Kirlenmesi Araştırmaları Birliği (IAWPR),

Uluslararası Fiziki Oseanografi Birliği (IAPO),

Birleşik Kentler Örgütü (UTO),

Amerika Ülkeleri Arası Planlama Derneği (IAPS),

Uluslararası Sivil Havalimanları Derneği (ICAA),

Uluslararası Hukuk Derneği (ILA),

Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Birliği (IR-TU),

Uluslararası Demiryolları Birliği (IUR),

Uluslararası Kalkınma Örgütü (SID),
Uluslararası Yerel Yöneticiler Birliği (IULA),

Uluslararası Coğrafya Birliği (IGU),
Uluslararası Fotogrametri Örgütü (ISP)

Dünya Nüfus Örgütü (WPS),

Yerküre Dostları,

Sierra Kulübü.

İster yukarıdan, ister aşağıdan olsun, tüm bu kapsamlı dünya örgütlenmelerinin ve programlarının adlarını bir arada görmek bile, onların nasıl olur da küreselleşmeye yalancı tanık gösterilebildiğini şaşarak izlemeğe yeter.

Derginin kısıtlı sayfalarında bu sayıda "çok uluslu şirketler" ya da

"uluslar ötesi (transnasyonal) korporasyonlar üzerinde ayrıntıya girmeden, yukarıdan ve aşağıdan gelen uluslararası örgütlenmeler konusunun tamamlayıcısı olarak, doğrudan doğruya firmaların kendilerinden gelen uluslararasılaşmaya genel bir bakışla yetineceğiz.

Çok uluslu şirketler her ne kadar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra önem kazanmışlar ve Yüzyılın sonunda dünya ekonomisinde iyice güçlenmişlerse de, onların kayda değer ölçekte ilk ortaya çıkışları, Yüzyılın başlarına kadar gider. Şirketlerin uluslararasılaşmasında başı bazı ABD firmaları çekmiştir. 1914'te ABD firmalarının doğrudan dış yatırımları 2,5 milyar dolardı ki, bu, o günün ölçülerinde olağanüstü bir meblağdı. Aynı yıl, ABD; Fransa, Almanya ve Britanya firmalarının toplam dış yatırımları, dünyadaki toplam dış yatırımların % 87'ini oluşturmaktaydı. Bu tutarın önemli bir bölümü Asya ve Latin Amerika'ya gitmişti. Avrupa pazarına girmek için Kıta'da önemli yatırımlar yapan ABD firmalarının başında ise Ford, General Motors ve General Electric gelmekteydi. Avrupa firmaları arasında ise, örneğin Fiat, 1907'de Avusturya'da, 1909'da ABD'de, 1912'de Rusya'da üretim birimleri (satış acentaları değil, üretim üniteleri) kurmuştu. 1654'te Frankfurt civarında ecza imalatını başlatmış olan Merck 1887'de ABD'de şube kurmuştu. Bosch ise otomobil parçaları imalatının bir bölümünü 1900 başlarında Fransa'da açtığı fabrikalarda yapmaktaydı.

1929 krizi nedeniyle, adı geçen ülkelerin şirketlerinin dış yatırımlarında ciddi durağanlıklar görüldü. Ama bu yıllarda da Japon sermayesinde dış yatırımlarda canlanma oluyordu. Avrupa ekonomilerinde ve sanayiinde yaşanmış olan yapısal bozukluklara bir de Savaş'ın olağanüstü yıkımı eklenince, ABD firmalarına tam anlamıyla gün doğmuştu. Nitekim Bretton Woods'dan sonra ABD

şirketlerinin Avrupa'ya, başta Birleşik Krallık, Fransa ve Almanya olmak üzere, tüm Kıta'ya sermaye akışı başladı. Ünlü Marshall Planı —ve daha sonra onun Yunanistan ile Türkiye için tamamlayıcısı olan Truman Doktrini— bu akışı hızlandıracak devlet programları niteliğini taşıyordu. Bu arada "Üçüncü Dünya" da bir yatırım alanı olarak şekilleniyordu.

Ama yükselen ulusal bağımsızlık hareketleriyle sömürgeci sistemin çöküşü, o ülkelerin bazılarının sosyalist ekonomilerle ilişkiye girmesi sonucu Asya, Afrika, Orta Doğu ve hatta ABD'nin arka avlusu Latin Amerika'ya sermaye akışını ürküttü; ABD firmaları Avrupa'ya yatırımlara daha önem verir oldular ve oradaki yerli şirketlerle evlenmeler, ortak yatırımlar (çok uluslu şirketleşme) 1960'lı yıllarda hız kazandı.

Böylece, ABD firmalarının dış yatırımları 20 yılda 30 milyardan 280 milyar dolara yükseldi. Evlenmeler konusunda Britanya ve Fransa firmaları daha istekli davranıyorlar, Japonya ve Federal Almanya çekingen kalıyorlardı. 1980'lerde ise yatırımlar içinde Hong Kong, Güney Kore, Taiwan, Singapur önem kazanırken, o zamanki adıyla AET, sonra AT, şimdi ise AB'nin kendi pazarını geliştirmesi yüzünden 1980'lerde ABD'den Avrupa'ya sermaye akışında bir süre daha durağanlık görüldü.

Derken sosyalist sistemin dağılmasıyla, 1990'larda hem Amerikan firmaları için, hem de AB'nin genişleme projesi kapsamında Avrupa şirketleri için yeni yatırım olanakları doğdu. Sanayi bakımından köklü ve gelişkin Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve önemli potansiyele sahip Polonya'nın yanı sıra asıl dev Pazar ve işbirliği alanı olan Rusya halen her iki tarafın da (ABD ve AB) önemsedığı yeni alanlardır.

Uluslararasılaşma imalat sanayiinden otomotiv endüstrisine, gıdadan giyim sektörüne kadar üretimin sayısız alanını kapsadığı gibi, yeni teknolojiler ve bilgisayar kullanımının yığınsallaşması nedeniyle, bilgisayar teknolojisi önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin, merkezi New York eyaletinde Rochester'da bulunan Xerox, fotokopi makinalarının ve bilgisayar yazıcılarının önemli parçalarını New York'ta, daha az önemlilerini ise Güneydoğu Asya'da ve Güney Amerika'da üretmektedir. General Motors, imalatının azımsanmayacak bir bölümünü Michigan'dan Meksika'ya; Levi's Texas, San Antonio'dan Cos-

ta Rica'ya ve başka bazı ülkelere; Smith Corona New York'tan Kuzey Meksika'ya kaydırmıştır. Nike, spor giysilerini ABD ve Britanya'da üretirken, Japonya, Güney Kore ve Taiwan Malezya ve Çin fabrikalarına kaydırmaktadır.

Gelgelelim, bu sayılanlar uluslararası kapitalizmin tarihinde hiç de yeni olgular değildir. Üretimin oralara kaydırılması hepimizin bildiği gibi ucuz işgücü nedeniyle dir.

Öte yandan şirket evlenmelerinin (joint-ventures) mutlaka başarıya ulaşacağını sanmamak gerekir. IBM ve General Mo-

tors'un bu konuda nasıl hüsrana uğradıklarını öğrenmek isteyenler, *The Economist*'de çıkan "The Fall of Big Business" başlıklı eski bir makaleye bakabilirler (14 Nisan 1993).

Bu süreç, garip ve çelişik bir seyir arz etmektedir. Bir yandan, bazı çok büyük firmalar uluslararası ölçekte orta boyluları ve nisbeten küçükleri yutmaktadırlar, ama şaşılacak bir şekilde, Batı'nın —özellikle ABD'nin— kimi orta boy firmaları, küreselleşme sayesinde ulusal pazarlar dışına çıkarak büyüme fırsatını yakalayabilmektedirler. Bu konuda özellikle Internet olanakları onlara hayli yardımcı olmaktadır.

Şirketlerin bu şekilde uluslararasılaşmalarını abartarak, küreselleşmeye tapınmak, kanımca, acelecilik olmuştur. Türkiye'nin bir yurttaşı olarak Türkiye firmalarının "dışa açılma" adı altında, yutulmalarının ülkemiz insanlarına bir şey getirmediği, tersine götürdüğü son yılların deneylerinden belli olduğu gibi, gelişkin kapitalist ülkelerin uluslararasılaşan firmalarının da bu süreçte yarın başlarına nelerin geleceği belli değildir. Patlak verecek uluslararası bir krizin vereceği hasarların çapı, onların uluslararasılaşmışlığı oranında büyük olacaktır. Yani tehlike, sadece Asya Kaplanları'nın başına gelen türden değildir, Amerikan Tarzanları'nın da güvenceleri yoktur. Zaten böyle olduğu içindir ki, her türlü ultra-liberal söylemine karşın, Amerika Birleşik Devletleri pek çok durumda "duruma vaziyet etmekte"dir: düzenleyici bir ekonomiyi uygulamaktadır. Ayrıca orada üretimde de devletin payı Türkiye'dekinden yüksek olduğu gibi, Avrupa "Birleşik Devletleri"nin de yapılanma şekli düzenleyicilik yönündedir. Japonya ekonomisinin işleyişine bakanlar ise, onun, Türkiye'de eskiden uygulanmakta olan karma ekonominin devlet ağırlıklı biçimi olduğunu göreceklerdir.

Post-Marksizmin manifestosu: “İmparatorluk”

Mehmet Özgen —

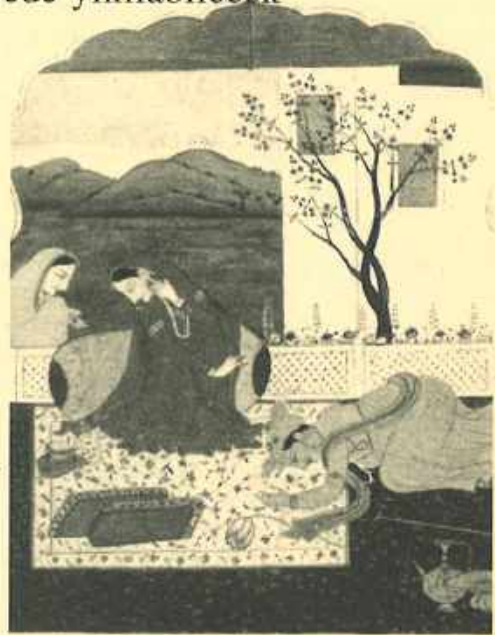
İmparatorluk imgesinin çağrışımları, tarihteki imparatorluklar hatırlanacak olursa, hiç de onun kısa sürede yıkılabilecek zayıf bir yapı olduğunu kapsamıyor.

Önsöz olarak söyleyelim. Kapitalizm-sonrasını ya da genel olarak burjuva toplumsal formasyonunun krizini “geçiş süreci” mantığı çerçevesinde analiz eden girişimler, hele sosyalizm umudunu yeniden üretmeye hizmeti öngörüyorlarsa, takdire şayandılar. Hardt ve Negri, belli ki bu umudu yeniden canlandırmaya ve yükseltmeye adanmışlar çalışmalarını. Post-modernizmin temel bir özelliğinin dünyayı değiştirme tutkusuna meydan okuma olduğunu hatırlarsak, bu tutkunun teorik zeminini yeniden üretme iddiası taşıyan her çalışma değerlidir. *İmparatorluk*, bu açıdan önemli bir çalışma. Ancak onun önemi, 21. Yüzyılın manifestosu olma iddiasından değil, Marksizmin yeniden üretimini, özellikle sınıf mücadelesi teorisinin yeniden inşasını kışkırtıcı bir özellik taşımasından. Nasıl ki 20. Yüzyılın başında J. H. Hobson’ın *Emperyalizm* ve Rudolf Hilferding’in *Mali Sermaye* adlı yapıtları, bu yazarların politik düşünceleri Ka-utsky çizgisinde olmasına karşın, Lenin için analitik açıdan önemli olmuşsa, *İmparatorluk*’un da buna benzer bir önemi olduğu inkar edilemez.

TEMEL TEZLER

İmparatorluk, küresel kapitalizmi irdelerken, gelecek için de öngörülerde bulunuyor. “Genel bir iktidar teorisi” inşa etmeyi amaçlayan kitap, karşılıklı olarak birbirini ima eden iki kavram etrafında dönüyor: İmparatorluk ve Çokluk.

Hardt ve Negri, sermayenin hiç bir engel tanımaksızın küreselleşmesiyle birlikte ulus-devletler döneminin kapanmakta olduğunu, yeryüzünü ele geçiren merkez-siz ve topraksız “topyekün piyasa”nın yeni bir egemenlik tarzı oluşturduğunu, dolayısıyla günümüz dünyasını anlamakta emperyalizm kavramının küresel iktidar yapılarını açıklamakta yetersiz kaldığını iddia ediyorlar. “Kolonyalizmin sona ermesi ve ulus güçlerinin gerilemesi, modern egemenlik paradigmasından emperyal egemenlik paradigmasına geçişin göstergesidir.” (s.157.) tespitini yapan yazarlar, “Egemenlik yeni bir biçim almış, tek bir hükmetme mantığı altında birleşmiş bir dizi ulusal ve ulus-üstü organdan oluşmuştur. İşte bu yeni küresel egemenlik biçimi bizim İmparatorluk dediğimiz şeydir,” diyerek temel tezlerini ortaya koyuyorlar (s.18). İmparatorluk

kavramını şekillendiren üç temel özellik ise şöyle sıralanıyor: 1) “İmparatorluğun bir Roma’sı yoktur”, “merkezsiz ve topraksız bir yönetim aygıtıdır” (s.14); 2) bu aygıt ulus-üstü, ulusal ve yerel olarak formüle edilebilecek karma bir kuruluş yapısına sahiptir; 3) İmparatorluk’un bir “dışarı”sı yoktur ki bu, kitabın dayandığı temel felsefi/teorik varsayımlardan biridir. Kısacası “imparatorluk”, hükümler alanı sınırların yokluğu ile tanımlanan, bütün dünyayı, insan doğasını ve toplumsal ilişkileri kuşatan bir kavram olarak kullanılıyor.

İmparatorluk’da sömürü ve tahakkümün bir yerinin olmadığı, yani bir “yok-yer”de hüküm sürdüğü belirtilir. Bundan ötürü ele geçirilecek bir iktidar/güç odağı ve belli bir mücadele zemini yoktur ve İmparatorluğa karşı her yerde mücadele etmek gerekir. Hardt ve Negri, emeğin ve üretim tarzının nitelik değiştirdiğini, duygulanımsal ve iletişimsel boyutlarıyla “maddi-olmayan emek”in belirleyici olduğunu ve endüstriyel üretimin yerini “biyo-politik” dedikleri bir üretimin aldığını ifade ederler. Bu yüzden enformatik kapitalizm dönemine girdiğimizi ve biyo-politik üretim tarzının biyo-politik bir düzen kurduğunu iddia ederler.

Yazarlar, emperyalizmden imparatorluğa bu geçiş “daha ileri” bir evre olarak görüyor. Bu ilerle-

meye neden olan güç, sınıf mücadelesinden başka bir şey değildir. "İmparatorluğun kuruluşu... çokluğun özgürlük arzusuyla yürüttüğü sınıf mücadelesine karşılıktır." (s. 68.) Ayrıca yazarlar, tarihin motorunun bastırılmayan "hareket arzusu" olduğunu iddia etmektedirler.

Hardt ve Negri'nin genel teorik çerçevesi ve bizi zatihi yöntemleri, Marksizmden çok, post-modernist, post-yapısalcı ve post-Marksist tezler tarafından belirlenmiş görünüyor. Komünizm idealini böyle bir felsefi/teorik yaklaşımla sahipleniyorlar. Dolayısıyla *İmparatorluk*, Marksist eleştirinin nesnesi olabilecek bir çok çelişkiyi de barındırıyor. Burada bunların önemli bazılarına değineceğiz.

EMPERYALİZM VE ZAYIF HALKA

İmparatorluk'da, toplumsal tarihi ve evrimi açıklamakta sınıf modelinin bir açıklama tarzı olarak yer aldığını söylemek zor. Sınıf mücadelesi terimi Marksist içeriği ile değil, daha çok bir söylem olarak kullanılıyor. Mesela, içeriğinin ne olduğu belirsiz, adeta mistik çağrışımlar uyandıran "hareket arzusu"nun bile geldiğimiz "klasik" sınıf mücadelesi yerine tarihin motoru olarak ikame edilmek istenmesi gibi. Ayrıca, ABD'nin anayasal sisteminin kuruluşu ve tarihsel evriminin emperyal bir sisteme göre biçimlendiğini, hatta bilinçli olarak böyle şekillendirildiğini açıklarken, Amerikan toplumu içindeki sınıf mücadelelerinin rolüne pek az yer verildiği gözden kaçmıyor. Sınıf mücadelesi kapsamında bahsi geçen tarihsel olaylar, sınıf mücadelesi perspektifi içine yerleştirilmiş değil. Kapitalizmin gelişme dinamiği ile, bu dinamiğin dış pazarlara açılma gereksinimi arasında bir bağlantı yok. ABD'nin emperyalist politikaları anayasal sistemden, onun "emperyal" karakterinden sapma olarak ve neredeyse raslantısal bir eğilim olarak sergileniyor. "Vietnam savaşı, emperyalist eğilimin son nefesi ve dolayısıyla yeni bir Anayasal rejime geçiş noktası olarak görülebilir." (s.194.) Günümüzdeki ABD politikalarının ise, emperyal karaktere geri dönüş anlamı taşıdığı söyleniyor. Ancak emperyal eğilim ile emperyalist eğilim arasında nasıl bir ayırdedici fark olduğu somut teorik bir açıklamadan yoksun. Bu bağlamda klasik sömürgecilikle yeni sömürgeciliğin ayırdedici özellikleri de tartışmanın önemli bir unsurudur. Kısacası, emperyalizm bir süreç olarak irdelenmiyor. Gerçi Hardt ve Negri emperyalizmden imparatorluğa geçişi bir süreç olarak analiz ettikleri izlenimi vermiyor değiller. Şöyle ki, 1) Kolonilerin özgürleşmesi ile birlikte dünya piyasasının yeniden biçimlenmesi, 2) Üretimin aşamalı olarak merkezileşmesi ve 3) Disiplinci üretim rejimini ve disiplinci toplumu dünya çapında yaygın kılan bir uluslararası ilişkiler çerçevesinin oluşturulması. "Bu özelliklerin her biri emperyalizmden imparatorluğa evrilme sürecinde atılmış birer adımdır." (s. 260.) Emperyalizm, "böl ve yönet" politikasına, emperyal politika ise, yazar-

lara göre, "içine al, farklılaştır, yönet"e (s. 214.) dayanmaktadır.

Ne var ki bunlar —sözgelimi— Lenin'in emperyalizm tahlilinin neden geçersiz olduğunu açıklamıyor. Onun analizinde "dünya ekonomik pazarı" temel bir referans olarak yer alır. Sistemin merkezleri açısından kapitalist ekonominin yaşatılması sorunu ancak dış piyasalara genişleyerek aşılabiliyor. Dünya Emperyalist paylaşım savaşları bu gerçekliğin bir tezahürüdür. Son 20-30 yıllık tarihin de açıkça gösterdiği gibi kapitalist gelişmenin temel belirleyicisi, teknolojik faktörün yanısıra dünya piyasalarıdır. Geçmişteki tüm ekonomik, politik ve askeri mücadeleler büyük güçler arasında yaşandı; ekonomik faktörlerin dünya çapında birbirine bağımlı hale geldiği bugün de bu böyledir ve onlar için tek bir amaç vardır: muazzam ölçekli dünya ekonomik pazarının bölüşümü ve pazar üzerinde hegemonya tesisi. *İmparatorluk* yazarları, "gelişmiş ülkeler denen ülke ekonomilerinin sadece belli nicel unsurlar ya da yapılar tarafından değil, aynı zamanda ve daha önemli bir oranda küresel sistemdeki hakim konumları tarafından tanımlandığını" (s. 295) ve "topyekün piyasa"nın gerçeklik kazandığını söylemekle Lenin'in tahlilinin ufkunu —nitel olarak— aşmış mı oluyorlar? Yoksa nicel gelişmenin zirvesini mi işaret etmiş oluyorlar?

Lenin'in emperyalizm tahlili bir ulus-devletler sistemine, ya da ulus-devletler emperyalizmlerine dayanıyor olsaydı, onun ulus-devletlerle birlikte eskidiğinden söz edilebilirdi. Oysa o, dünyanın tekel-ler arasında paylaşılmasından, finans-kapitalin ya da mali sermayenin egemenliğinden söz ederken, bunların ulusal aidiyetinden söz etmiyordu. Bir başka deyişle, Lenin'in emperyalizm tahlilinin, ulus-devletin sınır ötesi sömürü ve egemenlik biçimi olarak, ya da yazarların iddia ettiği gibi, "Avrupalı ulus-devletlerin egemenliklerini kendi sınırları ötesine yayması" şeklinde anlaşılacak bir teorik anlamı yoktur.

İkinci olarak, Lenin'in emperyalizm tahlilinin, tarihsel bakımdan zorunlu olarak, elbette ki kimi sınırlılıkları var. Her şeyden önce bu tahlil, henüz bir devrimci yarılıma uğramamış bir dünyaya ilişkindir. Hardt ve Negri'nin "20. Yüzyıl iç savaşının kaybedilmesi" diye atıfta bulunduğu Ekim Devrimi'nin yenilgisinin ardından ve nihayet Sovyetler'in çöküşüyle kendini daha somut olarak gösteren dünya kapitalizminin edindiği deneyim, "iç savaş"ın aşamaları boyunca geliştirdiği tümleşiklik düzeyi, daha yüksek bir teknoloji ve örgütlenme, küresel mekanizmalarla kendisini yeniden kurma imkanını elde etmesi, vb..., *İmparatorluk*'ta oldukça zengin olgularla betimlenen bu gelişmeler, kapitalizmin aşılmasının tarihsel gecikmesi ya da aşma fırsatının kaçırılmış olmasının bir sonucudur aynı zamanda.

Önemli bir nokta da, yazarların, eşitsiz ve bileşik gelişme yasasının, yani kapitalist sistemin te-

mel gelişme yasasının emperyalizmden imparatorluğa geçişte nasıl bir rol oynamış olabileceğinin üstünden atlamalarıdır; onu da emperyalizm kavramıyla birlikte terketmiş görünüyolar. Bu önemlidir. Çünkü Lenin, bu yasanın işleyişinden türeyen olanakları, sınıf mücadelesi açısından değerlendirecek Kautsky'nin ultra-emperyalizmi karşısında, "zayıf halka" tespitini de içeren devrimci bir teori inşa etti. Hardt ve Negri, kapitalizmin değişen bugünkü doğasında varolan benzer bir eğilim (yasallık) keşfetmiş olasalardı, emperyalizm kavramının eskidiği iddiasına bizi, Marksistleri ikna edebilirlerdi belki. Oysa görülüyor ki, Kautsky'nin yolundan gidiyorlar. Kendini tarih dışı, kalıcı ve evrensel bir barışa adayan "İmparatorluk ancak mevcut çatışmaları çözmeyi amaçlayan uluslararası konsensüsler zincirine dahil olduğu zaman oluşur ve müdahaleleri tüzel açıdan meşru hale gelir." Bu, NAFTA, APEC ve AB gibi emperyalist bloklaşmalarla bu bloklaşmalarda baş çeken ulus-devletleri ve bunlar arasındaki hegemonya mücadelesini yok saymak, aralarındaki geçici uzlaşmaları ya da (11 Eylül sonrası gibi) ittifakları mutlaklaştırmak demektir.

Dolayısıyla "imparatorluk, sömürünün yok-yeri"dir.

Oysa sömürünün varoluşu, tek başına, sınıfsal karşıtlığın yeterli göstergesidir ve bu karşıtlık yalnızca bir yere (fabrikaya) bağlı olarak türemez; asıl olarak üretim ilişkilerine —bu ilişkiler mekansızlaşıyor olsa da— dayanır. Öte yandan dışarı

ve içerisi, Ben ve Öteki diyalektiğine dayalı bir egemenlik alanı olarak tanımlandığında, bu diyalektiğin ortadan kalkması, aynı zamanda sınıf egemenliğinin ve sınıf karşıtlığının ortadan kalktığı ya da sönümlendiği anlamına gelmez mi? İmparatorluk, çelişkilerin, karşıtlıkların buharlaştığı bir "yer" gibi...

İMPARATORLUK TARİHEN "İLERİ" Mİ?

Alternatifler bölümünde Hardt ve Negri, "Hegel'e bakarak söyleyecek olursak, İmparatorluğun kuruluşu kendi için değil, kendinde iyidir" alıntısı ile söze başlar ve şöyle devam ederler: "Ne var ki, İmparatorluğun kendinde iyi olduğunu söylemek kendi için iyi olduğunu söylemek değildir. İmparatorluk kolonyalizm ve emperyalizmin sona erdirilmesinde bir rol oynamış olabilir, ama aynı İmparatorluk, birçok bakımdan, yıktığı rejimlerdekinden çok daha acımasız bir sömürüye dayalı kendi iktidar ilişkilerini de kurar..." Ve yine devam ederler. "Bütün bunları kabul etmekle birlikte, İmparatorluğun kuruluşunun kendinden önceki iktidar yapıları için herhangi bir nostaljiyi ortadan kaldırmak ve —küresel kapitalizmden korunmak için ulus-devleti yeniden canlandırmaya çalışmak gibi— eski düzene dönüşü gerektiren her tür politik stratejiyi reddetmek üzere ileriye atılmış bir adım olduğunda ısrarlıyız. Biz tıpkı Marx'ın kapitalizmin kendinden önceki toplum biçimleri ve üretim tarzlarından daha iyi olduğunu vurguladığı anlamda İmparatorluğun daha iyi olduğunu iddia ediyoruz... Aynı şekilde bugün biz imparatorluğun modern iktidarın zulüm rejimlerini ortadan kaldırdığını ve aynı zamanda özgürlük potansiyelini çoğalttığını görüyoruz." (s. 68.)

Öncelikle şunu sormak gerekir: Kapitalist sömürünün feodal ya da arkaik sömürden "daha iyi" olması gibi, İmparatorluğun sömürüsü (ya da biyopolitik sömürü) emperyalist sömürden nerde, nasıl ve niçin "daha iyi"dir? Kapitalist sömürü, emekçiyi feodal boyunduruktan özgürleştiriyordu (ücretli özgür emek); İmparatorluk'un emeğe getirdiği "daha iyi" nedir? İkinci olarak, burada belirgin olarak doğrusal evrimci bir tarih nosyonu ile karşılaşırız. Tarihsel sürecin birbirini dışlayarak bütünleyen imkanları ve seçeneklerinden söz etmek yerine, "zorunlu olarak belirli bir doğrultuda" ilerleyen tarih inancından hareket ediliyor. Buradaki temel sav, üretim ilişkilerinin toplumsal ve kültürel üstyapıyı tek-yönlü olarak doğrudan belirlediği mitidir. Hardt

SÖMÜRÜNÜN YOK-YERİ ÇELİŞKİNİN YOK-YERİ Mİ?

Aslında emperyalizm kavramının (yetersizlikleri ötesinde) eskidiği iddiası, yazarların, "içerisi-dışarı-sı diyalektiğini ortadan kaldırmalarının mantiki bir sonucudur. İmparatorluk yazarları, post-modernistlerle birlikte modernizmin ikiciliği ile özdeşleştirdikleri diyalektiği, "modern tahakküm, dışlama ve hakimiyetin merkezi mantığı olarak" terketmektedirler (s.159). "İçerisi ve dışarı-sı arasındaki modern diyalektiğin yerini bir oranlar ve yoğunlaşmalar, melezlik ve yapaylık oyunu almıştır." (s. 202.); "Modern çatışmaları belirleyen ikilikler bulanmıştır." (s. 204.) Oysa post-modernizm, ikiciliği reddetmek adına, aslında kapitalist sistemin çelişkilerini düşüncede bertaraf eder. Yani sömüren/sömürülen, sömürgeci/sömürge, egemen/bağımlı, vb. çiftlere göre düşünmeyi terkeder. Bunun yerine "farklılık"ları geçirir. O nedenle küreselleşme süreciyle (hareketlilik, belirsizlik, melezleşme gibi küresel eğilimlerin "özgürleşme" olarak görülmesiyle) bağdaşır. Hardt ve Negri, Marx'ın kuramsal yönteminin "modernliğin modern eleştirisi geleneğine paralel olarak, içerisi ve dışarı-sı arasındaki diyalektiğe dayandığı" nı zikrettikten sonra, "Marx'ın düşüncesinde, kapitalist gelişmenin içerisi ve dışarı-sı arasındaki ilişki tamamen proletaryanın, sermayenin hem içerisi hem de dışarı-sı olarak, ikili duruş noktasında belirlenir" (s. 222) şeklinde devam ederler. Ancak onlara göre bu "uzamsal biçimleniş değişmiştir. Üretici güçlerle tahakküm sistemi arasındaki diyalektiğin artık belirli bir yeri yoktur." (s.223.)

ve Negri'nin, yapı-sökümcü tarzı kullanarak gittikleri yer, ya da "her türlü" determinizmi reddedişin sonuçta götürdüğü yer -Marksizmin, çelişkilerin ve seçeneklerin zenginliğini içeren özüne aykırı mekanik kavranışı olarak- 2. Enternasyonal determinizmidir. Yani ekonominin toplumsal ilişkiler dışında kendi hareket yasalarıyla özerk bir "yapı" olarak var olduğu ve toplumsal, siyasal ilişkileri ve kurumları tek-yönlü olarak doğrudan belirlediği düşüncesidir. Bu bakış açısı tarih anlayışının bir tezahürüdür. Buna göre tarihte toplumlar üretim ilişkilerinin niteliğine göre doğrusal evrimci bir şema içinde "sıralanır". Bu açıdan bakıldığında, Hardt ve Negri'nin, tarih-dışı bir boyutta, İmparatorluğun daha "iyi" olduğunu ve aynı zamanda özgürlük potansiyelini "çoğalttığını" söylemelerinden daha "doğal" ne olabilir?

Ancak sormak gerekir: eğer gerçekten İmparatorluk, biyo-politik düzeyde her insanın bedeninin, zihninin ve toplumsal ilişkilerinin her zerresini bu denli güçlü ve yoğun bir şekilde yaratabiliyor ve kontrol edebiliyorsa, yabancılaşmanın böylesine derinleştiği ve yayıldığı bir toplumda özgürlük potansiyeli niçin ve nasıl çoğalmış olur ki?

Üstelik yazarların bir ana tezi de şudur: Modernlikte var olan "disiplinci iktidar/toplum" artık yerini "kontrol toplumu"na bırakmıştır. Disiplin toplumunda hala insanlar ile iktidarı elinde tutan yabancılaştırıcı odaklar arasında bir mücadele alanı olduğunu ve insanların tam anlamıyla kontrol edilemedikleri tespitinden sonra, "modern dönemin son döneminde gelişen ve post-modern döneme açılan" kontrol toplumunda, "komuta mekanizmalarının giderek daha fazla 'demokratik', giderek daha fazla toplumsal alana içkin hale geldiğini, yurttaşların beyinleri ve bedenleri üzerinden dağıtıldığını" belirtirler (s.47). Başka bir deyişle, disiplinci toplumda yabancılaştırıcı odaklar ile insanlar arasında var olan "mücadele alanı" kontrol toplumunda ortadan kalkmıştır. Hardt ve Negri'ye göre bu, iktidarın artık dışarıda değil "insanların bilincinin ve bedenlerinin—aynı zamanda tüm toplumsal ilişkilerin derinliklerine işleyen bir kontrol mekanizması olarak kendini göstermesi" demektir (s. 49). Disiplinci iktidar insanın kendi kendini disipline ettiği ve kontrol ettiği çok daha etkili bir şekle bürünür. Artık o, içselleştirilmiş, toplumsal yaşamın genlerine dek işlemiş bir iktidardır. Bu anlamıyla ondan bir kaçış yoktur. O her yerdedir. Zihinlerimizden bedenlerimize ve toplumsal ilişkilerimize kadar her şeye işlemiştir. Eğer böyleyse, onca militarist güce, kaba kuvvetin pervasızca ve kasıtlı öne çıkarıldığı baskı ve bastırma mekanizmalarına, illegal örgütlerle, gladio'lara filan ne gerek var? Bunlar da insanların beyninde mi?

Bu doğruysa, hiç bir mücadele zemini bırakılmamış demektir; böylesine derin ve yaygın bir yabancılaşma sürecinde olan saf bir kontrol toplumundan özgür bir toplumu yaratmak nasıl mümkün olacak-

tır? Eğer özgür bir toplum yaratmak mümkün olacaksa, bu soruya ancak iki şekilde yanıt verilebilir: Ya gerçekten saf bir kontrol toplumunun olmayacağını ve her zaman az da olsa toplumun derinliklerinde muhalif dinamiklerin var olabileceğini ileri sürüp onları yeniden su yüzüne çıkarmanın mücadelesini önümüze koymalıyız; ya da saf bir kontrol toplumunun varlığını kabul edip, toplumsal, siyasal, iktisadi ve kültürel olarak hiç bir şekilde belirlenemeyecek ilahi, metafiziksel bir devrimci gücün ya da faktörün olduğunu varsaymalıyız, ki bu durumda da saf bir kontrol toplumundan söz edilemez. Hardt ve Negri, burjuvazinin öteden beri bilinegelen hegemonik iktidar pratiğini adeta mistik bir havaya bulandırıp çıkırından çıkarıyorlar.

"ÇOKLUK"

Kitabın diğer merkezi kavramı *çokluk* ne olduğundan ziyade, "ne olmadığından" hareketle tanımlanıyor. Hardt ve Negri'ye göre çokluk halk ya da kitle, gürüh veya kalabalık kavramlarıyla karıştırılmamalıdır. Çünkü çokluk "halk"tan, indirgenemez ve çok boyutlu olmasıyla ayrılırken, kitle-gürüh ve kalabalık'tan, edilgen değil, etkin ve kolayca güdümlenemez özelliği ile ayrılmaktadır. Bu yüzden "çokluk, otonomi ve demokrasiyi başarma yeteneğine sahiptir." Ancak Hardt ve Negri'de, çokluk'un gerçekliğinin ne olduğu belirsizdir. Kitapta kimi zaman "sömürülen herkes", "yeni proleterya", "küresel-karşı hareketler" veya "yeni politik hareketler" bu çokluk tanımı içine yerleştirilir. Adeta oluşması beklenen poetik bir kavram olarak kitap boyunca bir görülüp bir kaybolur. Bu, yazarların çokluk'un "kim" olduğuna yönelik çabalarının "olgunlaşmadığı" izlenimini uyandırıyor. "Çağdaş emek biçimlerini irdelemek" çokluk'un en azından hangi "temel yapı" içinde tanımlanacağını ortaya koyacaktır. Bu temel yapı "üretim ilişkileri"dir.

Hardt ve Negri'ye göre, "günümüzde proleterya enternasyonalizmi dönemi tamamen kapanmıştır. Bundan önceki bir devirde proleterya kategorisi endüstriyel işçi sınıfı merkezliydi ve proleterya denildiğinde sadece bu sınıf akla geliyordu. Günümüzde bu işçi sınıfı neredeyse sahneyi terk etti. Varlığı son bulmadı, ama kapitalist ekonomideki ayrıcalıklı konumunu ve proleteryanın sınıf bileşimindeki hegemonik konumunu yitirdi." (s. 77.) Aynı sayfada "Emeğin ve devrimin öznesinin temelli değiştiğini kabul etmemiz gerekir," denildikten sonra "yeni bir proleterya kavramı"nın tanımlamaya girişirler: Kavramsal olarak, "proleterya'yı biz emekleri kapitalist üretim ve yeniden üretim biçimleri tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak sömürülen ve bu biçimlere tabi kılınan herkesi kapsayan geniş bir kategori olarak anlıyoruz... günümüzde aktif olan çeşitli üretim figürleri içerisinde maddi olmayan emek gücü figürünün hem kapitalist üretim şemasında, hem de proleteryanın bileşiminde giderek merkezi bir konuma geldiğini savunacağız. Burada işaret etmek istediğimiz nokta, bütün bu çe-

şitli emek biçimlerinin bir biçimde kapitalist disipline ve kapitalist üretim ilişkilerine tabi olduğudur. Bu sermaye içinde olma ve sermayenin devamını sağlama gerçeği, proleter-yayı bir sınıf olarak tanımlayan şeydir.” (s. 77-78.) Dipnotta ise şöyle devam ederler: “Bu proleterya nosyonu, Marx’ın kendi terimleriyle, tam anlamıyla ekonomik bir kategorinin kişileştirilmiş hali olarak, yani sermaye koşullarında emek öznesi olarak da anlaşılabilir.”

Proleterya günümüzde yazarların dediği gibi tanımlanıyorsa ki yanlış değildir dünya emekçilerinin birliği demek olan proleterya enternasyonalizminin önu hiç de kapanmamıştır; tersine, kapsamca ve derinlikce çok daha büyük potansiyeller taşıyan bir ufka açılmaktadır. Kendi deyişleriyle “... doğrudan ve dolaylı olarak sömürülenler” ya da “yeni proleterya” olgusu bunu kanıtlamaya yeter de artar bile.

Bu bakış açısı, yazarların öznellik vurgularının tam tersine, proleterya nesnelleştirmekle kalmaz, iktisadi aklı post-modern tarzda yeniden üretir. Bu akıl, kapitalizmin nesnel koşullarının sömürülen ve ezilenlerin kurtuluşunun imkanlarını neredeyse otomatik olarak yaratacağına duyulan inançtan türemedir. Bu inanç, mücadeleyi de kendiliğindencilığe terkeder: “İmparatorluğa karşı savaşlar eksilme ve çekilme yoluyla kazanılabilir. Bu terkin bir yeri yoktur; iktidar alanlarını boşaltmak anlamına gelir.” (s. 225.) Onlara göre hareketlilik ve kitlesel göç, bir özgürlük arayışının ifadesidir. “İtici güç emperyal üretimin feci kültürel ve maddi koşullarından kaçıştır.” Dolayısıyla, “terk ve çıkış, emperyal modernlik içinde ve ona karşı güçlü bir sınıf mücadelesi biçimidir.” (s. 227.) Çokluğun farklı bağlamlardaki kimi tasvirleri onu, tarihin sonunu getiren aşkın bir özne kalıbına da sokar. İmparatorluk da adeta “çokluğun arzusunun” nihayet gerçekleştiği bir yok-yerdir. Bu açıdan tarih boyunca çokluk, İmparatorluğa gelinceye kadar çeşitli uğraklardan geçen Hegel’in Tin’ini andırır.

“Postmodern çağda, halk figürü silinirken, militan figürü çokluğun hayatını en iyi ifade eden figür haline geliyor; militan, İmparatorluğa karşı biyo-politik üretim ve direnme failidir.” (s. 410.) Çokluk’la militan arasındaki dolaylımlar (örgütlenme düzeyleri) belirsiz bırakıldığında ve çokluk, ne zaman, ne şekilde ve hangi araçlarla harekete geçeceği bilinmeyen bir virtüel güç olarak tasvir edildiğinde, ikisi arasındaki ilişki, ister istemez F. Nietzsche’nin yığınlarla “üstün-insan” arasında kurduğu ilişkiyi andırır: tarihi yapan üstün insan’dır, yığınlar onun malzemesi. Yazarların, imparatorluğa karşı mücadelede, “özgürce arzulayan ve hareket eden” yeni bir beden oluşturma fikrine odaklanma-

ları, böylece kişisel isyanı kutsamaları başka nasıl yorumlanabilir? Bu militan figüründen kitapta poetik bir üslupla bir hayli söz ediliyor ve sonuçta, sınıf mücadelesinin maddi dinamikleri ve politik araçları yerine “militan” ikame edilmekle kendiliğindencilik yeniden öne çıkıyor.

YAPISÖKÜCÜ YÖNTEMİN ÇIKMAZI

Kitap boyunca farklı yapılarla ilişkin bütün analizler, “Moderninden post-moderne, emperyalizmden İmparatorluğa geçiş”in dayanakları olarak sunulur. Bu geçişin analitik nesnesi,

geniş anlamında 1950-2000, dar anlamda ise 1970-2000 arası dönemdir. Bu dönem gerçekten de bir çok geçişin içiçe geliştiği, üst üste bindiği bir dönemdir. Ancak bütün bu geçişleri tayin eden, önünü açan tarihsel faktörleri tespit etmek gerekir. Soğuk savaş bir referans noktası almak kadar, Sovyetlerin çöküşü de tayin edici bir faktördür. Kapitalist sistemin dış dinamizmden yoksunlaşması, onun gelişmesini nasıl etkilemektedir? “Modern çatışmaları belirleyen ikilikler bulanmıştır” tespitinde bunun rolü ne? Sınıf mücadelesinin ideolojik ve politik olarak gerilemesinin etkisi nedir? Yeni toplumsal hareketler vurgusu, bu gerilemede nasıl bir etki yaratmıştır? Yazarlar daha çok modernliğin krizinden hareket ediyor. Böyle olunca değişimi ağırlıkla üstyapısal alanla açıklamış oluyolar. Üretim tarzı düzeyindeki gelişmeler, sınıf mücadelesinin bu gelişme ve değişimlerdeki rolü nedir? Bunun sözü edilmekle birlikte teorik bir açıklamasını göremiyoruz. Oysa modernliğin krizini kapitalist sistemin kriziyle bağlantılı olarak açıklamak gerekir. Bu krizi, bir geçiş süreci ve onun eğilim ve dinamikleri olarak almak yerine “imparatorluk düzeni” olarak yorumlamak, geçişi dondurmak, sabitleştirmek değil midir? Bu düzenin “hep-kriz”, “mevcut emperyal toplumsal kurumların kriz içindeki yapılarından ötürü, akışkan özneler üretme ve bozma süreci” (s. 211.) olduğunu söylemek yazarların üstesinden gelemedikleri bir çelişkileri olarak görünüyor. İmparatorluk yeni bir düzen midir, yoksa bir “geçiş düzeni” midir? Bu belirsizdir.

Bu çelişki ve belirsizlikler temelde yöntem sorunundan kaynaklanmaktadır. Dile getirdikleri krizi, temel teorik varsayımları, üretim tarzının nitelik değiştirdiği savına karşın bir üretim tarzının veya daha geniş anlamda bir toplumsal formasyonun bozunum/çözülüş koşulları ya da (imparatorluk düzeni, yeni bir düzen söz konusu olduğuna göre) bir üretim tarzından diğerine –iddiaya göre– “geçiş” şartları çerçevesinde ele almıyorlar. (Üretim, artık “biyo-politik üretim” denen üretim tarzı ile tanımlanmaktadır. Biyo-politik üretim, ekonomik, politik ve kültürel alanların giderek örtüştüğü ve birbir-

lerini sardığı, bizatihi toplumsal hayatın üretimi anlamına gelir).

Hardt ve Negri, akıl yürütme tarzlarını "diyalektik-olmama ve mutlak anlamda içkin olmayı amaçlamış iki yöntemsel yaklaşıma", "eleştirel ve yapısökümcü" ve "kurucu ve etik-politik" yaklaşıma dayandırıyorlar (s. 72). Yapısökümcü yöntemin ne tür "teorik" pratikler çerçevesinde, post-modernist ve post-yapısalcı yazarlar tarafından, özellikle Marksizmle polemik içinde kurulduğunu biliyoruz. Öte yandan, "her tür tarih felsefesinden uzak" dururlar, çünkü "her tür belirlenimci tarihsel gelişme kavrayışını ve sonuçlarını reddederler." (s. 73)

Yazarları post-modern teorilerden, onların yöntemi ve eleştirileri değil, post-modernist yazarların modernden post-moderne geçişin ya da "paradigmatik kopuşun bilincinde olmamaları" ayırır (s.158). Bu "şaşkınlık", onları yeni iktidarın (İmparatorluğun) kucağına iter çünkü. Açık ki post-Marksist bir konumdur bu. Oysa geçiş sürecini kavramak için bir geçiş teorisi gereklidir. Ancak Negri ve Hardt, böyle bir ihtiyaca cevap vermek-sizin, yöntemini ve sınıf mücadelesi teorisi gibi temel önermelerinin geçerliliğini yitirdiğini ima ettikleri halde, Marksizmi ilerlettikleri izlenimini yaratmaktadırlar. Bir geçiş teorisi özdeşlik diyalektiği ile açıklanabilir: *özdeşlikten belirsizliğe ve belirsizlikten özdeşliğe* geçiş anlamında. Burjuva toplumsal formasyon bir bütün olarak özdeşlikten belirsizliğe (çözülme) düşmüştür ve bu çözülme, yazarların da belirttiği gibi, çürümeye de yol açmaktadır. Sorunun felsefi temeli budur. Ve bu anlamda, post-modernizm, köktendincilik, post-kolonyalizm gibi akımlar belirsizliğin ideolojileridir. Bu bakımdan *İmparatorluk*, bu ideolojilerden, "belirsizlikten belirliliğe geçiş" denemesi olmakla ayrılıyor yalnızca!

İMPARATORLUĞUN İMGESİ

İmparatorluk, genel olarak, toplumsal formasyonun değiştiğine işaret ediyor. Üretim tarzının değiştiğini söylüyor. Bu değişimlerin (ki, aslında burada bir dönüşümden söz etmek gerekir) bir ifadesi olarak yeni bir siyasal ekonomik düzeni tanımlıyor. İmparatorluk, "kapitalizmin her bakımdan yenilenmiş örgütlenmesidir." Açıkçası yazarlar, bize göre, kapitalist sistemin krizinden kaçıyorlar. Eğer "İmparatorluk" diye kurulmuş yeni bir egemenlik biçimi sözkonusuysa, bu, kriz bir biçimde aşılmış demektir. Onun "hep kriz" olduğunu söylemek durumu değiştirmiyor. Dolayısıyla, krizin geliştirebileceği devrimci imkanları bugün gözetmemiz gerekmiyor. Bu imkanlar artık imparatorluk düzeni içinde baş gösterecek olası krizlerde ve —doğaldır ki— bizden sonraki kuşaklar tarafından gözetilecek! Çünkü

İmparatorluk imgesinin çağrışımları, tarihteki imparatorluklar hatırlanacak olursa, hiç de onun kısa sürede yıkılabilecek zayıf bir yapı olduğunu kap-samıyor.

İmparatorluk'un yapılarını tanımlayan kavramlardan biri de—yazarların bütün ilişki tipleri için kullandıkları—melezleşme'dir. "Emperyal monarşi"nin öteki (aristokratik ve demokratik) iktidar biçimleriyle melezleşmesi, "üretim ve dağıtım devrelerinin oluşumunda merkezi ve belirleyici bir unsur" olarak melezleşme. (s.328) Yani İmparatorluk bir melez (ya da "post-modern") kuruluş olarak betimlenir. "Disiplinci toplum"dan —onun yapılarının (okul, aile, hastane, hap-pane..) krizde oluşu ve sivil toplumun tükenişi ile birlikte— kontrol toplumuna geçiş... Aslında bütün bunlar burjuva toplumsal formasyonunun her düzeyde süregiden ve derinleşen krizinin kapsamını ve yoğunluğunu anlatır. Ne var ki, yazarlarımız, krizi kavramsallaştıracak felsefi/teorik çerçeveyi bir türlü oluşturamadıklarından —ya da yapısökümcü yöntem buna imkan vermediğinden olsa gerek— dö-ne döne onun çeşitli bağlamlarda farklı tasvirlerine başvururlar. (Bu nedenle, kitabın totolojik karakteri ağır basmaktadır). Böylece imparatorluk kavramı, krizin teorik kavramsallaştırılması gereğini perdeleyen bir illuzyona dönüşür. Bu, "her türlü belirlenimci yaklaşımın" reddinin bir sonucudur aslında. Reddiye, onları katı-determinizme geri döndürür. Tarihsel materyalizmin mekanik yorumcularından tek farkları şudur: Onlar doğrusal-evrimci şemaya uygun olarak, kapitalizmi zorunlu olarak sosyalizmin takip edeceğini söylüyorlardı. Negri ve Hardt ise, araya İmparatorluk'u dahil ediyorlar.

SONUÇ YERİNE

"Küreselleşme" evresini, dünya kapitalist sisteminin sınırı olarak okumak gerekiyor. Çünkü bugün yaşanan kriz, kapitalist sistemdeki konjonktürel güçlükleri değil, bir yapısal bozulmayı ifade ediyorsa, aynı zamanda, olanaklı sistemlere geçiş anlamına da gelmelidir. Bu geçiş, ya tedrici bir çözülme sürecini izleyebilir, ya da görece denetimli bir dönüşüm sürecini. İlki kendiliğinden bir evrilmeyi, ikincisi iradi müdahaleyi içerir. Sosyalizme götürebilecek yol da bu ikincisidir. Tarihte bu iki geçiş tipinin örnekleri var. Batıda, özellikle Roma imparatorluğunun temsil ettiği köleci düzenden feodalizme geçiş, bir çözülme ve çürüme süreci olarak gelişmiştir; tıpkı bugünkü kapitalizm gibi. Ama feodalizmden kapitalizme geçiş, burjuvazinin müdahale ederek denetlediği devrimci bir dönüşüm süreci olmuştur daha çok. Yani evrime müdahale etmiştir burjuvazi." (*Küreselleşme ve Devrim*, Kızıl-cık s. 5, 2002.)

Türbansızlar kim?

Türban kavgası örtüsü altında dünyalık kavgası emekçilerin kavgası değildir. Ama onların kavgası değildir diye de emekçiler o kavgaya seyirci kalacak değiller

Bir türban kavgası var, sürüp gidiyor. Devletin adamları, inadın inat, genç kız çocuklarını, başlarını açmaya yanaşmadıkları için okullarına sokmuyor. Kızlar da, inadın inat, hem başlarını açmıyorlar, hem de okumak için direniyorlar. Bedeli, polis copu! Kızlar kışkırtılıyormuş... Her direnişin üzerine copla yürümeden önce, insanları kimlerin değil de neyin kışkırttığına bakmak gerekmez mi? Hiç kimse hiç bir direnişe kalkışmasın, insanlar herşeye kuzu kuzu uysun, razı gelsin! İstenecek bu. Yarın size de gerekebilir "kışkırtılmak". Hayır, bize gerekmez; biz Atatürkçüyüz! Ha işte, kavganın özü burası.

Kavgayı "barış"a tahvil etmek siyasetin işi olduğundan konu her saat siyasetin dilinde. Siyasetin dediği ne ki? Kızlar inandıkları için örtünmektedirler, onları anlamalı. Ama devletin kurallarını da anlamak gerekir... Bu denklemin çözümsüzlüğü sayesinde Ecevit itimada mazhar olup seçim kazanmış, MHP'li başını açıp Mecliste kalırken, Faziletli türbanını milletvekilliğine tercih ettiği için lanetlenmişti. Değer miydi?

Demek ki değerdi. Başını açıp milletvekilliğini kurtarmanın da, milletvekilliğini bir bez parçasından daha değersiz bulup atmanın da, TBMM'yi sakallı seçilmişlere açık tutup başörtülü seçilmişlere yasaklayarak Başbakan olmanın da "değer" bir yanı ve yeri vardı ki bütün bunlar olabiliyordu.

Toplumsal hayatta uzayıp giden hiç bir kavga yersiz ve gereksiz olamaz. Türban kavgası da anlamlı bir kavgadır. Sürmelidir. Gerçek özünü açığa vuruncaya, örtünün örtüsü kalkıncaya kadar sürmelidir. Sürmesin, bitsin dense de bitmeyeceği için sürmelidir. Bu kavga nedeniyle toplumun analitik dikkatleri din üzerinde yoğunlaştığı için kavganın sürmesinde hayır vardır. Bulanık din/devlet perdesinde laiklik-şeriat çatışması gibi görünen şeyin gerçekte ne dehşetli ve derin bir maddi çıkar kavgası olduğu anlaşıldığında ne "aydınlanma" safsatası iş görecektir, ne de şeriat yaygarası... iş o zaman oluruna çıkacaktır.

Din anlayışındaki farklılıkların kavgasıymış. Yani dinin doğrusu, yanlış varmış... Dinsiz siyaset mi olurmuş diyene karşı çıkıp, "Dini siyasete karıştırmak!" diyen de dini mehaş gösteriyor. "Doğru"yla "yanlış" birbirini götürüyor, geriye din kalıyor. Kavga dine sahip çıkma, onu kullanmada tekel hakkı kavgasıdır. Yani türban dalaşmasının kökü dindedir. Peki dinin özü nedir?

Dinin özü dünyadır. Din kavgası da, dünya kavgası. Lafı hiç dolandırmadan söylemeli: dünya kavgası,

bir yanıyla, dünyalık kavgasıdır. Bu kavga çirkin bir kavgadır. Varoluş kavgasıyla karıştırılmamalıdır. Dünyalık için kavgayı —ne olur ne olmaz— çağrıştırır diye sosyalist sol düşüncenin salt parasal haklar için işçi mücadelesini dışladığı bilinmektedir.

Bu nedenle, kavgaya katılanların çoğu emekçi bile olsa, türban kavgası örtüsü altındaki dünyalık kavgası emekçilerin kavgası değildir. Ama onların kavgası değildir diye de emekçiler ve emek siyaseti o kavgaya seyirci kalacak değillerdir.

Türban kavgasını başlatıp sürdürenler sermaye sahipleridir. Burjuva sınıfın, burjuva sınıf siyasetinin kendi iç kavgasıdır bu. Demokrasiyle, insan haklarıyla, aydınlanma ile bir ilgisi yoktur. Türbanı siyaseten savunanlar emekçilerin sırtından edinilmiş dünyalıklarının büyütmenin siyasetini yapmaktadırlar. Türbanı siyaseten yasaklayanlar bunu onlara yedirmezler. Sermaye birikim iddiasını "laiklik" üzerinden ileri sürmüş, Cumhuriyeti kendine bend etmiş ve hayli yol almış büyükler var (TÜSİAD ve çevresi), bunların devlet ve siyaset düzlemindeki güçleri var. Emekçilerin sırtından edinilmiş dünyalıklarını kimseyle paylaşmazlar. Paylaşacak olsalar da paylaşacak halleri yoktur. Dinci parti ve akımların sermaye alanında etkisiz kılınmaları için siyaset alanında da etkisiz kılınmaları gerektiğinden, medyadaki, sivil toplumdaki, devletteki yandaşları "Cumhuriyet" in her türlü hassasiyetini öne çıkarıp, memlekette şuncacık özgürlüğün de başına çorap örülmesine çanak tutmaktadırlar.

Kavganın görünen yüzünde hiç küçümsemeyecek bir hinlik de var. Her iki taraf da "kadın" üzerinden yürütüyorlar kavgalarını. Biri Cumhuriyetçi kadın tipini sürüyor ileri, öteki geleneksel kadın tipinin "bozulmadan" militanlaşmış olanını. İki tip vuruşturuluyor. Arada güme giden, "tip"lerin sözde temsil ettiği gerçek insanlar. Söz gelimi, üniversite çağına erişmiş başı örtülü genç kadınların eğitim hakkı. Bunun da altında, sapına kadar Cumhuriyetçi hükümetlerin "aydınlanma" uğruna "inkılapçı vaizler" üreterek dini sahiplenme uğruna İmam Hatip okullarını icad etmiş, sonra da kız öğrencilere açarak çoğalıp gitmelerine yol vermiş olmaları yatıyor.

Hasılı, sorun, "aydınlanmacı Cumhuriyet" in sermayeci Cumhuriyet olmasından kaynaklanıyor. Onun için de, kavgada taraf olmayan —taraf olmakla kendilerine hiç bir yarar sağlamayacak olan— emekçilerin ve sol siyasetin bu kavgaya seyirci kalmaması gerekiyor.

Futbol: sokaktan borsaya

Can Kayabal

Boş zamanın toplumsal anlamı, topluma hangi sınıfın egemen olduğu sorusunun yanıtıyla ilişkilidir

Seyirlik gösteri sektörünün, büyük finansal kaynakları cezbedebilen asalak işkollarından biri olarak geç-kapitalist toplumda popüler ilgi konusu olduğu biliniyor. Gösteri sanatlarını sıradanlaştırılmış bir fabrikasyon ve bayağı bir sunum ile pazarlayarak kapitalist sanayinin kitlesel üretim çemberlerini toplumsal hayatın bütününe yaygınlaştıran bu sektör, son yıllarda futbol gibi spor dallarını da gündelik ve özel hayatlar gibi iş alanları arasına kattı. Bu işkollarının rant üretimi, geç-kapitalizmin asallaşmasını ve çürümesinin yeni halkalarını oluşturuyor. Geç kapitalist toplumda, futbol bu nedenle artık bir "spor dalı" değil, bir "endüstri" olarak anılıyor.

Bedensel etkinlik olarak sporun evrimi, toplumsal ilerlemeye karşılık gelen bir dizi aşamada izlenebilir. Üretici güçlerin gelişmesinin kalıcı ve toplumsal olarak mülk edinilebilir bir artı-ürün oluşmasını mümkün kıldığı neolitik devrimden başlayarak, çeşitli savaş ve üretim beceri ve hünerlerinin bir soyutlaması biçiminde gelişen spor etkinlikleri, zamanla kurallı ve yarışmalı, düzenli bir boş-zaman faaliyeti olarak belirdi. Spor öncelikle, emeğin ürettiklerini mülk edinen köle sahipliğinin ve erkek-egemenliğin bir etkinliği idi. İlk çağlarda, kölelerin, esirlerin ve kadınların Olimpiyat oyunlarına seyirci olarak bile alınmadığını biliyoruz. İnsanlık tarihinde devletin ortaya çıkışının spor ile yaşıt olması, her ikisinin köklerinin toplumsal sınıflaşmanın başlangıcında bulunmasıyla ilişkili gözükmektedir.¹

Takım sporlarının gelişmesi, üretici güçlerin ilerlemesinin ve daha ileri bir toplumsal işbölümünün belirtisidir. Henüz büyük ölçüde mülk sahibi azınlığın tekelinde olan boş zamanlar, emeğin üretkenliğindeki artış ve gelişen sınıf mücadeleleri sonucunda daha fazla boş zamana sahip olabilen emekçi sınıfların seyirci olarak kitlesel biçimde spor etkinliklerine yönelmesine elvermiştir. Takım sporlarının sistemli ve ağırlıklı olarak öne çıkması, öte yandan sporcu ve seyirci ayrışmasıyla birlikte sporun kitlesel seyirlik niteliğinin belirginleşmesi, kapitalist kitlesel üretim koşullarında mümkün olmuş, kitleleri seyirci olarak toplayan kapitalist üretim

biçimini kendi bünyesinde yeniden üreten büyük spor tesisleri ve kapitalist işletme modeline göre örgütlenmiş spor kulüpleri oluşmaya başlamıştır. İlk futbol kulüplerinin ve taraftar seyirci gruplarının kapitalist gelişmenin doruğunu temsil eden İngiltere'de maden ve fabrika işletmelerinde ortaya çıkması hiç şaşırtıcı değildir.

Şu halde spor toplumsal sınıflar arası bir mücadele alanıdır. Spor alanlarında bireysellik ile kolektivizm, amatörlük ile profesyonel-

lik, katılımcılık ile seyircilik, seçkinlik ile popülerlik, erkek-egemenliği ile kadın özgürlüğü, savaşçılık ile barışçılık çarpışmaktadır. "Sportif pratikler alanı... sportif pratiklerin meşru tanımını ve sportif etkinliğin meşru işlevini —amatörlüğe karşı profesyonellik, katılımcı spora karşı seyirlik spor, seçkinler sporuna karşı popüler kitle sporu— tekeli bir tarzda tanımlamanın söz konusu olduğu bir mücadele alanıdır; bu alanın kendisi, daha geniş bir mücadele alanının, beden meşruluğunu ve bedenin meşru kullanımını tanımlama mücadelesinin bir parçasıdır."² Spor böylelikle toplumsallaşmayı ilerletir.

Futbol, kapitalizmin bağrındaki üretim ilişkilerinin bir yansıması olarak doğdu ve kurallarının düzenlendiği, şiddet ve yıkıcılık unsurlarının denetlendiği bir ehlileşme süreci boyunca, sokaklarda yaşayan ve kapitalizm için yıkıcı bir potansiyel taşıyan işçi kitlelerin dinamizmini yansıtan özelliklerini yitirdi. Yarışmalı sporların ağır bastığı spor dünyası, yarışmalı bir toplumsal hayata karşılık geliyordu. Geç kapitalist toplumda az sayıda sporcunun diğerleri arasından sıvırılması, şöhret edinmesi, toplumun alt katlarından yukarlara tırmanması ve dönme dolabın çarklarına kapılıp aynı hızla yeniden aşağılara yuvarlanması, kapitalizmin bağrındaki üretim ilişkilerinin evrimini yansıtmayı sürdürdü.

Futbol ve çevresinde oluşan kültür, oyunun kendisine özgü tiyatro benzeri ve kutsallık ritüellerini taşıyan nitelikleriyle, insani varoluşun evrensel ilişkilerini oynayan ve seyredenlere yaşatan bir dünyayı temsil etti. "Umut ve korku, sevinç ve hayal kırıklığı, haz ve acı, savunma ve saldırı, galibiyet ve yenilgi, fizik güç ve şiddetin denetimi

gibi kutupsallıkların dolayımıyla, insani varoluşun evrensel çelişkilerini cisimleştirmekte, ve böylece mimetik ve kathartik bir anlam" kazanmaktaydı.³

20.Yüzyıl boyunca gerçekleşmiş sosyalist sistemde farklı bir spor anlayışı egemen oldu. Spor bedensel ve ruhsal olarak sağlıklı büyümenin, yaşamının ve toplumsallaşmanın bir gereği, gündelik toplumsal hayatın bir parçasıydı. Yaygın ve kitlesel spor olanağı, sosyalist ülkelerin uluslararası yarışmalardaki başarısının temeliydi. Öte yandan, sporla içiçe yaşayan halkın çoğunluğu yarışmalı sporlar kadar yarışmasız spor etkinliklerine de katılıyordu. Doğa yürüyüşleri, dağcılık, bisiklet gezileri, jimnastik gibi spor dallarına ilgi fazlaydı.⁴

POLİTİKA VE FUTBOL

Clausewitz'in savaşa dair iyi bilinen tarifi uyarınca, savaş, politikanın başka araçlarla devamıdır. Bugün spor için bu tarifi genelleştirilebileceğini anlıyoruz. Yarışma ve karşılaşma biçimindeki spor etkinliklerinin düzenlendiği organizasyonların tarih boyunca politik ve toplumsal bir özü bulunuyordu. Antik çağ olimpiyatları, eski Helenik kent devletlerinin birliğini sağlama çabasıyla yakından ilgiliydi. 1936 Berlin olimpiyatlarının Nazizm propagandasına vesile yapılmak istenmesi, İkinci Dünya Savaşı sonrası Olimpiyat ve uluslararası spor yarışmalarının kapitalist ve sosyalist sistemler arası mücadelenin arenasına dönüşmesi, 1972 Münih Olimpiyatlarının Filistin sorunu, 1980 Moskova Olimpiyatlarının Afganistan sorunu etrafında dönmesi, uluslararası futbol karşılaşmalarının uluslararası savaşımların simülasyonu gibi gerçekleşmesi gözlerden kaçmıyor. Türk takımlarının Avrupa maçları, ülke kamuoyunda neredeyse küfar üzerine Osmanlı seferlerinin tekrarı gibi algılanıyor. Albaylar cuntasını işbaşına getiren darbe sonrasında Yunan futbol takımlarının UEFA maçlarından dışlanması üzerine Yunanistan'da yer yerinden oynadığı hatırladadır. Almanya Demokratik Cumhuriyetinin soğuk savaş yıllarında NATO tarafından uygulanan ambargo ve abluka politikasını spor aracılığıyla kırdığı biliniyor.

Salazar'ın Portekiz'i on yıllarca yönetme formülü olarak tarif ettiği "üç F", futbolu, katolik inanç sistemi (Fatima), ve pagan-hristiyan festival geleneği (fiesta) yanısıra bir popüler kitlesel tüketim konusu ve dolayısıyla kitleleri yönetme tekniği olarak nitelendirmektedir. Ülkelerinin futbolda gösterdiği başarılarla yakından ve bizzat ilgilenen,

hatta bu başarıları "yöneten" politik liderler nendense en çok faşist diktatörler arasından çıkmaktadır (Mussolini, Videla). Çöküş yıllarında Roma İmparatorluğu'nu ayakta tutan gladyatör dövüşlerinin de

yoz ve seyirlik şov yanı sıra bundan geri kahr yanı olmadığı bilinir.

Çağımızda sporun kurumlaşma ve evriminin kapitalizmin ekonomik-toplumsal-politik evrimine denk düştüğünün örnekleri çoktur: İlk çokuluslu spor örgütü Uluslararası Olimpiyat Komitesi, Milletler Cemiyeti ile yaşıt, Birleşmiş Milletler'den yarım yüzyıl daha eskidir. Türkiye'de atletizm federasyonunun Cumhuriyet'in kuruluşunu öncelediği unutulmamalıdır.¹ 1920'lerde futbolda bir "Dünya Kupası Projesi" hazırlandığında, bu fikre Avrupa'da en fazla direnç gösteren ülkenin,

sonradan Avrupa Birliği'ne de aynı direnç gösteren İngiltere olması ilginçtir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında savaş ittifakları futbolda devam etti. Galipler ve mağluplar kendi aralarında yarışıyordu. İngiltere, kıta Avrupası takımlarıyla maç yapmaya uzun süre tenezzül etmedi.² Sporda yarışma, lig ve kupa organizasyonlarının kapitalizmin ulusal devletlerinin oluşumu aşamasında ulusal düzeylerde gerçekleşmesi, emperyalizm ve küreselleşme sürecinde ise kıta ve dünya ölçeğinde yapılması, sporun tarihsel kökenleri, devlet ve sınıflar mücadelesiyle yakın ilişkisi bakımından dikkat çekicidir.

Öte yandan futbolun halkı yönetmeye izin veren sıradan bir politik manivela ve toplumdaki sınıf egemenliği biçimini gündelik hayatta yeniden üretmek meşrulaştıran basit bir araç olarak görülmesine itiraz eden kimi yazarlar, futbolun bir popüler kültür biçimi olarak sergilediği daha derin mitik, dinsel, simgesel, sınıfsal, ataerkil, milli, vs. anlamlara işaret etmektedir. Buna göre futbol, "toplumsal ilişkilerin ve bunların dönüşümünün popüler bilinçlerdeki hayali kuruluşuna işaret eder ve boyun eğme/direnç diyalektiğine dayanan bir kültürel mücadele alanı oluşturur".³

FUTBOLDA ŞEYTAN ÜÇGENİ: ŞİRKETLEŞME, ŞİDDET, ŞİKE

Futbol kulüplerinin ilk kuruldukları yıllardan başlayarak maden ocaklarındaki ya da fabrikalardaki kapitalist işletme modelini örnek aldıkları bilinmektedir: Zengin bir patronun kulüp başkanlığı,

fabrika ya da ocakta çalışan işçileri temsil eden ve onların kendileriyle özdeşim kurabileceği yetenekli futbolculardan oluşan bir takım, oyunu seyrederek daha iyi bir hayata ilişkin beklentilerini, öfkelerini, tepkilerini, birikmiş enerji ve gerilimlerini "tüketecek" bir seyirci kitlesi...

Futbolun bağrında geliştiği kapitalizmin geç ve çürümüş aşamasına özgü bir evrim göstermesi, bir spor dalından geniş halk yığınlarının umut ve beklentilerini sömüren bir endüstriye dönüşmesi bu nedenle anlaşılabilir değildir.

Futbolda geç kapitalizme özgü özelleştirme süreci ilerledikçe, spor kulüplerinin kâr amaçlı şirketlere dönüşmesi, savaş ve üretim hünerlerinin barışçıl soyutlanması niteliğindeki sportif etkinliğin şiddet ve yıkıcılık içeren aslına rücu etmesi, bedeni eğitime ve geliştirme özelliklerinin ölçüsü olarak yarışma ve başarmanın yerini parayla satın alınabilen zafer ve maddi kazanç getirilerinin alması kaçınılmazdı. 1980'lerin özelleştirme dalgası, tükanan meta ekonomisi için yeni soluk boruları açmaya iki ayrı koldan girişti: Spor kulüpleri (başlıca futbol) ve kamu hizmetleri (su, enerji, temizlik, sağlık, ulaşım gibi). Futbol kulüpleri, tıpkı kamu hizmeti veren kuruluşlar gibi, hisseleri borsada alınıp satılabilen anonim şirketlere dönüştürüldü. Her iki alanda da, metalaşmaya sınırsız açılımın yol açtığı öncelikler değişimi, zedeleyici ve yıkıcı etkileriyle toplumu sarstı.

Son yıllarda medya ve seyirlik şov endüstrisinin büyük sermayedarları, kara para ve mafya bağlantılarıyla birlikte futbol kulüplerini fethetmeye girişti. İngiltere'de Manchester United kulübü medya baronu Murdoch tarafından ele geçirilmek istendi. İtalya'da Berlusconi-Milan örneği biliniyor. Medya-mafya koalisyonunun bu huruç hareketi, büyük takımlarla sınırlı değil. Türkiye'de Mehmet Ağar-Korkut Eken ikilisinin Galatasaray üzerine düşen gölgesinin bir dudağı yerdeki sıradan faşizme, bir dudağı gökteki perimiliter Susurluk çetesine uzanıyor.

Bugün çoğu spor kulübünde amatör dallar yük ve masraf kapısı olarak görülüyor, bu dallara para ayrılmıyor, bu dallarda spor etkinlikleri teşvik edilmiyor. Futbol dışı spor dallarının medya, reklam ve seyirci desteğini sağlayamaması nedeniyle gerilemesine göz yumuluyor. Kulüpleri şirket gibi gören anlayış, spor dalları arasında eşitsiz gelişmeyi derinleştiriyor. Futbol kulüpleri artık yerel taraftar topluluğu tarafından eskisi kadar sadık biçiminde desteklenmiyor. İnsanların daha kolay yer değiştirebildiği ve iletişim kurabildiği günümüz dünyasında futbol takımları ne top koşturan oyuncular, ne de taraftarları bakımından eskisi kadar yerel kimliklerin taşıyıcısı değil.

Günümüzün profesyonel futbol, yırtıcı ve yıpratıcı bir oyun tarzına dayanmaktadır. Fabrikalardaki çalışma süreçlerinin aynaya vurduğu bu oyun tarzı,

sporcuyla sık sık sakatlanma riskine maruz bırakabilen, doping ile zorlayan, bedensel deformasyonlara uğratan bir yabancılaşmayı temsil etmektedir.

Hem dünyada, hem de Türkiye'de, futbolun ve şiddetin içiçeliğinin örnekleri, saha içinden tribünlere ve sokaklara kadar yayılıyor. Bir zamanlar "İngiliz Hastalığı" olarak anılan ve sosyalist ülkelerde örneklerine rastlanmayan hooliganizm, bugün Avrupa'nın bir çok ülkesinde öntü alınamayan bir problem mertebesine erişmiş durumdadır. Galatasaray ve Roma futbolcuları arasında Roma'da saha içinde başlayan tekmeli yumruklu kavga, İstanbul Taksim meydanında Leeds taraftarı iki İngilizin öldüğü kavga, bu yılki Galatasaray-Fenerbahçe maçında Şükrü Saraçoğlu stadyumunda yaşanan tribün şiddeti, yakın tarihte yaşanmış çarpıcı örnekler... Yıllar önce Kayseri ve Sivas gibi illerin halkını birbirine topluca düşmanlaştıran ve onlarca cana malolan futbol maçları da hala unutulmuş değil. 2002 Dünya Kupası finalleri için Japonya'dan istenen hooligan raporuna, "Bizde hooligan yok", yanıtı veren TC İçişleri Bakanlığı da Türkiye'deki futbola bulaşan şiddetin inkarcısı olarak aslında bu şiddeti akladığını ve gözettiğini resmen itiraf etmiş oluyor.

Futbol çevresinde gelişen şiddet kültürü, özelleşen, dar kafalı şovenizmin ve faşizmin güdümüne giren futbol endüstrisinin bir uzantısı olarak anlaşılabilir. Futbol kulüplerine egemen çevrelerin kendi taraftar çetelerini örgütleyip destekleyerek mafyatik-faşist bağlantılarını besledikleri, eğittikleri ve kullandıkları bilinmektedir. Futbol hooliganizmi, kulüp (ve medya) merkezlerinden yayılan ve taraftar kitlesindeki müsait toplumsal ruh halinden yararlanan bir şiddet salgını biçiminde örgütlenmektedir.

Şikenin futbol endüstrisinde ulaştığı yaygınlık, geç-kapitalist toplumdaki çürümenin göstergelerinden bir başkası olarak dikkat çekiyor. Futbol alanını düzenleyen ulusal ve uluslararası kurum ve organizasyonlar, mafya ve kara para ilişkilerine boğazlarına kadar batmış durumdadır. Spor kulüpleri, hakem komiteleri, federasyonlar, kupa ve lig organizasyonları bir gangsterler şebekesinin yönetimindedir. Futbol endüstrisi, bu özellikleriyle, büyük medya, kumarhane, fuhuş ve narkotik sektörlerine benzer ve içiçe şekillenmiş, maç sonuçlarının satın alındığı, bol bol şiddetin kullanıldığı ve halk yığınlarının sömürüldüğü bir aşamaya varmıştır.

Şirketleşen futbol kulüplerinin geri alınmasına yönelik bir taraftar hareketinin bazı ülkelerde oluşmaya başlaması, kulüpleri ele geçirmek isteyen Murdoch gibi medya patronlarının Manchester United'da olduğu gibi geri püskürtülebilmesi, sınıf mücadelesinin buralara da sirayet etme temayülüne işaret ediyor. Futbol kulüplerinin şirketleşmesine karşı, dernek ve kooperatif gibi taraftar ve futbolcu ağırlıklı seçeneklerin savunulmasının önemi artıyor.

KRİZ VE FUTBOL

Futbol gibi kitlesel ilgi konusu spor dallarının derin ekonomik kriz yıllarında çok gelişmesi, futbol oynayanların ve seyircilerin ilgi ve katılımının artması, o karanlık çöküntü zamanlarında insanların morallerini yüksek tutabilmek için artan ölçüde futbola yönelmeleriyle yakından ilgili gözükmektedir. İşsizliğin gölgesindeki maden ocakları ve fabrikalarda sahada top koşturan futbolcularla özdeşleşen seyirci yığınları bunun ilk göstergesi olmuştur.¹ Şirketlere "akıl veren" Jonas Ridderstrale isimli bir "yönetim gurusu", ilginçtir, Türkiye'nin mevcut ekonomik krizden çıkışı için Dünya Kupası'nı kazanma vizyonuna sahip olmasını önermektedir.² Öte yandan, büyük paraların döndüğü (1999 yılında 92 profesyonel İngiliz futbol kulübünün geliri 1 milyar sterlini, yani yaklaşık 3 katrilyon TL'yi aşırıyordu) bir iş kolu olarak futbol endüstrisi bizzat krizin içindedir. Şirketleşmiş futbol kulüplerinin kâr oranları bütün dünyada düşmekte ve hisse değerleri azalmaktadır.

Kapitalist krizin pençesinde bunalan topluma sosyalizm, bugünkünden daha iyi bir hayatın vazgeçilmez bir unsuru olarak, spor ile iç içe bir yaşam tarzı önermektedir. Sporun ilkokuldan başlayarak örgün eğitim içinde beden eğitimi öğretmenleri tarafından yaptırılması, eğitim sisteminde spor derslerine ayrılan saatlerin çoğaltılması, beden eğitimi öğretmenlerinin sayısının çoğaltılıp yaygınlaştırılması, çocukların süt ihtiyacının devlet tarafından bedelsiz karşılanması, spor hekimliğinin yaygınlaştırılması, hükümetin spor, gençlik ve eğitim hizmetlerine ayırdığı bütçe payının artırılması, amatör spor etkinliklerinin ve yarışmasız sporların desteklenmesi, sosyalist bir programın ana hatları arasındadır.

Kapitalizmin boyunduruğundan kurtulma mücadelesinde, işçilerin zamanını özgürleştirilmesine yönelik talep ve politikalarının ağırlığının, 19. Yüzyıl sonlarında 8 saatlik iş günü için verilen mücadelelerden 20. Yüzyıl sonlarında 35 saatlik iş haftası için verilen mücadelelere kadar toplumsal gündemde kendisini her zaman güçlü biçimde hissettirdiği iyi bilinir. Bugün daha iyi bir hayat için verilen mücadelede, işçilerin iş sırasında tüketilen işgücünün yeniden üretimi için toplumsal bakımdan gerekli çalışma zamanını azaltmaya elveren emek üretkenliği artışının sonuçlarından yararlanma yönünde "çalışma saatlerinin azaltılması" talebini yükseltmelerinin yanısıra, çalışma saatlerinden artakalan boş zamanlarını spor, sanat ve eğitim gibi insani niteliklerin geliştirilmesine ayırmalarının önemi artmaktadır. Günümüzde sınıf mücadelesi, çalışma saatlerinin ve sömürü oranının belirlenmesi üzerinden yürütülen bir mücadele olmakla kalmıyor, aynı zamanda çalışma saatlerinden artakalan boş

zamanlara hangi sınıfın ne ölçüde hükmedeceğinin kararlaştırılması da önem kazanıyor. İşgücünün yeniden üretildiği artı-zamanın metalaşmış seyirlik spor gösterileri ve ilişkili başka meta ve hizmetlerin satışıyla kazanç sağlaması, sadece yeni bir sömürü kapısını açmakla kalmıyor, böylelikle ve aynı zamanda "üretimin hükümlerini, çalışma ve tüketimi kendi tutucu çıkarlarıyla uyumlu değerlerle doldurmaya" fırsat bulabiliyorlar.¹⁰ Boş zamanın toplumsal anlamı, böylelikle topluma hangi sınıfın egemen olduğu sorusunun yanıtıyla ilişkilenebilir, boş zamana hükmeden sınıfın kültür ve değerleri kapitalist toplumun karşıt sınıfları arasındaki mücadeledenin gerçekleştiği ortamı yaratmaktadır. Bir boş zaman etkinliği olarak bugünkü futbol endüstrisi, çok yakın ilişkide olduğu medya ve diğer seyirlik şov endüstrisi dalları ile birlikte, bu ortamın yaratılmasına yaptığı katkı nedeniyle, nasıl dolaysız olarak burjuvazinin egemenliğini yeniden üretmeye dönük politik bir anlam taşıyorsa, sosyalist bir siyasal programın daha iyi bir hayat için işçilerin ve toplumun önüne koyduğu hedefler arasında spor dahil insani niteliklerin geliştirilmesinin toplumsal bakımdan talep edilmesi, desteklenmesi ve güvenceye alınmasının yer alması da, işçi sınıfının egemenliğini sağlamaya yönelik politik bir içerik taşımaktadır.

(1) Fişek, K., Devlet, Boş Zaman, Spor, *Bilim Sanat*, 18: 4-7, 1982.

(2) Bourdieu, P., Sport and Social Class, *Social Science Information*, (17) 6, 1978.

(3) Erdoğan, N., Popüler Futbol Kültürü ve Milliyetçilik, *Birikim*, 49: 26-33, 1993.

(4) Lök, V., Halk Koşulları, *Bilim Sanat*, 18: 20-21, 1982.

(5) Michie, J., Football for the Fans, *Red Pepper*, No:80: 22, 2001.

(6) Çupı, İ., Çehov'un Vişne Bahçesinden Futbol Stadlarına, *Bilim Sanat*, 18: 13, 1982.

(7) Marsh, P., Fox, K., Carnibella, G., McCann, J. and Marsh, J. Football Violence and Hooliganism in Europe, Report of the Amsterdam Group, 1996.

(8) *Hürriyet*, 14.05.2002, 12.

(9) Acun, E., Çocuk ve Spor, *Bilim Sanat*, 18: 17, 1982.

(10) Arın, Ş., Boş Zamanın Toplumsal Anlamı Üzerine Notlar, *Birikim*, 43:29-41, 1992.

KESK "1." Olağan Genel Kurulu izlenimleri...

Zübeyde Tüfekçi-Atay

"Başka bir dünya, başka bir Türkiye, salt toplumsal muhalefeti hedeflemekle yetinen bir anlayışla gerçekleştirilemez. Başka bir dünya, başka bir Türkiye'nin kurulması ile başlayacaktır"

4 688 sayılı yasa sonrası KESK, 4. Olağan Genel Kurulu'nu "1. Olağan Genel Kurul" adı altında 4-5-6-7 Nisan tarihlerinde gerçekleştirdi. Grevsiz-toplu sözleşmesiz yasayla birlikte yeni bir döneme adım atıldı. Genel Kurul'da delegeler eleştirilerini, önerilerini dile getirdiler. Kurul seçimleri ise önceden bir yerlerde yapılmıştı, sonuç belliydi: 3-2-1-1. KESK içindeki gruplar delege sayıları oranında uzlaşmalarla, pazarlıklarla, tavizlerle yönetimi paylaştılar. Kimilerine göre seçim temsil açısından demokratikti. Siyasi partilerin uzantıları olan gruplar üzerinden yapılan, iş kollarının temsil edilemediği, Eğitim-Sen ağırlıklı yönetim ne kadar demokratik olabilirdi? Yeni dönemde GYK'lar yoktu, onların yerini işlevinin ne olduğu belirsiz, karar alma yetkisi olmayan danışma kurulları aldı. Sonuçta Konfederasyon'un yönetimi yedi profesyonel yöneticiye bırakılmış oldu.

AB- EMEĞİN AVRUPASI -ETUC- MEGA PROJE

Genel Kurula konuk olarak gelen ICFTU ve ETUC temsilcilerinin konuşmaları tepkilere neden oldu. Şöyle özetlenebilir: "Uluslararası sendikaların temsilcileri ile ortak bir dil oluşturamadığımızı gördük. Yaptıkları konuşmalarda sınıf, mücadele, sosyalizm kavramlarını hiç kullanmadılar; tersine, bize neo-liberal yaklaşımlar benimsetmeye çalıştılar. KESK mücadelecilik sendikacılık anlayışında netleşmeli, bu anlayışı uluslararası emek örgütlerinin içinde geliştirmenin yollarını aramalıdır."

Mali kaynağı ETUC aracılığı ile Avrupa Komisyonu'ndan sağlanan, KESK'in içinde bulunduğu üç konfederasyonun ETUC ile birlikte gerçekleştireceği eğitim projesinin amacını KESK uluslararası ilişkiler sekreteri şöyle açıklıyordu: "Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olunmaz. Üyelerimizi bilgilendirmeyi, tartışıkları konu ile ilgili fikir sahibi yapmayı amaçlayan bir projedir." KESK içindeki siyasi bir anlayış, AB'ye uyum konusundaki tavrını emeğin Avrupa'sını yaratma söylemi ile bulanık bir hale getiriyor. Egemen sınıflar kendi kuyularını kazmak için mi milyarlarca parayı işçi sınıfını eğitmek için harcarlar? KESK'i var eden mücadele anlayışı kendini Avrupa sermayesinden beslememişti. Emeğin Avrupası'nı yaratmak, uzlaşmacı Avrupa sendikal hareketi ile uyum içinde olmak olmamalıdır.

"Başka Bir Dünya, Başka Bir Türkiye, mücadele yöntemi olarak da, nihai hedef olarak da salt toplumsal muhalefeti hedefleyen bir anlayışla gerçekleştirilemez. AB üyeliği ile kurulamaz. Başka bir dünya, başka bir Türkiye'nin kurulması ile başlayacaktır," diyordu ODTÜ delegesi. Sonra da, *"Küresel Saldırıya Karşı Küresel Direniş* elbette ki önemli. Peki, İstanbul'un Bakırköy'ündeki bir sendika ile Şişli'deki bir sendikanın, KESK'in Enerji-Yapı Yol-Sen'i ile Eğitim-Sen'in ortak mücadele örgütlenmesini kurmadan nasıl bir küresel direniş örgütleriz? KESK, emek platformu mantığını kendi içinde uygulamalı," diyerek farklı iş kolları arasında kopukluğu vurguluyordu.

ÖZELLEŞTİRME SALDIRILARI

KESK delegelerinin SOS verdikleri bir konuydu özelleştirme politikaları. İzmir'den gelen banka çalışanı delege, "60 bin kamu bankası emekçisi iki yıldır tasfiye sürecinde; bir yıl önce kamu bankalarında 60 bin kamu emekçisi çalışırken bugün bu sayı 43 bine düşmüştür. 17 bin çalışan tasfiye edilmiştir. Bunun bir adı da KESK'in örgütlenme alanında 17 bin kişinin kaybıdır. Şu anda birçok siyasi oluşum, sendika, iş güvencesi yasası çıksın diye bağırırken kamu bankası emekçisinin iş güvencesi elinden alınmaya çalışılıyor. Bu sadece kamu bankası emekçilerinin sorunu değil. Sosyal güvenlik kurumlarının özelleştirilmesi kapıda, Eğitimde, sağlıkta başlayan özelleştirme gittikçe yoğunlaşmakta. KESK bu konuda hiç bir şey yapmamıştır," diyerek İzmirli kamu emekçilerinin mücadelesine çalışma raporunda yer verilmemesini eleştiriyordu. Diğer bir delege, özelleştirme politikaları sonucunda KESK'in giderek daralacağından söz ederek bugünün en acil görevinin yetki almak değil, toplu görüşmeyi toplu sözleşmeye çevirmek değil, özelleştirme karşısında KESK'in programlı planlı çalışma yürütmesi, bunu Emek Platformu'na taşıması olduğunu söylüyordu. "KESK yapılanlar karşısında duramıyor. Bugün burada konuşuyorum ama belki iki yıl sonra enerji sanayi işkolu diye bir şey kalmayacak. Sadece özelleştirmenin tarifi, sadece küreselleşmenin tarifi yetmiyor. Söylediklerimizin arkasında durmamız gerekir."

PROFESYONEL YÖNETİCİLİK

Yönetimi aralarında paylaşan gruplar bu konuda uzlaşmış görünüyordu. Tek tek karşı çıkışlar vardı. "Bu yasanın en büyük tuzaklarından birisi profesyonellik tuzağıdır. Avrupa sendikal hareketine, Türkiye sendikal hareketine baktığımız zaman en büyük zaafiyetlerden biri, sendikal mücadeleyi, sendikal yöneticiliği meslek olarak algılaya yanılgısıdır. Sendika mücadele organıdır, kişilerden bağımsız olarak kendi organizasyonunu, kendi mücadelesini tanımlamak zorundadır. Profesyonel yöneticilik önümüzdeki dönemin en büyük tehlikesidir." Profesyonelliğe karşı önerge bu konu ile ilgili diğer önergelerden kopartılmış olarak Katılımcı Sendikal İnişiyatif delegeleri tarafından verildi. Fakat önerge lehine yapılan konuşmada net bir karşı çıkış yoktu.

Yöneticiler profesyonel olacaktı, ücretleri çalışanların ücretini geçmeyecekti. (Sendikacılık meslek değildir denirken, sadece aynı ücreti almakla bu durum önlenemiliyordu demek ki!) İki dönem üst üste yöneticilik yapanların daha sonraki dönem yönetici olmamasına ilişkin önerge ise reddedildi. Gerçekçe ilginçti: kadroların kolay yetişemeyeceği söyleniyordu. 12 yıllık mücadele demek ki 3-5 kadro ile verilmişti! Soldaki bir hastalık olan "profesyonel devrimcilik" 4688 sayılı yasa ile birlikte KESK'e bulaşmış oluyordu.

KADIN KOTASI ÖNERGESİ

KESK toplam organlarının %30'unun kadınlardan oluşması için verilen önerge kavga gürültü arasında oy çokluğu ile kabul edildi. Bu şu demekti: MYK'da kadın olmayabilir; %30, denetleme ve disiplin kurulu ile tamamlanabilir... Ve sonuçta yedi kişilik MYK'da sadece Kadın Sekreteri kadındı! KESK yönetimi gruplar tarafından önceden belirlenmişti. Üç kişi ile temsil edilen grup, bir kadını yö-

netime getiriyordu; iki kişi ile temsil edilen Yurtsever hareket anlaşılan kadınları "kadro" olarak görmediğinden, iki adamla temsil edilmeyi uygun görmüştü. Önergenin lehinde ve aleyhinde konuşan kadınlar da, "Feminizm demiyoruz, ayrı örgütlenme demiyoruz, sosyalizm ile bu sorunları çözeriz" noktasında onlardan çok da ayrı düşmüyorlardı.

Sistemin iç içe geçmiş bir çok ezme-ezilme ilişkisini içinde barındıran bir sistem olduğu, sınıfsal ezilmişlik yanında cins olarak ezilmişliğin varolduğu görmezlikten geliniyor. Bu alanda verilecek mücadelenin ezenlerle birlikte verilmeyeceği, cinsel ezilmişliğin sınıfsal ezilmişliği kesen bir yanı olduğu görülüyor. Bütün kadınlar, bütün erkekler tarafından

eziliyor. Bu gerçeği, erkeklerin işçi-emekçi, sosyalist olmaları değiştirmiyor. Bu nedenle kadın kuruluş mücadelesi kadınların sınıfsal örgütlerden, karma örgütlerden ayrı örgütlenmesi ile verilebilir. Kadınlar bağımsız örgütlerini yaratmak durumunda dırlar. Bağımsız örgütlülüklerini gerçekleştirdikleri oranda, karma örgütlerde varolabileceklerdir.

Kamu çalışanlarının yarısını kadınlar oluşturuyorsa, buna karşılık yönetim organlarında kadınların oranı %18 ise, Genel Kurul delegasyonu %10 kadından oluşuyorsa, kota uygulamasına da, kadın sekreterliğine de ihtiyaç vardır. Kadın sekreterliğinin görevleri belirlenmiştir. Bu sekreterliğin kaldırılmasını isteyen kadınları anlamak çok zor. Kadın sekreterliğini, kota ile yönetimde olmayı aşağılamak kadınlar olarak yaşadığımız gerçekliği görmemektir. Kadın sekreterliği işlevlerini yerine getirmiyor diye eleştirilebilir, kadınların yönetimlerde sadece kadın sekreterlikleri içine sıkıştırıldığı söylenebilir; bunun karşılığı kadın sekreterliklerinin kaldırılması olmamalıdır. Kadın sekreterlikleri bir kazanımdır. Önümüzdeki dönemde yönetim organlarında kota uygulamasını yaşama geçirmek kamu çalışanı kadınların ve kadın sekreterliklerinin görevi olmalı.

GENEL KURUL SONRASI SÜREÇ

Kesk'e bağlı sendikaların Genel Kurul sonrası üzerinde yoğunlaştıkları sorun, üye sayılarını arttırmak oldu. Mayıs sonuna kadar sürecek bu çalışma sonucunda, üye sayılarına göre hangi iş kolunda hangi sendikanın yetki alacağı Temmuz ayında belirlenmiş olacak. 15 Ağustosta toplu görüşme süreci başlayacak. Kamu çalışanları bu süreçte toplu görüşmeyi toplu sözleşmeye dönüştürme kararlılığı içindeler. Eylül ayında, bir uzlaşmaya varılıp varılmayacağı anlaşılacak. Taleplerin yerine gelmediği durumda ne olacağı ise bugün için belirsiz. Ne var ki kamu çalışanları, hak aramanın adının GREV olduğunun bilincindeler.

Venezuela'da sınıf savaşları

Zeki Yavuz

ABD yönetiminin dışişleri bakan yardımcısı darbe günü Carmona'ya taktik veriyor, Karakas elçisi başkanlık sarayında Carmona ile kucaklaşıyor, o sırada Karibik'te manevra yapan ABD donanması, Küba gibi Chavez dostu elçiliklerin haberleşmelerini bozmaya yardımcı oluyordu

Venezuela'da 12 Nisan darbesi ve 48 saat içinde Başkan Chavez'in "yeni-den doğuşun yeniden doğuşu" dediği dönüşü ya da kimine göre oğul Bush'un ilk "domuzlar körfezi," tüm dünyada ve Türkiye'de yankı buldu. Darbe ve öncesi, tarihin bir tekrarı, geride kalan Yüzyılın bir gölgesiydi sanki. Şili'de 1973 faşist askeri darbe öncesini yaşayan James Petras'a göre, "Kullanılan taktikler Şili'dekine çok benziyor... Bir kargaşa hissi uyandırmak için si-viller kullanıldı, Chavez 'diktatör' gibi gösterildi, sonra da ordu ülkenin bekası için darbeye kışkırtıldı."

Aslında darbe kimse için sürpriz olmadı. Venezuela dünyanın dördüncü büyük petrol ihracatçısı, Batı yarımkürenin en büyük petrol rezervine sahip ve 24,5 milyonluk nüfusunun %80'i yoksulluk içinde yaşayan bir Latin Amerika ülkesi. Nüfusun %1'i ekilebilir toprakların %60'ını elinde tutuyor. İhracat gelirlerinin %80'i, devlet gelirlerinin %40'ı petrolden. Petrol üretimi devlet şirketi PDVSA'nın elinde. Ülke kaynakları 1920'lerden beri açık dikta (Gomez, Perez Jimenez) ya da (özellikle 1970'lerin yüksek petrol fiyatları sırasında) yolsuzluklara gömülmüş demokrasi dönemlerinde Chavez'in "yoz oligarşi" dediği bir elitçe paylaşılıyor. Bolluk içinde yokluk çeken halkın 1958'den beri süren iki partili (AD ve COPEI) düzene tepkisi, 1989'da IMF'nin dayattığı tasarruf önlemlerine karşı yüzlerce insanın öldüğü ayaklanma, 1992'de başını yarbay Chavez'in çektiği genç subayların darbe teşebbüsü ve geleneksel partilerin oy kaybıyla su yüzüne çıkıyordu. He-

le 1998'de Chavez'in sistem karşıtı ve halkçı bir söylemle, geniş kesimlerin desteğini alarak Başkan seçilmesi petrol gereksiniminin %15'ini buradan karşılayan ABD yönetimiyle ülkedeki hakim sınıfların huzurunu iyice kaçırdı.

Chavez hızla kırk yıllık köhne-miş siyasi yapıyı dağıtmaya girişip bağımsızlık kahramanı Simon Bolivar'a atfen "Bolivar Devrimi" dediği süreci başlattı: İçeride, hepsi seçimler ve referandumlarla tes-cilli bir kurucu meclis,

PDVSA'nın özelleşmesini yasaklayan, grev hakkını güvence altına alan ilerici bir anayasa, ardından bileşiminde kendine çoğunluk sağladığı yeni Ulusal Meclis, 2006'ya kadar yeni başkanlık dönemi, asgari ücret ve memur maaşlarında istikrarlı artış, gecekondu-lara tapu, okullara bir milyon ek öğrenci, daha fazla sağlık harcaması... Dışarıda, Küba'ya uygun fiyatla petrol verip Castro'yla yakın ilişki kuran, Kolombiya'daki gerillalara karşı operasyonlara izin vermeyen, Amerikan serbest ticaret bölgesine katılmayan, Irak ve Libya'yı ziyaret ederek OPEC'in bağımsızlığını savunan, ABD'nin "terörle savaş"ını eleştiren bir politika...

Ülkede dönüm noktası denilecek gelişmeler geçen yılın sonunda hız kazandı, Chavez hükümeti Kasım'da büyük arazileri kamulaştır-mayı ve devletin petrol gelirlerini arttırmayı öngören, sermaye ve toprak sahiplerini doğ-rudan hedef alan kırktan fazla yasa çıkardı. İşveren örgütü Fedecamaras'ın başkanı Pedro Carmona yasaları "modern Venezuela tarihindeki en kapsamlı özel mülkiyete el koyma" eylemi olarak adlandırdı ve 10 Aralıkta genel iş bırakma eylemi yaptı. PDVSA ile iyi

ücretli işyerlerinde örgütlü, eski AD iktidarlarıyla özdeşleşmiş CTV sendikası da kırk yıldır ilk defa işverenlerin eylemini destekledi (CTV, Küba'ya petrol ihracatına ilk karşı çıkanlardandı; Aralık 2000'de referandumda sendika liderlerinin doğrudan seçilmesi sağlanmış, ancak CTV liderleri yeni se-

çimleri şaibeye kazanmıştı). Chavez ise geri lemedi, bankaları kredilerinin en az %15'ini küçük çiftçilere vermelerini şart koşan yeni yasalara uymaya çağırarak, karşı çıkan bankayı kamulaştıracaklarını, sahibini de hapse atacağını söyledi. Şubat ayında hükümet, düşen petrol fiyatları ve dış kaynak ihtiyacı sonucu ülke parası bolivari dolar karşısında dalgalanmaya bıraktı ve Chavez "spekülatörlere karşı savaş" ilan etse de üçte bir oranında değer kaybı ile enflasyon artışını sineye çekmek zorunda kaldı.

Başka önemli gelişmeler Venezuela'nın petrol sağlayanlar arasında birincilikten üçüncülüğe düştüğü ABD cephesindeydi: Eski donanma istihbaratçısı Wayne Madsen'in dediğine göre ABD geçen yıl Chavez'i düşürmeyi gündemine aldı (*Guardian*, 29 Nisan). Başkent Karakas'taki ABD elçiliğinde şimdi askeri ataşe yardımcısı olan James Roger Haziranda gelmiş, bazı narkotik büro ajanlarıyla ortamı hazırlamaya başlamıştı. ABD Kongre'sinin Reagan döneminde kurulan bağış kurumu (National Endowment for Democracy; Nikaragua'da Sandinist devrime karşı da kampanya düzenlemişti) Chavez karşıtlarına yüz binlerce dolar gönderdi. AFL-CIO soğuk savaş dönemi misyonerliğini anımsatarak Şubat ayında NED ile CTV liderlerini Washington'da ağırlarken bir katılımcı darbenin görüldüğünü söyleyecekti. Darbeye karışacak ordu komutanı Vazquez ve General Ramirez zaten kötü şöhretli School of Americas'tan mezundu. Geçen Kasım'da Ulusal Güvenlik Kurumu, Pentagon ve Dışişleri iki gün boyunca Venezuela politikasını görüştüler. İran, Şili gibi operasyonlarda da böyle oturumlar yapılmıştı.

Chavez'in Şubat ayında PDVSA'nın başına

solcu bir iktisatçıyı geçirip, beş yeni yönetim kurulu üyesi ataması ipleri iyice gerdi. Sokaklar artık gösteri yapan, çatışan Fedecamaras-CTV ittifakı ve Chavez yanlılarıyla doldu. Nisan başında CTV, eski PDVSA yöneticilerinin geri getirilmesi için iş yavaşlatmaya başladı. CTV lideri

Carlos Ortega ve Carmona, katolik kilisesi, devlet kanalı dışında sermayenin elindeki medya ve ayrıntısı halen karanlık dış destekle düğmeye bastı ve 9 Nisanda genel grev ilan etti. Petrol üretimi yarıya düştü. Ancak İngiliz *Independent*'a göre, "Karakas'ın merkezinde ve genelde Doğudan daha fakir olan Batı bölgelerinde işler normaldi, grev etkili olmadı.. trafik yoğun, çoğu dükkan açıktı." İşgücünün %40'ını barındıran kamu ve kayıt dışı sektörler iş başındaydı. Bunun üzerine karşı-devrimci ittifak 11 Nisan'da bir gösteri düzenledi ve güzergahta olmamasına karşın Miraflores'e, yani Başkanlık Sarayı'na ve orada toplanmış Chavez yanlılarının üzerine yürüdü. Kargaşada, sonradan kesinlik kazandığı gibi, keskin nişancılar çatılardan ateş açtı, çoğu Chavez yanlısı onlarca gösterici öldü, yüzlercesi yaralandı. Muhalif Karakas valisi Pena'ya bağlı polis biri Amerikalı, diğeri El Salvador'lu iki silahlı yabancı yakaladı, ancak bir daha bunlardan haber alınamadı. Gerisi malum: olayları bahane eden bazı subaylar 12 Nisan sabahı Chavez'i tutuklayarak işveren lideri Carmona'yı başkan ilan ettiler. (Halbuki CTV lideri Ortega da ne hayaller kurmuştu!) Ulusal Meclis feshedildi, anayasa ile son ekonomik yasalar iptal edildi, yüksek mahkeme üyeleri görevden alındı, Chavez yanlıları için Şili'deki gibi bir süre avı başladı. Bir PDVSA yöneticisi aynı gün "Küba'ya tek bir varil petrol yok" diyordu. Kör parmağım gözüne ABD dışişleri bakan yardımcısı Otto Reich darbe günü Carmona'ya taktik veriyor, ABD Karakas elçisi Shapiro, Miraflores'te Carmona'yla kucaklaşıyor (Chavez yanlısı askerler muhafızlardan bilgi alıyordu), askeri ataşeler Roger ve McCammon gece Tiuna kışlasında (Chavez'in ilk durağı) subaylarla

görüşüyor, o sırada Karibik'te manevra yapan ABD donanması Küba gibi dost elçiliklerin haberleşmesini bozmaya yardım ediyordu.

Darbe ABD dışında pek sempatiyle karşılanmadı. Rio grubu (19 Latin ülkesi) anayasal düzenin kesintiye uğramasını istemezken, Meksika, Kosta Rika, Arjantin ve Paraguay darbeyi kınadı. Karakas'ta ise başta Chavez'in mahalle örgütlenmesi olarak başlattığı "Bolívar çemberleri" (circuitos bolivarianos), yoksul halk ve sol örgütler sokaklara döküldü, Miraflores'e yürüdü. Orduda da bölünme ortaya çıkmıştı. Genç subay ve askerler arasında Chavez yanlılarının ağır basmasıyla iktidar döndü. Darbe öncesi gösterilerde sürekli yayın yapan, hükümetin açıklamalarına yer vermeyen, Chavez'den bir türlü alınamayan "istifa"sı hakkında askerlerin isteğiyle yayın yapan medya, Başkanlık Sarayı'nın düşmesinden itibaren haberleri kesti, Amerikan filmleriyle doğa belgeselleri göstermeye başladı. 13 Nisan sabahı Chavez tutulduğu adadan döndükten sonra bir gün hiç yayın yapmadı, hatta CNN şubesi Globovision'un patronu Atlanta'yı arayarak CNN İspanyolca yayınına etkilemeye kalktı. Uydulardan akan haberler halk arasında yayılmıştı bile. Chavezcilere "medya darbesi" dedirten bu tutumun arkasında Carmona'yı darbe sırasında ofisinde ağırlayan, sonra topluca Miraflores'de darbecilerle görüşen baba Bush'un balık avı arkadaşı Cisneros gibi medya patronları vardı.

Darbenin yoksul halkın ve yurtsever askerlerin zaferiyle sona ermesinin ardından Carmona ve bir çok subay göz altına alındıysa da, Chavez intikamcı olmayacağını açıkladı. Kabinetinde değişiklikler yaptı, PDVSA'nın başına OPEC genel sekreteri Ali Rodríguez'i getirdi, ulusal birliği sağlamak için bir diyalog komitesi oluşturdu. Öte yandan 1 Mayıs'ta asgari ücreti %20 arttırdı, işten çıkarmaları 60 gün durdurdu. Öte yandan CTV lideri Ortega bir hafta saklandıktan sonra ortaya çıktı, muhalefetle birlikte eleştirilerini sürdürüyor, AD Chavez'i tanımıyor.

Şimdi tüm sol güçler bir noktada birleşiyor: iktidar mücadelesi noktalanmadı, karşı-devrim toparlanıyor, devrimci güçlerin örgütlü olması gerekiyor. Bolívar çemberleri, CTV'ye alter-

natif kurulan sendikalar gibi atılmış adımlar var. Aslında sol köklü geleneklere sahip. Ülkenin en eski partisi olan Venezuela Komünist Partisi 1960'lara kadar hatırı sayılır bir güçtü (kimi ABD kaynakları Chavez'i VKP'nin ordu içindeki etkinliğine bağlıyor); 1960'larda silahlı mücadeleye girişti, 1968'de Çekoslovakya olaylarının ardından bölündü. Ayrılan MAS hareketi sonraları belli bir güce ulaşırken Komünistler seçimlerde %5 barajının altında kaldı. Ancak Venezuela halkının tarihi, diktatörlüklere karşı genel grev ve yurtsever askerlerin direnişleriyle dolu (Perez diktasına karşı uçaklar 1958'de Karakas'ta bombalamıştı). VKP, olaylar sonrası açıklamasında devrimci güçlerin koordinasyonu politik komutanın, yurtsever askerlerle sivillerin birliğinin güçlendirilmesini, demokratik ve halkçı devrimin derinleştirilmesi için anayasaya, toprak reformuna sahip çıkılmasını, halkı harekete geçirerek Mecliste baskı oluşturulmasını, petrol şirketinin ülkenin egemen gelişiminin hizmetine sokulmasını, darbecilerin ve halka karşı cinayet işleyenlerin cezalandırılmasını, ABD elçisinin istenmeyen adam ilan edilmesini, devlet kurumlarının yolsuzluktan arındırılmasını, halk katılımının, yerel iktidar oluşumlarının güçlendirilmesi ve Bolívar çemberlerinin konsolide edilmesini, vb. önerdi.

Venezuela'nın bu tarihi dönemecinde, geçen Aralık ayında Ulusal Mecliste yasalarla ilgili Chavez'in söyledikleri hatırlanmaya değer: "Buradan dönüş yok. Anayasaya uymamaları için cesedimi çiğnemeleri gerekir. Bu devrim barışçıldır, öyle de kalmasını isterim. Ama silahsız da değildir. Biz askeriz, birileri muhakeme hatası yaparsa diye silahlı geldik."

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın kendi yapıtlarıyla başbaşa konuştukları

Konur Ertop

"Sanıyorum ki siz, ben yazmadan önce de vardınız."

Fazıl Hüsnü Dağlarca en yaşlı ozanımız, yaşanlar arasında en eski tarihe onun şiiri uzanıyor, kitaplarının sayısı en fazla olan o.

Son olarak 30 cilt içinde derlenen yapıtlarının sayısının 85'e ulaştığı görülüyor. "Dağlarca Çocuklarda" adını verdiği 20 kitaptan oluşan ayrı bir dizi, küçük okurlar için kaleme alınmış. Demek ki onlar bu kitapları kavrayabiliyorlar! Ya yetişkinler?

Onun şiirlerinin önemini, büyüklüğünü sezdiklerini dile getiren pek çok yazar bu şiirde çözemedikleri yanlar bulunduğunu da söylemiştir. Örneğin Orhan Burian, ondan söz ederken, "Herkeslerden başka garip bir dille konuşuyor," der. Ataç onunla ilgili olarak şunları söyler: "Dili alışmadığımız bir dil, ne kitaplardaki dile benziyor, ne de konuştuğumuz dile dayanıyor (...) Doğrusu, hemen anlamıyoruz Bay Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirini, alıştığımız öğelerin kendilerini de, karşıtlarını da bulamadığımız için anlayamıyoruz..." Cemal Süreya, *Çocuk ve Allah, Çakırın Destanı, Taş Devri* kitaplarını konu edinirken, bu ilk dönem şiirlerini şöyle değerlendirir: "Neyin felsefesini yaptığı belli değildir; ama yapının büyüklüğü karşısında ürperirsiniz; besbelli bir şey vardır, iyice bilirsiniz, ama o Fazıl Hüsnü müdür; insanların ortak destanı mıdır, doğanın bir metafiziği midir, iyice anlayamazsınız."

Ozanın *Toprak Ana*'dan başlayarak özellikle 27 Mayıs'tan sonra toplumsal sorunlara öncelik veren yapıtlarında, destanlarında anlaşılmayan noktalar ortadan kalkmıştır.

Şiiri üzerine açıklamalar yapmaktan uzun yıllar kaçınan Dağlarca, 1972 tarihli "Kutluk'un Evindeki Konuşma"da yaşamıyla, şiir anlayışıyla ilgili bilgiler verir.

1980'lerde ise ozanın şiirinde yeniden karmaşık, güç anlaşılır, yer yer anlaşılmasız nitelikler kendini göstermeye başlamıştır. Dil yetisi, dilin sınırları, varlık, zaman gibi felsefe sorunlarına el uzatan bu kitaplar arasında, *Uzaklara Giyinmek/Sığmazlık Gerçeği* (1990), *Dildeki Bilgisayar* (1992), *İmin Yürüyüşü/Biçimlere Soyunmak* (1999) *Ötekinde Olmak* (2000) gibi yapıtlar yer alır.

Bu dönemde ozanın edebiyat çevresinden uzaklaşmış olması dikkat çekicidir. Şiirlerini dergilerde yayınlamaktan vazgeçmiştir. Röportaj istemlerini geri çevirir, sanatıyla ilgili toplantı düzenlenmesine karşı çı-

kar, hattâ kendisi için yazı yazılmasına engel olur. Şu açıklama onundur: "Bir eleştirmen vardı, çok severdi beni; bütün yapıtlarım çıkar çıkmaz, birkaç yerde incelerdi. Öyle yakinken öylesine anlamasızdı ki, kendisi bilmeden, benden söz etmemesini başka arkadaşlar aracılığıyla sağladım."

Eleştirmenlerden, "Çoğu kez, okudukları yapıtı düşünceleriyle değil parmaklarıyla yoklamakta, bir el yordamı eleştirisi gerçekleştirmektedirler," diye yakını.

Bu sırada başka hiçbir sanatçının gerçekleştirmedeği bir işe girişir: *Yapıtlarımla Konuşmalar* başlığını taşıyan 2 ciltlik kitabında toplayacağı açıklamaları hazırlar. Burada yazarın kendi yapıtlarıyla karşılıklı konuştuğunu görürüz. 1 Eylül 1999'dan 31 Ocak 2000'e uzanan sürede düzenlendiği açıklanan 15 oturumda, yapıtlar birer ikiye ortaya çıkıp ozana kendileriyle ilgili sorular yöneltirler. O yapıtın nasıl hazırlandığı, içeriğinin ne olduğu açıklanıp seçilmiş örneklerle yer verilir 2 ciltte.

Ozanın ısrarla üzerinde durduğu birinci nokta, yapıtlarının ilki dışında hepsinin birer bütünlük taşıdığı; ikinci nokta da *Çocuk ve Allah* kitabının, daha sonraki bütün yapıtları için çekirdek oluşturduğudur.

Kitaplarıyla ilgili olarak kimi edebiyat adamlarının değerlendirmelerine, ozanın özel bir önem verdiğini görürüz. Böylece örneğin Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, "Batı Acısı" için şunları söylediğini öğreniriz:

"Aferin sana Dağlarca. Biz, Batı'yı başı eğik karşıladık, Onu eleştirilemez, olduğu gibi kabul edilecek bir uygarlık sandık. İlk kez sen bir gerçeğe dokunuyorsun. Onu eleştiriyorsun. Çok da doğru yapıyorsun."

Sayılar kitabının ozanı, "yazıyla sayı arasındaki evrensel iletişim"den söz eder; "Yazı çizgidir. Çizgi uzunluktur. Uzunluk sayıdır. Uzunluk, çizginin boyutuyla sayı olmuştur, bence," der. Şunu da ekler: "*Dildeki Bilgisayar* yapıtı, sende başlayan aydınlığın somutlaşmasıdır. Evreni dille gören en büyük sayı elle tutulur orda. Sayılarla, kişi yaşamının uçsuz bucaksız ilgisi var."

Çıplak'ı kime yazdığı sorusunu yanıtlamaktan ısrarla kaçınır, ancak yapıtla ilgili şu açıklamaya da yer verir: "Sen büyük bir düğün gecesisin. Sende dem'den beri ova, orman açıklığında, çardaklarda, höyüklerde bin bir biçim evlerde, doğudan batıya dek uzanmış bütün görkemli saraylarda sayısız BİRİ'leri var.

Sayırsız BİRİ'leri sevişirken seni yarat-
tılar. Ben yazıcısı oldum hepsinin."

Çocuk ve Allah kitabının bir romana benzediğini önesüren ozan, şu açıklama-
mayı yapar: "Yapıtın yürüyüşü, kalın
çizgileriyle bir ölümlüyü anlatır. Onun
çocukluğundan başlayan sıcaklığı önce
kendi gövdesini bulmuştur. Sonra yer-
yüzündeki öbür gövdeleri bulmuştur:
ağaç, su, dağ, ova, dizi dizi kışlalar.
Bu gövdeler çoğunluğunda en belirginini
kendi gövdesidir."

İmin Yürüyüşü kitabının adında yer
alan "im" sözcüğünü, Dağlarca, "şair"
anlamında kullandığını belirtir.

İlerleyen sayfalardaki açıklamalardan
şunları öğreniriz: *Üç Şehitler Destanı*, karakışta, Ya-
sıveren'deki kışlada bir haftada yazılmıştır. Ozan bu
yapıtı hazırlarken 83 sayılı "Piyade Mecmuası"nda
Yüzbaşı Celal Malkoç'un incelemesi ile "üstüste ko-
nulanca 75 cm. eden" kaynak kitaplardan yararlanmış-
tır. 1964'te radyoda bu destan okunurken dinledikle-
rine "bir kardeş" yazmak istemiş, "15-20 gün içinde"
Yedi Memetler'i meydana getirmiştir. Babasının Erzu-
rumlu olması, subay çıktığında ilk kez Erzurum'a git-
mesi, orada dinlediği Türkçenin özellikleri *Yurdana*'yı
yazmasına neden olmuştur. *Kubilay Destanı*'nı Yaşar
Nabi'nin istemesiyle "Varlık" dergisi için yazmıştır.
Bağımsızlık Savaşı ciltlerinin kaynakları "Söylev" ile
"Harp Ceridesi"dir.

Daha kitabıyla ilgili olarak şu açıklama yapılmış-
tır: "Daha sözcüğünde, özel yaşamımızın ilişkilerin-
deki doyumsuzluk, evreniçi bildiklerimizdeki doyum-
suzluk, yeryüzü ülkeleri arasındaki sevgi doyumsuz-
luğu, görmek, bilmek, öğrenmek, yapabilmek doyum-
suzlukları; bilincaltımızdaki nice özlem birleşirler (...) *Daha* sözcüğü insanın yaradılıştaki gövdesidir. Yara-
dılışa bile sığmaz."

Bu kitaptaki *Üçüncü Halim* şiirinin neler söylediği
konusunda ozanın açıklaması şöyledir: "Söylemek ist-
tiyorum; insanın yere göğe egemen olmak istediğini,
insandaki varlığın yeryüzüce, yeryüzünce bir yaşa-
ma niceliği taşıdığını. Söylemek istiyorum; içimiz-
deki beni. Yapıt bu kavramın değişik boyutlarıyla
sürüp gitmesini söyler. Sanki *Çakırın Destanı*'na kar-
şıdır. Onun eleştirisidir."

Niçin pek çok çocuk şiiri yazdığını da şöyle açık-
lamaktadır: "Çocuğu olan, sizleri benim kadar çok se-
vemez. O, çocuğunda kendini sever. Ben çocuğum
olmadan seviyorum sizi. Hangisi daha büyük? Nerde
bir çocuk görsem, içimdeki yıllar dibi delik şişeden
akarcasına dökülüp gidiyor, nerelere! Gördüğümün
yaşında oluveriyorum."

Toprak Ana ve Sivasslı Karınca'nın toplumsal ger-
çekleri nasıl yansıttıkları şöyle açıklanmıştır:

"Sen (Toprak Ana) Anadolu'nun bütün umutsuzlu-
ğunu, yıkılmış kalmışlığını, el değmemişliğini anlatır-
sın. Sivasslı karınca, o yıkılmışlığın yeryüzüne duydu-
ğu susuzluğu, yüreklenmesini anlatmak ister."

Kınalı Kuzu Ağdı, bir bakıma *Top-
rak Ana*'nın bir uzantısıdır: "Toprak
Ana'nın kesik sesleri sende yankılanır.
Eller ayaklar daha iri olur sende. Göğ-
sümüzdeki soluk, doğanın sakladığı
seslenmelerle iner yeryüzüne, kalkar
yeryüzünden."

Şu açıklama, toplumsal içerikli
"Karşı-Duvar" dergileriyle ilgilidir:
"Bu türü hem geleneksel toplum şiiri
öğeleriyle, hem vardığım çağdaş öğe-
lerle ördüm, birleştirdim. Toplumun iki
ucunu ortak dizelerde yaşatmak olana-
ğı buldum. Olayları günü gününe gör-
mek, yazmak alışkanlığına eriştim."

Asu kitabında yeni bir zaman kuramı geliştirdiğini
önesüren ozanın bu konudaki açıklamaları şunlardır:
"Ben sürezi (zaman) iç içe değirmiler (daire, çem-
ber) olarak düşünüyorum. Belki yüz değirmi vardır iç
içe. Âdem'den bu yana yaşayanların hepsi bu değir-
milerin birindedirler. Hangi gün doğarlarsa doğsunlar
ille de tek değirmide değildirler. Örneğin Aristo,
Atatürk, Karl Marx, Einstein başka başka yıllarda,
günlerde doğmuş olsalar da tek değirmidedirler (...)
Bunun tersi, ulusal dil tadından uzakta olanlar, Ke-
nan Evren, Kabakçı Mustafa, ilk engizisyon papazla-
rı, ya da ellerine geçirdikleri kütüklerle ava çıkan il-
kel insanlar değirmilerin birinde değirmidedirler."

Asu'nun, "ilerde üzerinde uzun uzun durulacak
yapıtı" olduğuna inanan ozan, *Haydi*'ye şöyle sesle-
nir: "İstedim ki, sen bir el yapıtı olasın. İnsanlar uya-
nır uyanmaz senden üç beş dörtlük okusun; güne
böyle başlasınlar. Yaşamın neresinde olurlarsa olsun-
lar, sağlıklı, sayrı, işsiz, işine giden, erkek, kadın,
çocuk ne durumda olurlarsa olsunlar okuyacakları di-
ze onları yaşama çağırırsın. Yürekli kılsın, dinç kılsın
onları. İsterim bu yapıt yayınevlerinde değil 'eczane-
lerde' satılsın."

Öteki bütün yapıtlarını da aynı sevgiyle kucaklar:
"Sanıyorum ki siz, ben yazmadan önce de vardınız
(...) Hepinize başlarken ayrı ayrı sözlükler doğar içi-
me. Ayrı ayrı gerçek basamakları, ayrı ayrı biçim ya-
pıları, ayrı ayrı sesler, seslenmeler, ayrı ayrı sayı di-
renmeleri başlar bende. İmgelem ayrıntılarını yapı-
tın soyut ya da somut yapısına göre seçmem benden
başlamaz. Sizlerden başlar. Sizler evrensel bilgisaya-
rın bağışladığı 'görmeleme'lerimsiniz. Birbirinizden
öylesine ayrısınız ki, birinizin bir tek dizesini öteki-
nin dizeleriyle değiştiremem."

Şunları da ekler: "Bütün yapıtlarıma yeryüzünün en
büyük sevisiyle bağlıyım. Sanki hepsi kız, hepsi ka-
dın. Yapıtlarımın hepsinde adı konmamış cinsellikler
seziyorum (...) Sizin kızlığını, kadınlığınız yetti ge-
celerime, yetecek gündüzlerime..."

.....

Bu açıklamalar, *Yapıtlarımla Konuşmalar*'ın yalnızca
ilk cildinde yer almaktadır. İki ciltte anlatılanlar ça-
ğımızın büyük bir ozanını okurun daha yakından ta-
nımasını sağlayacaklardır.

Nejat Yavaşoğulları ile görüştük

"Ben hiç umudumu yitirmedim. İyimserliğimi koruyorum. Bu ülkede iyi bir birikim olduğuna inanıyorum."

Bu defaki söyleşide tanınmış bir sanatçı var. Nejat Yavaşoğulları. Bulutsuzluk Özlemi Müzik Grubunun Nejat'ı.

Nejat Yavaşoğulları kimdir dersek nasıl tanıtırınız kendinizi?

Hala doğduğu ve büyüdüğü evde oturma şansına sahip olan bir kişiyim diyebilirim. Anadolu Hisarı'nda doğup büyüdüm. Yetişmemde çok önemli olduğuna inandığım etkileri oldu. Doğal bir liman gibi, benim için Dedem ve babam balıkçıydı.

Son kasetinizde "doğduğum şehir" derken demek ki İstanbul'u kastediyordunuz?

Evet aslında. Ama herkes kendisinden, kendi doğduğu şehirden bir şeyler hatırlasın diye isim vermedim. Herkes kendine bir pay çıkarsın istedim. Tünel civarlarındaydım bir gün ve orada hepsi birer değer olan binalar yalnız ve metruk duruyorlardı. Tamir bekliyor gibi bir hava sezdim. Bu toplumda bu bilinçle aslında çok zor. Bunu da biliyorum ve oradan yola çıkarak yazdım o parçayı.

Peki, müziklerinize döneriz sonra. Doğum tarihiniz nedir?

1950 doğumluyum.

Anadolu Hisarı'na geri dönelim, orada doğdunuz büyüdünüz. Nasıldı, neler yaptınız?

Çocukluğumda çevre bozulmamıştı. Çocukların yapabileceği her şeyi yaptık. Her türlü oyun, eğlence. Top oynadık, ağaçlardan bahçelerden meyve çaldık. Kovboyculuk oynadık.

Kovboyculuk?

Evet, ben hep kızılderili olmak isterdim.

Okul?

İlkokul ve ortaokulu Anadoluhisarı'nda okudum. Sonra Haydarpaşa Lisesi'ne devam ettim, ondan sonra da Mimar Sinan Üniversitesi'nde mimarlık okudum.

Müzik dışında şimdi mimarlık da yapıyorsunuz.

Belki de meslek olarak asıl yaptığım mimarlık denebilir. İyi bir mimar olduğumu düşünüyorum, fakülte yıllarından beri. Ama çok da severek yaptığım söylenemez ya da en azından müzik ka-

dar çok sevdiğimi söyleyemem.

Düşünsenize, siz bir proje yapıyorsunuz, sonra adamın biri geliyor, ben bu kapı kolu yerine başka bir kapı kolu istiyorum diyor. Kapı kollarıyla uğraşmak zorunda kalıyorsun. Bir ara müzik yapmasam mı diye düşünmüştüm, ancak müzik yakayı bırakmıyor. Müzikte kendimi daha iyi hissediyordum. Ama mimarlığı da yapmak zorundaydım. Çünkü bir yerde müzik yapmaya gideceksin, taksi tutman lazım. O parayı müzik kazandırmı-

yordu. Belirli bir standardın altına da inmek istemiyorsun.

Müziğe ne zaman ve nasıl başlamıştınız?

Gitarla tanışıklığım lisede başladı. Sınıfta gitar çalan bir çocuk vardı, bizi etkiledi. Aslında müziğe genel olarak merak ilkokulda başlamıştı. Mandolin filan çalardım.

Neler çalardınız gitarla, ne tür bir müzik?

Tabii ki bizim dönemimizde Beatles, Pink Floyd filan çalardık, daha çok onları dinlerdik. Okul yıllarında amatör gruplarla çalıştım.

Okuldan sonra?

Okuldan sonra da. Çevre çok etkiledi, teşvik ettiler. Bilsak'ta bir konser verdik. O konserden sonra Taksim Sanatevi'nde çalmamız istendi, orda çalmaya başladık. Derken gidip gelenler etkilemeye başladı bizleri.

Kimler mesela?

Ali Poyrazoğlu, Yavuzer Çetinkaya... Kaset yapmam için teşvik ettiler. İlk kaseti çıkardık

"Nejat Yavaşoğulları Bulutsuzluk Özlemi" yazan bir kaset.

Evet, grubun durumu belli değildi. Sürdürür mü yüz acaba, yoksa dağılır mıyız bilemiyorduk. Bu yüzden hem Nejat Yavaşoğulları, hem de Bulutsuzluk Özlemi, ikisini birlikte kullandık o kasette.

Daha sonra Uçtu Uçtu?

Evet ama parçaların bir kısmı önceden vardı zaten. İlk kaset çıktığında ortam gergindi. İlk kez Galatasaray Nöşetel'i elelediğinde insanlar sokağa dökülmüş ve polis hiç bir şey yapmamıştı. Dolayısıyla öyle bir ortamda ilk kasette yer veremediğim parçalara Uçtu Uçtu'da yer vermiştim.

Daha sonra da Güneşimden Kaç var sırada. O kasette iki gitar kullanmıştınız yanılmıyorsam.

Evet. Akın askerdeydi, gelince iki gitar kullandık. O şartlar altında fena değildi.

On iki kişiden söz eden bir parçanız vardı.

O parça ile Reha Muhtar'a haber bile olduk.

Nasıl bir haber!?

Rock müzik yoluyla gençlere Mahir Çayan propagandası yaptığımı iddia etmişti haberinde. Mahir Çayan için yaptığımı düşünüyordum o parçayı.

Halbuki sözlerini iyi dinlemiş olsa neden bahsettiği çok açık.

Evet, sanırım Milliyet'te Reha Muhtar'ı eleştiren bir karşı yazı çıktı yine o sıralarda. O dönem bir çeşit yargısız infazlar dönemi, yaşananlar beni etkilemişti.

Yaptığınız müziğin siyasi içeriği olduğu söylenebilir, aslında her müzik için söylenebilir, sizinki belirli bir bakış açısını yansıtıyor gibi. O bakışı açabilir misiniz?

Geçenlerde bir pogram ilgimi çekti. Dünyanın oluşumu, insanın ortaya çıkışı... Bu evrende aslında çok çok küçük bir zaman dilimini oluşturan insanlığın gelip geçerken kendi bireyselliğini ve kişiliğini yeterince yaşayamadığını, bir sürü engelin olduğunu düşünüp üzüntü duydum. Genelde bir edilgenlik var. İnsanlara bir ortam sunuluyor, o ortamın nesnesi oluyorlar. Oysa özne olmaları gerekiyor. Yani insanlar aslında özgür olmalı. Bu bakış açısı tabii ki şarkılara da yansıyor. Bu bakış açısı belli bir sınıf bilincini de içeriyor.

Müzik türünüz için ne diyorsunuz?

Söyleye söyleye küllendi aslında. Başlangıçta kent ozanınız diyordum. O kadar çok anlatmaya çalıştık ki bunu artık söylemek bile anlamsızlaştı.

Kentin türküsunü yaptığınız söylenebilir mi?

Bir bakıma evet. Ama yine de benimsetmek çok kolay değildi. Bizim evde Türk Sanat müziği, tango filan dinlenirdi genelde. Ben yeni bir şeyler yapmak gerektiğini düşünüyordum. Yaşadıklarım yabancıydı o müzikler, bunları da anlatmak gerekir diye düşündüm. Ama insanlar önce garip karşıladılar "PTT'nin önünde", "Taksim'de" sözlerini. Oysa bizim hayatımızda önemli bir yeri olduğunu düşünüyordum. Bunu birileri anlatmalıydı. Ben de anlattım.

Sizden önce de bazı denemeler vardı diyebilir miyiz? Cem Karaca, Barış Manço gibi...

Evet ama, Barış Manço Moda dışında İstanbul'un

bile bir yerini görmüşlüğü yokken, "Kuyubaşına vardım Zeynebim bekler" diye parça yaptı. Moda'da oturduğu yerden öyle parça yapmak bana biraz tuhaf görünüyor. Hayatın tamamen dışında.

Ziverbey civarlarını kastetmiştir belki, Moda'ya çok uzak sayılmaz

Bence oraya bile gitmemiştir.

Cem Karaca? Bir tamirci çırağı vardı mesela, sizin de Kaportacı parçanız... Ne farkları var?

Cem Karaca'ninki biraz Yeşilçam filmi gibi geliyor bana. Zengin kadın, fakir genç... İşçisin sen, işçi kal! sözleri yine gerçek hayattan uzak gibi. Bence biraz daha sınıf bilinciyle yaklaştığımı düşünüyorum.

Peki, biraz müzikten uzaklaşalım... Sizin bulunduğunuz yerden bakınca dünya ve memleket nasıl görünüyor, bugüne ve geleceğe dair düşünceleriniz nedir?

Ben hiç bir zaman umudumu yitirmedim. Şimdi de öyle. Memlekette olanlar da Osmanlı'nın yaşadıklarına benziyor. 1856'da Osmanlı benzer bir borç çıkmazına girmişti, Duyunu Umumiye bir sürü taviz vermesini istemişti Osmanlı'dan. Şimdi de büyük bir borç yükünün altındayız, şeker yasası, tütün yasası... ülkenin gerçek çıkarlarına ters düşen kararlar dayatılıyor. Buna rağmen bu ülkede aslında iyi bir birikim olduğuna inanıyorum. Yetişmiş ciddi bir insan potansiyeli var. Bir de, Kurtuluş Savaşı deneyimini de önemsemek lazım. Bağımsızlık isteği önemli bence. Ülkenin kaynakları bol. Yolda giderken farklı şehirlerde binlerce zeytin ağacı görüyorsunuz. Fabrikalar görüyorsunuz. Çukurova yemyeşil mesela, madenler, deniz, doğal kaynaklar bol ve böyle olunca bu memleketi seven ve bu güzellikleri algılayan alternatiflerin ortaya çıkacağına güveniyorum. Ama öte yanda da televizyonun başında oturan, televole ile yetinen, arabesk kültüre sahip, işsiz, kendilerine sunulan dışında hiç birşey aramayan bir kitle olduğu da bir gerçek. Ama ben iyimserliğimi koruyorum.

Müzik ortamı?

Ülkenin durumu neyse müziğin durumu da o. Birbirinden ayrı değil.

Peki, sanırım söyleşinin sonuna geldik. Sizin şu da sorulsaydı dediğiniz bir şey var mı aklınızda?

Hayır yok. Sorular güzeldi.

Peki öyleyse. Teşekkür ederiz, bize zaman ayırdınız. Bu arada iki küçük misafirimiz vardı, onların soruları varsa alalım. Ama gördüğüm kadarıyla onlar kasetlerinin imzalanmasını bekliyorlar. Teşekkür ederiz bize zaman ayırdığınız için.

Beyaz perdede kara derililer

Refik Zerengil

Kaç filmde bir siyahla bir beyazın evliliğine, aşkına ya da hatta öpüştüğüne tanık oldunuz?

Bu yılki Oscar Ödülleri'nin dağılımı bizde ilgi- li çevrelerde memnunkla karşılandı. Yaklaşım daha çok politik açıdandı: Baş rol ödülleri ve yaşam boyu onur ödülü siyahi (Afrikalı-Amerikalı) oyunculara verilmiş, üstelik ödül törenini de bir siyah sunmuştu. Asıl önemlisi, kadın başrol ödülü ilk kez bir siyaha veriliyordu, "Geceye Siyahlar Damgasını Vurmuş"tu. Üstelik tüm bunlar, ABD'nin büyük bir değişim içinde olduğuna bir gösterge sayılmalıydı.

Sinemacıların böyle değerlendirmelerin gelmesi, Oscar ödüllerinin niteliğini ortaya koyuyor. Sanatsal ölçütlerin her zaman belirleyici olmadığını, zaman zaman, belki çoğu zaman siyasal ya da başka etmenlerin asal rol oynayabildiğini gösteriyor. Bense, sanat ödüllerinde başka kriterlere karşıyım. Altın Palmiye'nin 1982'de The Missing (Kayıp) ve Yol arasında paylaşırlması aklıma gelen ilk örnek: Fransa'da uzun bir aradan sonra sol iktidara gelmiştir (1981), Mitterand yönetiminin ilk yılında Şili ve Türk cuntalarına karşı bu ödüller verilmiştir. Costa Garvas'ın Kayıp filminin ödülünün politik ağırlıklı olduğu içerikten belli. Yol'a gelince, o ödül filme bile değil, Yılmaz Güney'e verilmiştir. Cezaevinden film yönetilmez. Bin bir tane ayrıntının büyük önem taşıdığı bu sanatta, sette tek bir sahnesini, pelikülde tek bir karesini görmediğiniz, montaj odasına giremediğiniz bir filmi, eskiz çizmekle, talimat vermekle, yönetmiş olmazsınız. Eğer film Yılmaz Güney'in imzasını değil, gerçek yönetmeni Şerif Gören'in adını taşıysaydı, o ödülü alabilir miydi?

Yalnızca sinemada mı, Nobel Edebiyat Ödülleri'nde de siyasal etmenlerin gözetildiğini çocuk denilecek yaşlarda öğrenmiştik. Ya da, Pablo Neruda'ya daha önce layık görülmeyen ödül, şair 1973 Şili darbesinin ilk günlerinde terk-i hayat ettikten bir ay sonra ölüsüne layık görülmüştü. Böyle bir olay olmasaydı, Neruda'nın yapıtları Nobel'le ödüllendirilmezdi. Öyle hangi ünlü komünist edebiyatçıya (Aragon'a, Nazım'a, Gilyen'e) Nobel verdiler ki, Neruda'ya versinlerdi?

Sidney Poitier, başrol ödülünü almış ilk siyahi Amerikalı. Ondan sonraki en iyi erkek ödülünü alan kara derili 39 yıl sonra Denzel Washington olurken, Poitier'ye onur ödülünü Robert Redford'la paylaştı.

Ama bir çok kimse için asıl şaşırtıcı olan, en iyi kadın oyuncu Oscar'ının Halle Berry'ye gitmesiydi. Daha önce aynı ödüle aday gösterilen Afrikalı-Amerikalı kadın oyuncu Angela Besset ödülü kazanamamıştı, bu yıl Halle Berry kazandı ve "Oscar tarihinde en iyi kadın oyuncu ödülünü alan ilk siyahi akt-

ris" oldu. Berry'nin, Annesi beyaz, babası siyah. "Melez" sözcüğü Batı dillerinde artık kaba sayıldığından, anne ve babası ayrı ırktan olanlara "iki ırklı" diyorlar. Bununla birlikte, Berry, törendeki konuşmasında, "Artık tenimizin rengine göre değil, yeteneğimize göre değerlendirileceğimizi umut ediyorum" diyerek, kendisini siyah derili saydığı için, ödül siyah bir akt-rise gitmiştir.

Berry'nin Monsters's Ball (Türkçe'ye Kesişen Yollar diye çevrildi) filmindeki yorumuyla ödülü hakettiğini söylemek istemiyorum. Ne onun, ne diğer finalistlerin oyunlarını seyrettim. Ama, kimileri Nicole Kidman'ı, kimileri Sissy Spacek'i şanslı görürken, ödülün Berry'ye verileceğinin haftalar öncesinden vurguyla telaffuz edildiğine Internet'te tanık olmuştum. Nedeni de teninin rengiydi ve bunu 11 Eylül 2001 sonrasında ABD'nin artan saldırganlığında dünyaya hoş gösterilmesi amacına bağlayanlar vardı.

Bugüne değin, 74 yılda, 148 başrol Oscar'ından sadece 2'si kara deriliye gitmiş, bir tanesi de iki-ırklıya. Oran, 50'de 1. Siyahların nüfus içindeki oranları ise yaklaşık 5'te 1. Ya da 105 yıllık sinema tarihinde kaç siyahi oyuncu tanırıyorsunuz? Sidney Poitier, Eddie Murphy ve Denzel Washington. Yönetmen-oyuncu Spike Lee. Akşam yemeği saatlerinde yayınlanan aile komedileri çok tuttu diye, bir de siyahi aile dizisi yapılmış, televizyonda da Cosby ünlendi. Böyle bir olguyu, kabataslak bir ırkçılıkla açıklamak zor. Çünkü, ABD'de pahalı spor olan tenis hariç, tüm spor ilahları siyahidir. Müzikte büyük Jazz ustaları, Spirituals solistleri de öyle. Ölümlerinden yıllarca sonra, hala resimleri gençlerin odalarına asılı Bob Marley'ler, Jimmy Hendrix'ler, gençliğin idolları, hatta—derisinin renginden utanan— Micheal Jackson da Afrikalı-Amerikalı'dır.

Ama sinemada durum farklı. Hollywood'da ırkçılık ve beyaz insan önyargısı iki türlü: Biri, senaryolara, ötekisi ise rol dağıtımına (casting) yansıyor. İç Savaş'a ait Ku Klux Klan övgüsü olan The Clansmen romanından Griffith'in filmleştirdiği ünlü Birth of a Nation başta olmak üzere Hollywood filmografisi, toplumdaki kodlanmış ırkçılığın çeşitli türleriyle doludur. Bugün, filmlerde o eski kaba ırkçılığı tabii göremezsiniz, hatta ırkçılık karşıtı bir çok mesaja rastlarsınız. Ama bu, sinemadan ırkçı önyargıların kalktığı anlamına gelmez. Örneğin, kaç filmde bir siyahla bir beyazın evliliğine, aşkına ya da hatta öpüştüğüne tanık oldunuz? Yani, metropol sineması (Avrupa dahil) yumuşamış haliyle bile bu denli ırkçıdır.

Çünkü o sinemanın seyircilerinin -velinimet müşterinin- büyük çoğunluğu beyazdır ve ırkçı önyargılarla doludur.

Sinemada, ırkçı kodların yansıdığı ikinci boyut, casting'dir. Rol dağılımında aslan payı beyazlardır. Siyah oyuncuların başrole tırmanana değin uğradığı ayıklanmada onların yetenek düzeyleri değil, endüstri ileri gelenlerinin casting anlayışı rol oynar. Ve Halle, artık o günlerin sona ereceğini ummakla biraz fazla iyimserdir. Bu bir başlangıç oldu, bile diyemeyiz. Örneğe, Poitier ile Washington arasında tam 39 yıl var.

Hollywood'a liberallerle Yahudiler hakimdirler ve onları zenci düşmanı saymak doğru değildir. Öyleyse, niçin siyahi oyuncuları baş rollere uygun görmeyiz?

Çünkü yaptıkları iş'tir (business), asıl amaç para kazanmaktır, her yapımcı, "Ne kadar yatırılacak, ne kadar kredi kullanılacak ve hangi vadelerde, yüzde kaç faizlerle geri ödenecek, para ne kadar zamanda geri dönecek, ne kadar kâr bırakacak" gibi hesapları yapmak zorundadır. Yani box office (gişe) getirisi hem para, hem süre olarak gözetilmelidir. Böyle olunca da, ortalama sinema seyircisinin tercihleri gündeme gelir. Pazar, başta ABD'dir, Avrupa'dır. Afrika'nın, ya da nüfusu kısmen siyahi olan Brezilya'nın, Küba'nın getirisi azdır. Yani seyirci kitlesi beyazdır.

Beyaz insan ise, beyaz perdede beyaz kahraman görmek ister. Bu yaklaşım, özellikle baş kadın oyuncu için söz konusudur. Beyaz dünyada, dolayısıyla beyaz perdede hakim olan kadın kavramı beyaz kadındır. Bütün film türlerini ve onların kadın yıldızlarını gözünüzün önüne getirin. Melodramları, serüven filmlerini, Western'leri, müzikalleri, komedileri, polisiyeleri, film noir'ları, ilh. Baskın olan kadın tipolojisi beyazdır, narindir, erkeğin himayesine, yardımına, fiziki gücüne, hatta parasına ve toplumsal kudretine muhtaçtır, vb. Baş roldeki kadın güzel kadın olmak zorundadır ve "güzel kadın" ise beyaz kadındır, tercihen sarıdır. Irkçı kod böyledir.

Argoda "maço'luk" dediğimize, uluslararası feminist literatürde "erkek şovenizmi" deniliyor. Ve erkek şovenizmi ile ırkçı şovenizm arasında bir bağlantı olduğu, işte bu "güzel kadın eşittir güzel beyaz kadın" zihniyetinde daha çok açığa çıkıyor. Bu tesbit, siyahlarda erkek egemen zihniyetin olmadığı anlamına gelmiyor, onlarda belki beyaz erkeklerinkinden de fazla maço'luk ve fallokrat'lık vardır, ama ırkçılık denilince, ister istemez hakim olan ırkın şovenizmi ve onun ayırmıcılığı anlaşılır. Bunun somutu da dünyaya beyaz erkek zihniyetinin hakim olmasıdır.

Beyaz kadındaki "güzel kadın yüzü" kavramı da farklı değildir. Siyah erkek de "güzel kadın" konusunda beyazlar gibi koşullanmıştır. Ve nihayet, en acıklısı, siyah kadının da, dişil yüz güzelliğine ve ten rengine genellikle öyle bakmasıdır. Afrika'da genç kızların, hatta orta yaşlı kadınların her gün evlerde, bambu kulübelerde toplanıp vücutlarını birtakım beyazlaştırıcı pomatlarla veya bitkisel bileşimlerle saatlerce ovduklarını gösteren, istatistikler veren, röportajlar içeren belgeler var. Yani ten renginden utanan ne yazık ki sadece Micheal Jackson değil.

Dünyada, her konuda Avrupa-merkezci (Öro-santrik) kültür egemen olacak da, bu konuda koşullandırma ol-

mayacak mı? Ve tabii ki, Avrupa-merkezci (ya da Batı-merkezci) kültür beyaz ırkın kültürüdür.

Yukarıda yazılanlar Hollywood kadar, Avrupa sinemasında da geçerlidir. Avrupa kapitalizmi sömürgecilik sayesinde yükselmişti. Metropollerden

Britanya, Fransa ve kısmen Hollanda'nın tarihinde ayrıca kölecilik vardır. Sömürgeci olmayan ABD' ninse dün kölecilikle ve Kızılderili soykırımıyla ayıplıdır.

O toplumlar, içlerindeki siyahları kolay kolay beyazlara eşit sayabilirler mi?

Orhan Aydın

İkinci Durak

Roman

- Körhasan Köyü ile New York'taki gökdelenin 82. katı arasına sıkışıp kalan insanları...
- Kendisine emredilen serüveni yaşamak istemeyen insanları...
- Günümüz yaşamında varolmanın karmaşıklığını...
- İnsanı, iradesi dışındaki bir hiyerarşinin nasıl yönettiğini...
- Başedilmez gücün karşısında bireyin olanağının ne olduğunu merak ediyorsanız İKİNCİ DURAK'a göz atın.

TÜM KİTAPÇILARDA

Online satış noktaları : www.sistem.com.tr

www.yenisayfa.com

www.idefixe.com

Sosyalist Emek Hareketi Sonuç Bildirgesi

"Maçka İnsiyatifi"nin çağrısıyla 20-21 Nisan 2002 günlerinde İstanbul'da toplanan "yeniden kuruluş" tartışması katılımcıları şu sonuçlara ulaştıklarını duyurur:

1. Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin bir platformu olarak oluşan "Maçka İnsiyatifi", bu partiden ayrılmakla varlık şartlarının son bulduğunu saptayarak kendini lağveder. Kitlesele bir sosyalist emekçi partisinin kurucu öğelerinden biri olacak tarzda yeni bir yürüyüş başlatma kararlılığını ifade eder. Sosyalist hareketin ve işçi hareketinin bu amaçları benimseyen bütün öğelerini sürecin kurucuları olarak eşit koşullarda ortak çalışmaya davet eder.

2. Yeni bir başlangıç anında "Özgürlük ve Dayanışma Partisi deneyimi"nin eleştirel bir muhasebesini, tamamlanması gereken bir görev olarak önüne koyar.

3. Bu başlangıç anında Türkiye'nin ve uluslararası durumun ayırdedici özelliklerini şöylece saptar:

- ABD kapitalizminin küresel bunalımını yöneten güç olarak kurduğu geçici ittifaklara dayanarak askeri ve siyasal üstünlüğünü dünyaya dayatıyor, emperyalizmi meşrulaştırıyor... Küresel kapitalizmin bunalımı bütün insanlığı tehdit ediyor.

- Sermaye ideologlarının topluma bir "ilerleme, uygarlaşma projesi" olarak sunduğu "küresel kapitalizmle tam entegrasyon" süreci, bütün yapısal gelişmelerini tetikleyerek Türkiye'yi tarihinin en ağır bunalımıyla yüz yüze getirdi. Türk sermayesinin stratejik tercihlerinin belirlediği bu süreç Türkiye'nin sınai ve tarımsal gelişmesini durdurarak, dışarıya muazzam değerler aktararak, emekçilerin bütün toplumsal ve iktisadi kazanımlarını bir anda yok ederek, ağır ve katlanılmaz bir yoksullaşma dalgası yaratarak ilerliyor.

- Türkiye kapitalizminin küresel kapitalizmle entegrasyon girişimi, öte yandan, bütün temel siyasal karar merkezlerini Ankara'dan Brüksel ve Washington'a taşıyarak, siyasal temsil, katılım ve denetim mekanizmalarını çürüterek, siyasetin kendisini de işlevsizleştirerek ilerliyor. Toplumsal muhalefetin siyasete müdahale kanalları tıkanıyor.

4. Türkiye sosyalist hareketi ve emek hareketi kapitalizmin krizine onu aşan bir yanıt veremiyor, çünkü kendisi de ağır bir kriz içinde:

- Tüm bileşenlerin toplam etkinliği siyasetin toplumsallaştırılması, ezilen sınıfların siyasal mücadeleye çekilmesi açısından hala 1980 öncesinin çok gerisinde.

- Emekçilerin gündelik mücadeleleri ve tarihsel özelemleri ile sosyalist hareketin gündemi arasındaki daim mesafe süregidiyor.

- Faaliyet toplamı, ezilenlerin, sömürülenlerin yoksulların arayış ve protestolarına aktüel bir siyasal ifade kazandırmak, onların örgütlenmelerine katkıda bulunmak, siyasal bir hegemonya oluşturmak açısından yetersiz. Emekçi kitleler arasında yaygın milliyetçi ve İslamcı siyasetlerle boy ölçüşmek ve sosyal demokrasinin geriletici etkileriyle başa çıkmakta etkisiz.

- Kültür, düşünce ve ideolojiler dünyasında da milliyetçilik, sosyal-demokrasi ve liberalizmin saldırısı altındaki sosyalist hareket "sol-liberal" ve "post-Marksist" bir zemine geri çekilmeye zorlanıyor.

- Bütün bu basınçlar altında sosyalist hareketin hayli yaygın bir kesimi sermayenin hakim küreselleşmeci-milliyetçi atmosferinde egemen sınıflar arasındaki gelişki ve gerilimlerin yedeğinde "ulusal solculuk" ve "küreselleşmeci reformizm" olarak özetleyebileceğimiz bir kümelenmeye sürükleniyor, egemen sınıf bloklarından biri ya da ötekini etkile alanına çekiliyor.

Öte yandan, işçi hareketi, sendika hareketi, gençlik hareketi, kadın hareketi, Kürt hareketi ve "yeni toplumsal hareketler" de yenilenme gereksinimiyle karşı karşıya. Üretim süreçlerinde, uluslararası kapitalizmin "işsel ilerleyişi"nde, dünya siyasal sis-

teminde, bölgesel güç dizilişlerinde "kapitalizmin küreselleşmesi" bağlamında meydana gelen değişiklikler sosyalist siyaset ile toplumsal mücadele dinamikleri arasındaki bağları, toplumsal mücadele dinamiklerinin siyasal düzleme taşımasının sorunlarını karmaşıktırıyor.

Sosyalist hareketin krizine verilebilecek kalıcı ve anlamlı yanıtlar, yalnızca sosyalistler adına verilecek yanıtlar olamaz. Sosyalizm, kimsilikten kurtulup insanlığın 7 bin yıldır süre giden esaretine son verme iddiasını yüklenmedikçe, kendi tarihsel öznesiyle buluşmadıkça, "insanlığın kurtuluşu"nun koşullarının onların kurtuluşunda yattığı işçilerin ve emekçi halkın mücadeleleriyle organik bir birlik oluşturmadıkça bir "maddi güç" haline gelemiyor...

Sosyalist hareketin kendisini, ancak işçilerin, emekçi halkın, kapitalizmle çeşitli düzey ve bağlamlarda çatışma halindeki güç ve hareketlerin toplumsal mücadeleleri içinden geçerek yeniden kurabileceğini bugün daha da açıkça görüyor ve görevlerimizi buradan hareket ederek sıralıyoruz:

- Türkiye sosyalist hareketinin ve işçi hareketinin "yeniden kuruluşu" ve toplumsal yaşamın her alanında radikal bir muhalefetin örgütlenmesi için, toplumsal-ekonomik krize, emeğin hakimiyetini kurmayı amaçlayan, emekçileri aşağıdan yukarıya iktidara taşıyan ve sosyalist kurtuluş programına dayanan bir siyasal yanıt üretmek üzere yola koyulmak.

- Türkiye toplumuna demokrasi standardı olarak dayatılan "Kopenhag Kriterleri"ne karşı işçilerin ve emekçi halkın kendini yönetmesine dayanan bir demokratik seçeneği savunmak. Bu demokratik seçeneğin Kürt halkının talepleri kapsanarak gerçekleştirilmesine özel önem vermek.

- Türkiye burjuvazisinin ve devletinin, emperyalizmin bölgesel jandarması olma yolunda, bölge halklarına karşı yürüttüğü yayılmacı siyasete enternasyonalist bir anlayışla karşı çıkarak bölge halklarıyla anti-emperyalist, anti-sovenist temelde dayanışma ilişkileri geliştirmek; sosyalizm yolunda, dünya çapında diğer sosyalist hareketlerle ve işçi sınıfı mücadeleleriyle enternasyonalist dayanışma içinde olmak.

- Emekçilerin sınıf mücadelesinin sosyalizmi amaçlayan bileşik ve kitlesele bir emekçi partisi eliyle siyasal sonuçlarına ulaştırılması için, bu partinin kurucu öğelerden biri olma kararlılığıyla bugünden başlayarak planlı bir faaliyet içine girmek.

- Emekçilerin partinin inşa sürecinde etkin olmasını garanti altına alacak kanalları açmayı sağlıklı bir inş sürecinin temel güvencelerinden biri olarak görerek, faaliyetinin en çoğunu bu alana yığmak.

- Partiyi, düşünce ve eğilim farklılıklarının meşruluğunu, bu meşruluğa dayanan çoğulculuğu, bu çoğulculuğun ön gerektirdiği bireysel katılımı ve kadınlara lehte ayrımcılığı kapsayan bir yapısal çerçeve içinde gerçekleştirmek. Partiyeye katılımı hiç bir durum ve koşulda parti öncesi grup aidiyetlerinin tanınması üzerinden gerçekleştiremeyeceğini açıkça kayıt altına almak...

- Farklılıkların ifadesine dayanan platform ve eğilim oluşturmamın meşruiyetini tanımak. Buna karşılık, partiye paralel karar mekanizmaları (ve) parti yayınlarına, aynı işlevi gören, aynı kapsam ve bağlamda paralel yayınlar oluşturma yönündeki faaliyetlerin sönümlenmesini hedeflemek...

Böylece:

Kendisini bileşik, çoğulcu, kitlesele bir emek partisinin inşasını amaçlayan öğelerden biri olarak yeniden örgütlemek. Bu girişimin tüzel kişiliğinin ifadesi olan bir partinin kuruluşuna ilişkin formaliteleri en kısa sürede tamamlayarak sonuçlandırmak.

Bu sonuçlarla birlikte toplantıya katılanlar, geri çağırma hakkı baki kalarak, bir Girişim Meclisi'ni hareketimizi adlandırmak, yayın ve diğer faaliyetleri örgütlemekle görevlendirmiş; erişilmiş bulunan ortaklık düzeyi üzerinden hareketimizi siyaseten temsil etmeli yetkili kılmışlardır." —22 Nisan 2002, İstanbul. (özet)

Nazi Mahkemesine "Sizi ben mahkum ediyorum!" demişti

Julius Fucik

1903'te Prag'da doğdu. 10 yaşındayken ailesi Plzen'e (Pilsen) taşındı. Orta okuldayken Slovan adlı bir gazeteyi tek başına çıkardı. Gazetede başkent Viyana'dan gelen resmi duyurulardan dış haberlere, savaş koşullarındaki sosyal ilişkilerden ekme karnelerinin nasıl alınacağına, edebi tefrika ya da tiyatro söyleşilerinden spor röportajlarına kadar okunacak pek çok şey vardı.

1918'de Çekoslovakya'nın bağımsızlığını ilan etmesini coşkuyla karşıladı.

1920'de öğrenimi için Prag'a gitti, orada Sosyal Demokrat Parti'ye girerek, sol kanadında yer aldı; ertesi yıl ayrılarak, Komünist Partisi'ni kuranları izledi. Kültürel ve siyasal yazılar, edebi röportajlar, tiyatro eleştirileri yayınladı. Öğreniminden sonra, bir edebiyat dergisinde çalışırken, Parti'nin kültür faaliyetinde, özellikle Rudo Pravo da aktif görevler aldı.

Edebi, siyasal ve kültürel yazılarının yanı sıra siyasal faaliyeti, grevci işçiler arasındaki çalışmaları nedeniyle Çek gizli polisince fişlendi, göz altına alındı, tutuklandı ve hayatı her devrimci aktivistinki gibi baskı altında geçmeye başladı.

1930 ilkbaharında, dört aylığına Sovyetler Birliği'ne gitti. Orada röportajlar yaptı, sosyalist kuruluşun sorunlarını izledi. Dönüşünde Sovyet yanlısı yazılar yazdı, konuşmalar yaptı. 1934'te yeniden gittiği Sovyetler Birliği'nde iki yıl kaldı. Bu kez, sadece merkezde kazanılan başarılar ve yaratılan eserlerle yetinmedi, merkeze uzak insanların yaşantılarını izledi, sosyalizmin amacına ulaşıp ulaşmadığını inceledi. Ülkesine döndü Çekoslovakya'da 1936-37 Moskova Duruşmaları ve Sovyetler'deki diğer gelişmeler tartışılıyordu. Fucik kendi deneyimlerini aktarıncan, Jan Slavik ya da Jiri Weil gibi tanınmış yazarlarla polemikler yaptı, bu tartışmalara edebiyat konuları da dahildi. Fucik, temel noktalarda Sovyetler Birliği'ni savunuyor ve özellikle, Alman faşizminin büyük bir tehlike oluşturduğunu, savaş çıkacağını, Sovyetler Birliği'nin büyük tehdit altında olduğunu vurgu-

luyor, bu koşullarda Sovyetler'e yönelik eleştirileri doğru bulmuyordu. Bu arada Nazilerden kaçıp Çekoslovakya'ya sığınmış Alman anti-faşistleriyle söyleşiler yayınlıyor, uyarılar yapıyordu. 1937'de III. Reich Südet'i istedi. 1938'de Avusturya'yı ilhak edince, arkadan gelecek adımın Çekoslovakya olacağı belliydi. Aynı yıl Eylül'de Münih Konferansı'nda toplanan Hitler, Mussolini, Chamberlain ve Daladier Südet Bölgesi'ni Hitler'e verdiler.

Münih Emrimesinden sonra Prag hükümeti komünist faaliyeti ve basını yasakladı. Fucik için yarı legal bir mücadele dönemi açılıyordu. Çeşitli burjuva gazetelerinde takma adlarla yazılar yayınlamaya başladı. Çek halkının tarihinin ve geleneklerinin önemli olayları, şair, bilimci ya da politikacıları üzerine yazılar yazdı. Cizvit Papazı ve Tarihçi Bohuslav Balbin'i "Çek dilinin ve halkının savunucusu" olarak tanıttı. Nazizmin anti-semitizminin inat "Çek edebiyatında Yahudi yazarlar"ı kaleme aldı. (Bu yazılar 1956'da Halkımızı Seviyoruz başlığı altında kitaplaştırılmıştır.)

1939 Martında Alman orduları Çekoslovakya'yı işgal edince, Fucik da tümüyle yeraltı faaliyetine geçti. Sol üzerindeki şiddet görevi artık Çekoslovak gizli polisinden, işgalcilerin Gizli Devlet Polisi Gestapo'ya geçmişti.

Yeraltı çalışmasında, Fucik, daha çok, illegal bildirilerin ve Rudo Pravo'nun yayınlanmasında çalışıyordu. Özellikle, gazetenin yayını hayli zordu, matbaalar Gestapo ta-

rafından sık sık ele geçiriliyordu. Ama bu illegal yayınların büyük etkisi vardı. Bütün işgal boyunca Komünist Partisi'nin öncülük ettiği anti-faşist mücadelede yayın faaliyeti önemli bir rol oynamıştır. Fucik'in kaleme aldığı "Bakan Dr. Göbbels'e Açık Mektup" ve "Evet, Hepimiz Hitler'e Karşı Savaş Halindeyiz" başlıklı illegal bildiriler o yılların unutulmaz metinleri arasındadır.

Parti'nin birinci illegal Merkez Komitesi 1941'de tutuklanınca, oluşturulan ikinci illegal komiteye Fucik de dahil oldu. 24 Nisan 1942'de bir ev baskınında ele geçti. 10 Haziran 1943'e kadar Prag'da Pankrac hapisanesinde kaldı. Gardiyanının kendisine getirdiği kalemle kağıtlara anılarını, fikirlerini, izlenimlerini yazdı ve onlara "İpin Altında Yazılan Röportajlar" adını verdi. Fucik ertesi gün Berlin'e nakledilip, orada yargılandı. Eşinin sonradan yazdığı Julius Fucik'le Yaşamım kitabından öğrendiğimiz 13 sayfalık iddianamede, "III. Reich topraklarında tehlikeli ve bölücü faaliyet gösterme, devlete karşı örgütlenme ve yazı yoluyla halkı isyana teşvik suretiyle vatana birinci derece ihanet etme" ve "Devlet'in düşmanlarıyla işbirliği yapma, Bolşevik Rusya'ya yardım etme" iddiasıyla yargılanan Fucik, beş dakika süren duruşmada savunmasını sahte avukata bırakmadı, "Mahkemenizin hakkımda hüküm verme yetkisini tanımıyorum," diyerek kendisi yaptı. Son sözü sorulduğunda şunları söyledi: "Hükümünüzü biliyorum. İnsanlığa Ölüm! diyorsunuz. Bense sizin hakkınızdaki kararımı çoktan vermiş bulunuyorum. Bu hüküm dünyanın tüm gerçek insanları kanlarıyla yazmışlardır: Faşizme Ölüm! Kapitalist Esarete Ölüm! Yaşamın İnsanlık! Gelecek Komünizm'indir!"

Julius Fucik 8 Eylül 1943'te Plötzensee'de asılarak idam edildi. O sırada Ravensbrück Toplama Kampı'nda bulunan eşi Gusta Fucikova kocasının idam kararını duymuştu; infazı ancak, savaş bittikten sonra ülkesine dönünce öğrenecekti.